

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня магістра
на тему:
«Суперництво США та КНР у Центрально-Східній Європі»

Виконала студентка 2 курсу, групи ММВ-2
спеціальності 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії,
освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини»
Кичан Анастасія Олексіївна

Керівник – кандидат історичних наук, старший викладач
Корнійчук Любов Володимирівна

Рецензент – _____

Робота допущена до захисту
(протокол № ____ засідання кафедри міжнародних відносин від
_____ 2021 року)

Завідувач кафедри міжнародних відносин: Тетяна СИДОРУК

м. Острог – 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. БОРОТЬБА США ТА КНР ЗА ГЛОБАЛЬНЕ ЛІДЕРСТВО	11
1.1. Економічний вимір суперництва США та КНР	15
1.2. Безпековий чинник в американсько-китайському протистоянні	22
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. ІНТЕРЕСИ США ТА КНР У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ....	32
2.1. Еволюція американсько-китайської присутності у регіоні Центрально-Східної Європи	32
2.2. Протистояння США та КНР за вплив у Центрально-Східній Європі	46
Висновки до розділу 2	56
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ПОСИЛЕННЯ ВПЛИВУ США ТА КИТАЮ У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ	58
3.1. Перспективи інтеграційних проєктів США у регіоні	58
3.2. Перспективи ініціатив та проєктів КНР у Центрально-Східній Європі	71
Висновки до розділу 3	81
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	88
ДОДАТКИ	108

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЦСЄ – Центральна та Східна Європа

США – Сполучені Штати Америки

КНР – Китайська Народна Республіка

ЄС – Європейський Союз

НБК – Національний Банк Китаю

СОТ – Світова організація торгівлі

ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я

МВФ – Міжнародно валютний фонд

BRI – «Один пояс, один шлях»

B3W – «Відродимо світ у його кращому вигляді»

B4 – Вишеградська четвірка

PESCO – Постійне структурне співробітництво

CARD – Допомога громади на відбудову, розвиток та стабілізацію

EDF – Європейський оборонний фонд

CSDP – Спільна політика безпеки та оборони

CAI – Всеосяжна інвестиційна угода між ЄС і Китаєм

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сполучені Штати Америки і Китай є одними з найбільших потуг на міжнародній арені і їхня взаємодія є надзвичайно важливою для стану усієї сучасної міжнародної системи. З одного боку, США, що прагнуть зберегти статус глобального лідера, а з іншого – Китай, який зайняв позицію ключового гравця на міжнародній політичній та економічній арені. Тому посилена боротьба за вплив між Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою стала однією із характеристик сучасних міжнародних відносин. Це не означає, що суперництво двох великих держав загалом визначає усі інші міжнародні проблеми та конфлікти, однак воно все частіше впливає на інших учасників міжнародних відносин. Виникає все більше і більше дискусій про те, як реагувати на посилення геополітичного суперництва між Вашингтоном та Пекіном, особливо у Центрально-Східній Європі. Саме тому чинниками, що визначають актуальність обраної теми також є зміни останніх років, які відбулись як у відносинах між США та КНР, що спонукали до стратегічного суперництва у всьому світі, так і у всередині Центрально-Східної Європи.

Стратегічне суперництво США та КНР характеризується все більшою взаємозалежністю, яка часто проявляється в економічній, технологічній та військовій сферах, та безпосередньо впливає на стан міжнародних відносин. І кожна з наддержав сприймає співпрацю з Центрально-Східною Європою як можливість закріплення глобального лідерства та спробу створити сферу впливу в цьому регіоні. Для країн Центрально-Східної Європи співпраця із Сполученими Штатами, чи з Китаєм є основним пріоритетом для реалізації національних інтересів кожної з держав, а для того, щоб краще налагоджувати таку співпрацю, існує необхідність розуміння стану справ у відносинах двох наддержав.

З огляду на це, дослідження суперництва США та Китаю є актуальним у науковій діяльності, а також загострення відносин між двома державами у регіоні ЦСЄ впливає на Україну. Співпраця України з американськими та китайськими партнерами є пріоритетною для реалізації національних інтересів України, а для того, щоб покращувати таку співпрацю існує необхідність розуміння стану справ у відносинах двох наддержав та їх інтересів у близькому до нашої держави регіоні.

Незважаючи на різноманітні аналітичні та теоретичні дослідження зарубіжних та українських науковців, загострення відносин між двома геополітичними центрами сил продовжується, особливо у регіоні ЦСЄ, а нові події між країнами оновлюють підґрунтя для аналізу.

Аналіз стану наукової розробки проблеми. Тема суперництва США та КНР досліджується як українськими, так і закордонними науковцями. Їхні роботи є науково важливими для вивчення різноманітних проблем у відносинах двох держав. Водночас, не можливо не згадати про цінність наукових досліджень, що проливають світло на тему суперництва США та КНР за вплив серед країн Центральної та Східної Європи. Фундаментальними основами розвитку стратегічного суперництва США та КНР займалися такі вчені як Б. Ліпперт, Ф. Пертес, М. Шаллер. Питанням суперництва Сполучених Штатів та Китаю на теренах Європи займався аналітичний центр ETNC, серед дослідників якого варто було б виділити таких вчених як М. Естебан, М. Отеро-Іглесіас, Е. Екман, Т. Саммерс та інші. Дослідженням суперництва держав у Центрально-Східній Європі займалися польські науковці: П. Павловський, П. Пасак, П. Мусялек. Щодо української наукової думки, то таким дослідженням займалися лише фрагментарно, що не повністю висвітлює питання суперництва, тому тема не набула широкого розголосу. Серед українських науковців, які вивчали зовнішню політику США можна виділити Є. Камінського, М. Фесенка, О. Куранда, О. Краєва, Н. Городню та ін. Українська асоціація китаєзнавців

активно займається вивченням зовнішньої політики Китаю і можна виокремити дослідження таких науковців як С. Кошовий, А. Гончарук, О. Коваль та інші. Однак питання американсько-китайського суперництва в окремих регіонах світу і зокрема у Центрально-Східній Європі потребує детальнішого розгляду.

Мета дослідження: проаналізувати особливості суперництва США та КНР за вплив у Центрально-Східній Європі на сучасному етапі.

Для досягнення зазначеної мети у роботі поставлено такі **наукові завдання дослідження:**

- простежити еволюцію взаємовідносин США та КНР у контексті глобального лідерства;
- проаналізувати суперництво між Сполученими Штатами та Китаєм в економічній сфері;
- розглянути безпековий вимір відносин США та КНР;
- дослідити еволюцію присутності США та КНР у країнах Центрально-Східної Європи, інтереси обох країн та механізми їх реалізації;
- проаналізувати характер суперництва США та Китаю за вплив серед країн Центрально та Східної Європи;
- дослідити сучасні найважливіші сфери співробітництва США та Китаю з регіоном ЦСЄ;
- розглянути проблеми та перспективи подальшої співпраці держав Центрально-Східної Європи з США та КНР.

Об'єктом дослідження є американсько-китайські відносини на сучасному етапі.

Предметом дослідження є особливості суперництва США та Китаю у Центрально-Східній Європі.

Теоретика-методологічна основа дослідження. Під час дослідження було використано загальнонаукові (описовий, емпіричний, абстрагування, аналізу та синтезу) та спеціальні (SWOT-аналіз, сценарний метод і контент-аналіз) методи. Загально наукові методи використовували у процесі дослідження та аналізу подій в усіх трьох розділах. У розділі 1 за допомогою загальнонаукового методу досліджено розвиток відносин США та КНР у контексті суперництва за глобальне лідерство. За допомогою загальнонаукових та спеціальних методів дослідження розглянуто тенденції розвитку відносин між США та КНР за вплив у Центрально-Східній Європі у 2 розділі. SWOT-аналіз був використаний у 2 розділі для аналізу впливу Китаю та США та використання державами м'якої сили Китаю у країнах Центрально-Східної Європи. Статистичний та сценарний метод переважає у розділі 3, де розглянуто відносини США та КНР з країнами ЦСЄ та можливі перспективи співпраці на сучасному етапі.

Хронологічні рамки мають умовний характер, оскільки фактично нижньою хронологічною межею можна вважати 2012 рік, дату проведення першого саміту «16+1» формату співпраці КНР та країн ЦСЄ. Тобто, з цього періоду розпочалось стратегічне суперництво США та Китаю в ЦСЄ у тому вигляді, у якому воно існує зараз. Однак основний акцент у роботі зроблено на подіях, хронологія яких охоплює період з 2000-х років, який характеризується становленням Китаю як могутньої сили та важливого геополітичного гравця на міжнародній арені по 2021 рік, коли Джо Байден переміг на президентських виборах та почався новий етап стратегічного суперництва між державами.

Географічні рамки в основному зосереджені навколо території США та Китаю, а також регіон Центрально-Східної Європи, де присутні національні інтереси США та КНР. Проте, у цьому контексті варто виокремити держави Центрально-Східної Європи, оскільки серед науковців не існує однастайності щодо країн, які складають цей регіон. Так, на думку британських дослідників А.

Хюде-Прайс та А. Агх, у вузькому розумінні до регіону ЦСЄ входять країни Вишеградської четвірки. Проте, у ширшому сенсі, під поняттям ЦСЄ розуміють такі країни, які знаходяться у своєрідному трикутнику між Чорним, Балтійським та Адріатичним морями. Однак, український історик Л. Зашкільняк відносить до цього регіону ще Грецію¹. Слід зазначити, що Китай визначає поняття «Центрально-Східна Європа» дуже широко, і відносить туди групу з 16 держав колишнього комуністичного блоку, до якого входять Естонія, Латвія, Литва, Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Румунія, Болгарія, Словенія, Хорватія, Сербія, Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Албанія та Північна Македонія. У роботі керуємось цим широким підходом до регіону ЦСЄ, адже довкола впливу саме на ці держави спостерігається американо-китайське протистояння.

Джерельну базу дослідження можна класифікувати наступним чином, поділивши на декілька груп:

1. стратегічні документи зовнішньої політики США та КНР;
2. офіційні звіти та інші документи уряду США та Китаю;
3. матеріали з Інтернет-сайтів керівних органів США та Китаю;
4. статистичні дані із економічного розвитку США та КНР, підготовлені різноманітними міжнародними інституціями та аналітичними центрами;
5. промови, виступи та інтерв'ю політичних еліт США та КНР;
6. онлайн джерела та інформаційні ресурси з аналітичними і статистичними звітами.

Дуже цінними для дослідження виявились промови, виступи та інтерв'ю політичних еліт США та КНР; онлайн джерела та висвітлення статистики, підготовленої різними аналітичними центрами – The Diplomat, The Guardian,

¹ Рудько С.О. Історія Центрально-Східної Європи (кін. XVIII - поч. XXI ст.): Навчально-методичний посібник з курсу. Вид. 2-ге, доповнене. Острог, 2010. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Rudko_Serhii/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy_kin_XVIII_-_poch_XXI_st.pdf?PHPSESSID=7cknndbjop1b7muam3gjuatc4 (дата звернення: 11.10.2021).

New York Times, Reuters, South China Morning Post. Загалом джерельна база є достатньо репрезентативною для висвітлення досліджуваної теми.

Практичне значення і практична апробація. Деякі положення та висновки роботи пройшли наукову апробацію у формі доповіді на XXVI науковій конференції «Дні науки» (м. Острог, 11-14 травня 2021 року). Також на основі представлених тут напрацювань опубліковано статтю на тему «Проблеми та перспективи співпраці з країнами Центрально-Східної Європи» у науковому блозі Національного університету «Острозька академія».

Апробовано окремі результати дослідження завдяки участі у конференції «Пріоритетні напрями наукових досліджень: філософський, політологічний та культурологічний аспекти» (ТНУ імені І. Вернадського, 8-9 жовтня 2021 року). Також опубліковано статтю на тему «Сучасні тенденції зовнішньополітичних відносин Угорщини із США та КНР» у збірнику тез ТНУ імені І. Вернадського.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані під час наступних досліджень, що стосуються відносин США та КНР на міжнародній арені. Окремі положення роботи можуть використовуватись для розробки практичних кроків щодо зовнішньополітичного курсу України щодо США та Китаю, а також перспективи залучення та співпраці України у таких форматах як «16+1» та Ініціатива трьох морів. Матеріали можуть бути корисним у контексті підготовки та читання курсів ОПП «Міжнародні відносини», таких як наприклад «Зовнішня політика США» та «Зовнішня політика країн ЦСЄ та ПСЄ».

Наукова новизна роботи полягає у розкритті комплексної картини відносин США та КНР з країнами Центрально-Східної Європи. Уперше цілісно було досліджено розвиток відносин між США та КНР у контексті боротьби за лідерство у Центрально-Східній Європі, адже переважна більшість досліджень в українському науковому просторі присвячені зовнішній політиці Китаю або США, або ж глобальному лідерству обох держав, оминаючи регіон Центрально-

Східної Європи. У роботі розглянуто формати співпраці США та КНР з країнами ЦСЄ, окреслені їх механізми та ефективність їх реалізації. До того ж було надано перспективи співпраці у новій ініціативи під патронатом США «Відновимо світ у його кращому вигляді». У роботі були розглянуті проблеми та перспективи, які впливають на розвиток відносин США та КНР з країнами ЦСЄ.

Структура роботи. Робота складається з трьох розділів, кожен з яких містить два підрозділи та висновки. У розділі 1 розкриваються питання боротьби за глобальне лідерство Сполучених Штатів та Китаю. Розділ 2 представляє розгляд та аналіз стратегічних інтересів США та КНР у ЦСЄ. А також, розглянуто перспективи інтеграційних проєктів США та Китаю у 3 розділі. Крім цього, структура роботи містить вступ з усіма необхідними складниками та загальними висновками.

РОЗДІЛ 1. БОРОТЬБА США ТА КНР ЗА ГЛОБАЛЬНЕ ЛІДЕРСТВО

Китайсько-американські відносини визначаються як класичне суперництво великих держав між домінуючою силою (або гегемоном) та зростаючою силою (або суперником). Протягом історії відносини між панівними і зростаючими державами формували світовий порядок. Сьогодні це суперництво розгортається в економічній, технологічній, військовій, безпековій та ідеологічній сферах.

Сполучені Штати є найпотужнішим, найвпливовішим і найважливішим актором на міжнародній арені, держава стикається з труднощами у збереженні статусу світового лідера. Завдяки передовим технологіям, швидкому економічному розвитку та військовій могутності Китай є другим за впливом глобальним гравцем, який кидає виклик позиції Сполучених Штатів у багатьох вимірах і регіонах. Тому боротьба США та Китаю за глобальне лідерство втілює те, що Грехам Аллісон назвав «Пасткою Фукідіда», де Вашингтон – держава-гегемон, тобто відіграє роль Спарти, а Пекін – зростаюча держава, якій припала роль Афін. Перший гравець, як правило, параноїк, а другий поводить себе гордовито та самовпевнено через його беззаперечний геоекономічний та геополітичний успіх. «Пастка Фукідіда» характеризує стан, коли зростаюча держава кидає виклик правлячій силі, що у більшості випадків закінчується військовим протистоянням. Вчені Гарвардського університету виявили 16 випадків, коли посилення однієї держави викликало ослаблення іншої, і дійшли висновку, що таке суперництво призводило до війни у 12 випадках. Тож постає питання, чи зможуть дві наддержави уникнути протистояння².

Загалом існує дві теорії, які проливають світло на відносини між основними державами на міжнародній арені. Перша теорія це – теорія переходу

²Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap? Harvard Kennedy School. 2017. URL: <https://www.hks.harvard.edu/publications/destined-war-can-america-and-china-escape-thucydides-trap> (last accessed:10.10.2021).

потужності (ТПП) А. Органського, яка з'явилась на світ наприкінці 1950-х років у його книзі під назвою «Світова політика». Друга теорія, варта нашої уваги, – це теорія гегемоністської стабільності (ТГС) Р. Кохейна. Згідно ТПП нація, яка досягне гегемонії, їй у кінцевому підсумку буде кинuto виклик тією нацією, яка підноситься, або ж тою, яка є незадоволеною статусом-кво³. У ТГС йдеться про те, що міжнародна система є найбільш стабільною, коли одна держава є домінуючим гравцем на міжнародній арені⁴.

ТПП стверджує, що двома основними характеристиками потенційного суперника є намір і сила змінити міжнародний порядок⁵. І якщо він з'явиться, то у цьому випадку домінуюча держава прагнучиме зберегти існуючий міжнародний режим. Іншими словами, ТПП передбачає, що могутність Китаю стане більшою і, що західні держави зіткнуться з тим, що найсерйозніша загроза їхній перевазі походить від Китаю. У результаті ймовірні як і суперництво, так і війна між Китаєм, як зростаючим суперником, і США, як гегемоном⁶.

У ТГС йдеться про те, що світовий порядок за єдиної домінуючої нації є найбільш стабільним, який забезпечує відкритий економічний порядок. Це твердження впливає з «логіки колективних благ», яка означає, що всі країни мають прибуток за стабільності міжнародної системи та лібералізації торгівлі, створеної домінуючою нацією⁷. Тобто, той, у якого найсильніші позиції у

³ Rauch C. Realism and Power Transition Theory: Different Branches of the Power Tree. *E-International Relations*. 2018. February 3. URL: <https://www.e-ir.info/2018/02/03/realism-and-power-transition-theory-different-branches-of-the-power-tree/> (last accessed: 10.11.2021).

⁴ Milner H. V., Moravcsik A. Power, Interdependence, and Nonstate Actors in World Politics. Princeton University Press. URL: <http://www.princeton.edu/~amoravcs/library/keohane.pdf> (last accessed: 10.11.2021).

⁵ Lai. D. The United States and China in power transition. *Strategic Studies Institute Book*. 2011. URL: <https://publications.armywarcollege.edu/pubs/2166.pdf> (last accessed: 10.10.2021).

⁶ Tammen R.L., Kugler J., Lemke D. Power Transitions theory. 2011. December. URL: <https://static1.squarespace.com/static/576ef1a0be65941edd80fcf7/t/578d56e22e69cfbb1192c4cf/1468880611440/Power+Transition+Theory.pdf> (last accessed: 10.11.2021).

⁷ Prabhakar R. Hegemonic Stability Theory and the 20th Century International Economy. *E-International Relations*. 2010. January 10. URL: <https://www.e-ir.info/2010/01/08/hegemonic-stability-theory-and-the-20th-century-international-economy/> (last accessed: 10.11.2021).

військовій, економічній та політичній сферах забезпечує колективні блага у міжнародній системі для забезпечення порядку та стабільності⁸.

Вищезгадані теорії припускають, що зростаюча сила створює нестабільну ситуацію у світовому порядку. Однак уявлення про те, що гегемон є стабілізуючою силою, яка намагається захистити міжнародний лад, суперечить недавнім діям США, які ми проаналізуємо далі. Гегемон на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин – незадоволений актор. Крім того, і Сполучені Штати, і Китай намагаються змінити правила гри на свою користь. З погляду ТПП, Китай незадоволений існуючим міжнародним порядком і є досить сильним, щоб змінити його. Грандіозна стратегія КНР доводить великі амбіції країни у досягненні світового лідерства. США намагаються скоротити розрив у технологічній, економічній та військовій могутності з Китаєм, щоб зберегти своє домінуюче становище⁹.

Згідно з логікою ТГС, стратегічне мислення держави ґрунтується на аналізі витрат та вигод. Коли відносні досягнення зростаючої сили збільшуються, вона прагне змінити правила, що керують міжнародною системою та сферою впливу. Це припущення все ще застосовується до поведінки Китаю. У міру зростання відносної могутності Китаю, держава переглядає свої національні інтереси і стає наполегливішою у реалізації своєї великої стратегії. Як наслідок, порушується рівновага міжнародної системи. Китай прагне досягти очікуваних вигод, створюючи нові міжнародні умови, у яких Китай може збільшити свої вигоди та усунути загрози, кинувши виклик

⁸ Tai-Ting Liu T., Ming-Te H. Hegemonic Stability and North East Asia: What Hegemon? What Stability? *Journal of Asia Pacific Studies*. 2011. URL: <https://c-cluster-110.uploads.documents.cimpress.io/v1/uploads/4f3d8c8f-6607-4d48-845f-c9e9fd9c4867~110/original?tenant=vbu-digital> (last accessed: 11.11.2021).

⁹ Shwe Sin Htay Y. No One is Satisfied: Two Theories of the US-China Global Rivalry and the International Order. *Pacific Forum*. 2021. April. URL: https://pacforum.org/wp-content/uploads/2021/04/issuesinsights_Vol21WP5-Younn.pdf (last accessed: 12.11.2021).

статусу США та існуючому порядку. Частково це викликано відродженням китайського націоналізму із мрією про оновлення після «століття принижень»¹⁰.

Відповідно до ТГС стабільність забезпечується під впливом панівної нації, яка прагне відновити свою перевагу в системі, коли з'являються суперники. Однак, спроби США зберегти свій домінуючий статус, схожі на переписування поточних міжнародних домовленостей, а не роботі за нинішньою системою. Відповідно, деякі стратегічні кроки США роблять систему нестабільною, що суперечить прогнозам ТГС про те, що гегемон стабілізує міжнародну систему. Результати показують, що США стикаються з дилемою між підтримкою свого самостійно створеного порядку, який не повністю відповідає інтересам США, і спробою чогось нового¹¹.

США у цьому суперництві керуються ідеологічними та геополітичними мотивами. Зі свого боку, для Китаю пріоритетним є економічний розвиток, оскільки саме від нього залежить прогрес держави, який вимагає торгово-економічного розширення, а саме доступ до енергетичних та інших ресурсів, що значно збільшить ринок збуту¹².

Варто визнати і той факт, що останніми роками баланс сили змінювався на користь Китаю, тому США намагаються реагувати на повільну втрату гегемонії, приймаючи різноманітні контрзаходи. Паралельно амбіції Китаю невпинно зростають. Лише декілька років тому американці сподівалися, що Китай примириться з допоміжною роллю в ліберальному міжнародному порядку або кине виклик впливу США у західній частині Тихого океану. Загальноприйнятою думкою було те, що прагнення Китаю полягали у зміцненні ролі регіонального гравця і зменшення впливу США в регіоні. Однак, на

¹⁰ Там само.

¹¹ Ataman M. Global leadership crisis: The U.S. hegemony vs. China. *Daily Sabah*. 2021. September 9. URL: <https://www.dailysabah.com/opinion/columns/global-leadership-crisis-the-us-hegemony-vs-china>(last accessed: 13.11.2021).

¹²Фесенко М. Боротьба США та Китаю за глобальне лідерство в XXI столітті. 2015.URL:file:///C:/Users/dell/Downloads/2511-9148-1-PB.pdf (дата звернення: 10.10.2021).

сучасному етапі розвитку ознаки того, що Китай прагне зайняти лідируючі позиції, є небезпідставними та широко розповсюдженими¹³.

Нині на міжнародній арені США займають позиції глобального лідера. Проте через постійні зміни системи міжнародних відносин та завдяки динамічному розвитку Китаю, виникає питання: як довго США зможуть втримати статус лідера на міжнародній арені? Дедалі більше науковців та аналітиків вважають, що це лише питання часу¹⁴.

1.1. Економічний вимір суперництва США та КНР

Натомість американсько-китайські відносини вступили в еру стратегічної конкуренції і характеризуються глибокою взаємозалежністю, яка особливо проявляється в економічній сфері. Тому необхідно дослідити економічний вимір американсько-китайських відносин, розвиток або занепад яких впливає на світову економіку. Економічні зв'язки часто були рушійною силою для двох країн, щоб знайти спільну мову та стабілізувати свої відносини. Хоча між двома гігантами постійно виникають суперечки, взаємні інтереси у збереженні економічних зв'язків залишаються пріоритетними. Дві найбільші економіки світу глибоко переплелися, а двостороння торгівля значно розширилася.

Наразі США є найбільшими торговим партнером КНР. У 2018 році торгівля між країнами становила близько 700 мільярдів доларів, що є найбільшим показником за історію торговельних відносин держав. Так, навіть у період торговельної війни між країнами та пандемії COVID-19, коли імпорт США з Китаю скоротився на 100 мільярдів доларів з 2018 та 2020 років, Китай став третім найбільшим торговим партнером для США, тоді як США залишаються головним торговим партнером Китаю¹⁵. Китай також є другим

¹³ Там само.

¹⁴ Там само.

¹⁵ China and US trade. World Integrated Trade Solution. URL:<https://wits.worldbank.org/countrysnapshot/en/CHN> (last accessed: 14.11.2021).

найбільшим власником боргу США, що становить 1,1 трильйон доларів (4,6 %) станом на 2021 рік¹⁶.

Дефіцит зовнішньоторговельного балансу є одним із головних предметів напруженості США в економічних відносинах із Китаєм. У 2017 році він перевищив 375,5 мільярдів доларів США (при експорті 130 мільярдів доларів США та імпорті 525,7 мільярдів доларів США)¹⁷. Насправді понад 65% торгового дефіциту, або 419 мільярдів доларів, зумовлені імпортом з Китаю (Див. Додаток А). Основний імпорт, який США закупають у Китаї, включає одяг, техніку та електроніку. Звісно, торговельний дефіцит можна спостерігати не тільки у відносинах з Китаєм, але й з іншими країнами. Однак дефіцит з Китаєм більш ніж у 5 разів перевищує одні з найбільших торгових дефіцитів США. Наприклад, торговий дефіцит з Мексикою складає 70,9 мільйонів доларів, з Японією – 68,8 мільйонів, а з Німеччиною – 63,6 мільйонів. Дефіцит торгівлі товарами США з Китаєм у 2019 році склав 345,0 мільярдів доларів, що на 17,6% менше (73,7 мільярда доларів) порівняно з 2018 роком¹⁸.

Обсяг двосторонніх прямих інвестицій між США і Китаєм у порівнянні з масштабом їх економік і торгових зв'язків надзвичайно малий та нерівномірний. Так, обсяг прямих американських інвестицій до Китаю постійно збільшувався із 2000 року, навіть у період торговельної війни, а 2020 року їх обсяг становив 128,88 мільйонів доларів¹⁹. Тоді як обсяг прямих китайських інвестицій до США є надзвичайно малим, а 2020 року сягнув позначки, що становить 38

¹⁶How Much U.S. Debt Does China Own? *Investopedia*. 2021. April 29. URL:<https://www.investopedia.com/articles/investing/080615/china-owns-us-debt-how-much.asp> (last accessed: 14.11.2021).

¹⁷United States Product exports and imports to China 2017. World Integrated Trade Solution. URL:<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/USA/Year/2017/TradeFlow/EXPIMP/Partner/CHN/Product/All-Groups> (last accessed: 14.11.2021).

¹⁸ US Trade Deficit by Country. World Population Review. URL:<https://worldpopulationreview.com/country-rankings/us-trade-deficit-by-country>. (last accessed: 13.11.2021).

¹⁹ Direct investment position of the United States in China from 2000 to 2020. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/188629/united-states-direct-investments-in-china-since-2000/> (last accessed: 11.10.2021).

мільйонів доларів, тобто в 4 рази менше²⁰, що є ще одним фактором стурбованості США щодо економічної політики Китаю. Тому, крім митних обмежень, США намагаються контролювати китайські інвестиції в американські компанії, обмежуючи капіталовкладення у технологічні компанії Китаю, а також експорт технологій до КНР²¹.

Варто визначити основні економічні сфери, де виникають суперечки: питання торгівлі, роль держав в економіці, технологічне суперництво та вплив на світову економічну систему. По-перше, головною проблемою була торгова практика Китаю. У серпні 2017 року Офіс торгового представника США розпочав розслідування щодо дій, політики та практики Китаю, пов'язаних з передачею технологій, інтелектуальною власністю та інноваціями відповідно до Розділу 301 Закону про торгівлю 1974 року, результати якого і стали поштовхом до торговельної війни США та КНР²².

Занепокоєння США з приводу торговельних відносин з КНР зосереджено на експансивній ролі держави в економіці Китаю, внутрішніх обмеженнях Китаю у деяких секторах, у яких Китай розширюється за кордоном, і зусиллях Китаю встановити свої правила та стандарти по всьому світу. Китай не бажає визнавати та вирішувати проблеми США, спричиненими торговими практиками КНР, дії яких ставлять під сумнів США та національну безпеку США. У березні 2018 року торговий представник США дійшов висновку, що чотири політики щодо прав інтелектуальної власності виправдовують дії США проти Китаю: крадіжка інтелектуальної власності та комерційної таємниці США за

²⁰Foreign direct investment (FDI) from China in the U.S. 2000-2020. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/188629/united-states-direct-investments-in-china-since-2000/> (last accessed: 11.10.2021).

²¹ CFIUS doesn't mean Chinese companies can't invest in the US.2021. *Lowenstein Sandler*. May 5. URL: <https://www.lowenstein.com/news-insights/publications/articles/cfius-doesn-t-mean-chinese-companies-can-t-invest-in-the-us-edelman-fraedrich-contardo> (last accessed: 12.10.2021).

²² USTR Announces Initiation of Section 301 Investigation of China. *Office of the United States Trade Representative*. 2017. August 18. URL: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2017/august/ustr-announces-initiation-section> (last accessed: 14.11.2021).

допомогою кібернетики; дискримінаційна та неринкова практика ліцензування; вимоги до примусового передачі технологій²³.

Згодом адміністрація Трампа ввела мита на 50% китайського товару, що загостило суперечку і призвело до китайської помсти. Китай збільшив митні тарифи для США з 8 до 18%. Так, КНР зазнав скорочення імпорту телекомунікаційної техніки, запчастин для машинобудування, меблів та іграшок. Митні обмеження Китаю спричинили зниження постачання із США космічних апаратів, нафти та нафтопродуктів, пластмас та полімерних матеріалів²⁴. Після цього було проведено кілька раундів переговорів і були введені додаткові тарифи (Див. Додаток Б і Додаток В, де детальніше можна розглянути хронологію торговельної війни між США та КНР).

У серпні 2019 року США назвали Китай «валютним маніпулятором» після того, як юань впав нижче ключового порогу 7 до долара США, рівня, який раніше захищав НБК. Таке відбулось уперше з 2008 року. Було оголошено, що міністр торгівлі Стівен Мнучін спілкується з МВФ, щоб усунути несправедливу конкурентну перевагу, створену останніми діями Китаю²⁵.

Відмінності у торговій практиці спостерігаються у СОТ. Самовизначення Китаю як країни, що розвивається, дає Китаю право на особливий і диференційований режим, який Вашингтон не приймає, оскільки це дозволяє Китаю отримувати несправедливі переваги на арені міжнародної торгівлі²⁶. Щоб змусити СОТ розглядати скарги США, адміністрація Трампа заблокувала призначення в апеляційний орган СОТ, який вирішує торговельні суперечки. Трамп навіть вдався до погроз пов'язаних з утриманням фінансування СОТ.

²³ Williams B.R., Hammond K. E. Escalating U.S. Tariffs: Timeline. *Congressional Research Service*. 2020. January 29. URL:<https://sgp.fas.org/crs/row/IN10943.pdf> (last accessed: 11.10.2021).

²⁴ Зосименко Т. Геополітичний трикутник США–Китай–ЄС. *Рада зовнішньої політики «Українська призма»*. 2021. URL:http://prismua.org/wp-content/uploads/2021/09/EU_china_usa.pdf (дата звернення: 19.11.2021).

²⁵ Treasury Designates China as a Currency Manipulator. *U.S. Department of the Treasury*. 2019. August 5. URL:<https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm751> (last accessed: 11.10.2021).

²⁶ Memorandum on Reforming Developing-Country Status in the World Trade Organization. *The White House*. 2019. July 26. (last accessed: 11.10.2021).

Китай, зі свого боку, заперечував скарги в СОТ, заявляючи, що він «ніколи не погодиться бути позбавленим права на особливий і диференційований режим як член, що розвивається»²⁷.

По-друге, роль держави в економіці займає центральне місце у торговельних суперечках країн. Китай широко використовує промислову політику, якою незадоволений гегемон. З концепцією «Зроблено у Китаї 2025» Піднебесна окреслила низку промислових політик, спрямованих на конкуренцію у нових і високотехнологічних галузях. Пекін має на меті посилити контроль над «основними технологіями» та збільшити частку як на світовому, так і на внутрішньому ринку компаній, що належать Китаю. Для цього Китай використовує широкий спектр відкритих і непрозорих політичних інструментів, щоб отримати перевагу серед міжнародних конкурентів²⁸. Вашингтон висловив рішучу критику щодо промислової політики Китаю, наприклад, державні кредити через контрольовані урядом банки, державні субсидії та процеси державних закупівель²⁹.

Це призвело до загострення ситуації у СОТ. У 2017 році уряд США відхилив запит Китаю про надання статусу ринкової економіки у СОТ, оскільки він вважає економічну систему Китаю формою державного капіталізму. Пекін стверджував, що їх економічна система відповідає прийнятому визначенню ринкової економіки у більшості антидемпінгових випадків. До того ж, Сі апелював це тим, що США разом з іншими країнами ще у 2001 році погодилися, що статус неринкової економіки буде знято після 2016 року. Для КНР це

²⁷ Almén O., Englund J., Ottosson B. China's and US mutual perspectives. FOI: Totalförsvarets forskningsinstitut. 2021. January. URL: <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--5040--SE> (last accessed: 12.10.2021).

²⁸ Там само.

²⁹ Schell O., Shirk S. Course Correction: Toward an Effective and Sustainable China Policy. *Asia Society*. 2019. February. URL: <https://asiasociety.org/center-us-china-relations/course-correction-toward-effective-and-sustainable-china-policy> (last accessed: 12.10.2021).

надзвичайно важливо, оскільки Китай втрачає гроші в експорті через тарифи спрямовані на китайські продукти³⁰.

По-третє, серед багатьох важливих економічних проблем прагнення до глобального технологічного домінування є одним із основних факторів стратегічного суперництва. Китай дедалі частіше виробляє товари та послуги з вищою доданою вартістю, оскільки переходить до економіки, орієнтованої на інновації. Отже, рівень взаємодоповнюваності зі США зменшується, а відносини набувають статусу конкуренції. Наддержави стають частиною довгострокової конкуренції технологічного домінування, які мають вирішальне значення для майбутніх інновацій. Ці технології включають, зокрема, напівпровідники, штучний інтелект, робототехніку, біотехнологію, 5G та комунікації наступного покоління. Конфронтацію у технологічній сфері можна розглядати з боку контролю та обмежень для технологічних компаній з питань безпеки. Наприклад, 15 травня 2019 року США додали компанію Huawei до так званого чорного списку організацій, що фактично забороняє американським компаніям продавати китайській телекомунікаційній компанії без дозволу³¹.

По-четверте, зростання економічної могутності Китаю та його масштаби впливу на глобальну економічну систему все частіше стають основним питанням суперечки між двома країнами. Хоча США довгий час були домінуючою силою у міжнародних фінансових установах, таких як Світовий банк і МВФ, вимоги Китаю щодо більшої ролі у цих установах кидають виклик позиціям США. Ініціативи Китаю щодо створення нових фінансових установ можуть стати основою цього зростаючого суперництва. Більше того, домінуюча роль долара США у міжнародній валютній системі не влаштовує китайську сторону, яке, у майбутньому може загостритись. До того ж, варто згадати про

³⁰ Gao C. China, US Fight Over China's Market Economy Status. *The Diplomat*. 2017. December 2. URL: <https://thediplomat.com/2017/12/china-us-fight-over-chinas-market-economy-status/> (last accessed: 15.10.2021).

³¹ Shepardson D., Freifeld K. China's Huawei, 70 affiliates placed on U.S. trade blacklist. *Reuters*. 2019. May. URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-china-huaweitech-idUSKCN1SL2W4> (last accessed: 15.11.2021).

торговельні війни, їх вплив на світову економіку, і, як наслідок, вплив на економічні інтереси третіх держав. Усе тому, що ці країни значно залежать від торгівлі та інвестицій як зі США, так із КНР. Зокрема, проведені дослідження, які ілюструють економічні проблеми країн АСЕАН, а саме Філіппіни, Малайзія та Сінгапур, пов'язані з експортом та падінням ВВП спричинені торговельними війнами наддержав³².

Отже, США і Китай є двома найпотужнішими державами світу, і суперництво між ними має глобальні наслідки. І саме ця конкуренція буде визначати стан міжнародних відносин. Ми розглянули економічну сферу відносин США та Китаю. Країни є найбільшими торговельними партнерами, що не дивно, оскільки американсько-китайські відносини характеризуються взаємозалежністю. Проте дефіцит зовнішньоторговельного балансу та нерівномірний обсяг двосторонніх прямих інвестицій посилюють напругу між наддержавами. Також, було проаналізовано основні проблеми, які пронизують економічні відносини США та Китаю, формуючи стратегічне суперництво держав. Серед них було виділено: питання торгівлі, роль держав в економіці, технологічне суперництво та вплив держав на світову економічну систему. Найбільші торговельні сутички держав помітні у СОТ. Торгова практика Китаю з неправомірними діями (кібер- та промислове шпигунство) викликала стурбованість США, що зрештою призвело до торговельної війни між наддержавами. Хоча була підписана перша фаза торговельної угоди між США та Китаєм, більшість важливих торговельних питань не вирішені, тому суперництво між США та КНР буде продовжуватись. Оскільки та сторона, у якої найсильніші позиції у військовій, економічній та політичній сферах займатиме позиції глобального лідера. Тому у наступному підрозділі ми

³² Singapore, Malaysia could be most exposed to US-China trade war: OCBC. *The Business Time*. 2021. January. URL: <https://www.businesstimes.com.sg/asean-business/singapore-malaysia-could-be-most-exposed-to-us-china-trade-war-ocbc-0> (last accessed: 15.11.2021).

розглянемо безпековий вимір відносин Сполучених Штатів Америки та Китайської Народної Республіки.

1.2. Безпековий чинник в американсько-китайському протистоянні

Незважаючи на різні інтереси у сфері безпеки, китайсько-американські відносини у безпековому вимірі тривалий час передбачали співпрацю з кількох регіональних та глобальних питань безпеки. Проте в останні роки внаслідок поведінки та зміни поглядів з обох сторін конкуренція у сфері безпеки між двома державами посилилася. У 2010 році адміністрація Обама оголосила про «поворот до Азії», що означав зміну глобального стратегічного мислення США³³. Це зрушення відбулося внаслідок стурбованості США зростаючим військовим потенціалом та регіональним впливом Китаю. У стратегії національної безпеки 2017 року адміністрація Трампа наголосила на інтересах США щодо вільного та відкритого Іndo-Тихоокеанського регіону, зосередившись на зменшенні китайського стратегічного впливу. Згідно з цією Іndo-Тихоокеанської стратегією, США намагались забезпечувати колективну безпеку через мережу регіональних союзників і партнерів, сприяли економічному процвітання та заохочували належне управління та спільні принципи у регіоні. Продовженням цієї стратегії стала оприлюднена у 2019 році концепція «Вільний і відкритий Іndo-Тихоокеанський регіон»³⁴

Посилена зосередженість США на безпеці Азії з 2010 року викликала занепокоєння у Пекіні, який вважає його спрямованим проти Китаю. Регіональні проблеми між двома державами включають систему альянсу США та регіональну військову присутність, статус Тайваню та морські територіальні суперечки. Однією з найбільших переваг США є їх система альянсу.

³³ Clinton H. America's Pacific Century. *Foreign Policy*. 2011. October 11. URL: <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/> (last accessed: 15.10.2021).

³⁴ Free and Open Indo-Pacific. *U.S. Department of State*. 2019. November 4. URL: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/11/Free-and-Open-Indo-Pacific-4Nov2019.pdf> (last accessed: 15.10.2021).

Присутність США в Азії з 2010 року передбачала посилене співробітництво з союзниками. У цьому регіоні США мають стратегічні союзи з Японією, Південною Кореєю, Філіппінами та Австралією. Останніми роками США також працювали над зміцненням своїх відносин з Індією та чотиристороннього співробітництва у галузі безпеки, відомого як «Quad», до якої входять США, Японія, Австралія та Індія³⁵. Китай, навпаки, виступає проти створення альянсів і негативно відреагував на систему альянсу США, яка, як він стверджує, дестабілізує регіон³⁶.

США співпрацювали зі Австралією, Японією та Південною Кореєю з питань, пов'язаних з регіональним балістичним захистом, переважно для того, щоб протистояти загрозі північнокорейських балістичних ракет. Пекін побоюється, що протиракетна оборона стане викликом ядерного стримування Китаю. Отже, США та Південна Корея розгортали протиракетну систему THAAD у 2016 році, що викликало різку реакцію Китаю, зокрема заходи економічного примусу проти Південної Кореї³⁷.

Південно-Китайське, Східно-Китайське та Жовте моря межують із союзниками США за договором: Японією, Південною Кореєю та Філіппінами. Південно-Китайське і Східно-Китайське моря оточують Тайвань, з яким США мають певну політику щодо безпеки, передбачену в Законі про відносини з Тайванем³⁸. Тайвань завжди був головною проблемою китайсько-американських відносин безпеки. Китай відкрито виступає за мирне возз'єднання з Тайванем, але ніколи не відмовлявся від використання військової

³⁵ Орлик В. Чотиристоронній діалог з питань безпеки (QUAD) як новий формат партнерства в Індо-Тихоокеанському регіоні. *НІСД*. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-02/quad1.pdf> (дата звернення 12.10.2021).

³⁶ Larson D. Can China Change the International System? The Role of Moral Leadership. *The Chinese Journal of International Politics*. 2020. February 27. URL: <https://academic.oup.com/cjip/article/13/2/163/5762630> (last accessed: 11.10.2021).

³⁷ США розгортають систему ПРО у Південній Кореї для захисту від КНДР. *Європейська правда*. 2017. 7 березня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/03/7/7062632/> (дата звернення: 12.10.2021).

³⁸ Taiwan Relations Act (Public Law 96-8, 22 U.S.C. 3301 et seq.). American Institute in Taiwan. 1979. January 1. URL: <https://www.ait.org.tw/our-relationship/policy-history/key-u-s-foreign-policy-documents-region/taiwan-relations-act/> (last accessed: 13.11.2021).

сили для досягнення своїх інтересів. Хоча США не мають офіційних дипломатичних відносин з Тайванем, США де-факто залишаються найближчим союзником Тайваню. Коли у 2016 році було обрано нинішню президентку Тайваню Цай Інвень від Демократичної прогресивної партії, яка схиляється до незалежності, Пекін посилив тиск на Тайвань. Цай Інвень була переобрана в результаті значного відриву в 2020 році, що більшість експертів пояснюють її рішучою позицією проти тиску Китаю³⁹.

Адміністрація Трампа висловила рішучу підтримку уряду Тайваню і схвалила кілька великих продажів зброї Тайваню⁴⁰. У Індо-Тихоокеанській стратегії 2019 року Тайвань вперше згадується як «країна». До того ж, у березні 2020 року Конгрес США прийняв закон про Міжнародну ініціативу щодо захисту та посилення союзників Тайваню (TAIPEI). Закон має на меті зміцнити відносини США з Тайванем і протидіяти дипломатичній ізоляції Тайваню⁴¹. Кілька високопоставлених американських чиновників також відвідали Тайбей⁴². Китай у таких діях США вбачає загрозу, тому КНР посилив патрулювання бомбардувальників, винищувачів і літаків спостереження, а також випробування ракет поблизу острова⁴³.

Регіональні морські територіальні суперечки – це ще одне питання, у якому Пекін і Вашингтон все більше втягуються у конфронтацію останніми роки. Китай має територіальні суперечки з Японією щодо островів Сенкаку у Східно-Китайському морі та з В'єтнамом, Малайзією, Філіппінами, Брунеєм та Індонезією щодо островів у Південно-Китайському морі.

³⁹ China's ramping up pressure on Taiwan. *CNN*. 2018. May 29. URL: <https://edition.cnn.com/2018/05/28/asia/taiwan-china-explainer-intl/index.html> (last accessed:13.11.2021).

⁴⁰ Trump administration approves arms sales to Taiwan amid China tensions. *CNN*. 2020. May 21. URL: <https://edition.cnn.com/2020/05/21/politics/us-taiwan-arms-sale/index.html> (last accessed:14.11.2021).

⁴¹ S. 1678: Taiwan Allies International Protection and Enhancement Initiative (TAIPEI) Act of 2019. *U.S. Congress*. URL: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/1678/text> (last accessed:15.11.2021).

⁴² Chung L. US lawmakers including John Cornyn, Mike Crapo make surprise trip to Taiwan. *South China Morning Post*. 2021. November 9. URL: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3155460/us-congress-group-makes-surprise-trip-taiwan> (last accessed:15.11.2021).

⁴³ Taiwan says Chinese fighters, U.S. aircraft both entered defense zone. *Reuters*. 2021.January 31. URL:<https://www.reuters.com/article/us-taiwan-china-security-idUSKBN2A00I3> (last accessed: 15.11.2021).

Китай претендує на суверенітет над групами островів Спратлі та Парасель та іншими об'єктами суші у межах своєї самопроголошеної «лінії дев'яти пунктирів», яка, якщо буде з'єднана, охопить територію, що охоплює приблизно 90% Південно-Китайського моря. Із 2012 року Китай активно почав будувати порти, військові об'єкти та злітно-посадкові смуги та штучно створювати острови, розширюючи територію. Зараз в арсеналі Китаю 20 форпостів на Парасельських островах і 7 на Спратлі⁴⁴. Загалом, можна виділити основні причини зацікавленості Китаю у цій території у контексті боротьби за вплив зі США. По-перше, Південно-Китайське море має важливе значення для стратегічного патрулювання китайського підводного човна з ядерною балістичною ракетою, якій необхідно увійти в західну частину Тихого океану для ядерного стримування США. По-друге, територія служитиме буферною зоною для Китаю у разі нападу США⁴⁵.

У 2015 році на чотирнадцятому форумі з питань безпеки в Азії «діалог Шангри-Ла» міністр оборони США Ештон Картер закликав Китай припинити суперечливі дії з рекультивациі земель у Південно-Китайському морі, заявляючи, що Сполучені Штати виступають проти «будь-якої подальшої мілітаризації» спірної території. Напередодні конференції офіційні особи США оприлюднили зображення з військово-морського спостереження США, що свідчать про розміщення Китаєм військової техніки на штучно створених островах, незважаючи на заяви Пекіна, що будівництво ведеться переважно для цивільних цілей⁴⁶.

⁴⁴ China Island Tracker. Asia Maritime Transparency Initiative. URL: <https://amti.csis.org/island-tracker/china/> (last accessed: 16.10.2021).

⁴⁵ Ul Khaliq R. 3 reasons' China tries to control South China Sea. AA. 2021. February 25. URL: <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/3-reasons-china-tries-to-control-south-china-sea/2157110> (last accessed: 16.10.2021).

⁴⁶ Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying's Remarks on US Defense Secretary Carter's Speech Relating to the Issue of the South China Sea at the Shangri-La Dialogue. Ministry of Foreign Affairs of People's Republic of China. 2015. May 30. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/2535_665405/201505/t20150530_696514.html (last accessed: 15.10.2021).

Активна мілітаризація у цьому районі завжди викликала занепокоєння у США. Тому Сполучені Штати в останні роки збільшили свою присутність в Південно-Китайському морі. Держава регулярно проводить операції зі свободи навігації (FONOP) у цьому районі і кілька разів китайські та американські судна зустрічались у морі, підвищуючи напруженість. У липні 2020 року держсекретар США Майк Помпео вперше заявив, що США вважають більшість претензій Китаю у Південно-Китайському морі незаконними⁴⁷.

Ситуація погіршилась коли 15 вересня 2021 року США, Великобританія та Австралія уклали пакт про безпеку в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Пакт AUKUS дозволить Австралії побудувати атомні підводні човни, використовуючи технології США. Крім співробітництва у галузі військово-морських технологій, партнерство передбачатиме більш тісне узгодження регіональної політики та дій, а також більшу інтеграцію збройних сил та оборонної промисловості трьох союзників. До того ж, країни працюватимуть над кібервійною та можливостями штучного інтелекту⁴⁸.

Жоден з трьох лідерів не згадав Китай, але, безсумнівно, що ця ініціатива була відповіддю на експансіоністський рух Китаю у Південно-Китайському морі та посилення бойової готовності щодо Тайваню. Речник міністерства закордонних справ Китаю відразу відреагував на такий альянс і заявив, що три країни перебувають у тиску «застарілої ментальності нульової суми холодної війни та вузькопрофільних геополітичних концепцій» і повинні «поважати прагнення людей у регіоні..., інакше вони

⁴⁷ Hansler J. US declares «most» of China's maritime claims in South China Sea illegal. *USNI News*. 2020. July 14. URL: <https://news.usni.org/2018/10/03/37076> (last accessed: 16.11.2021).

⁴⁸ Британія, США та Австралія уклали військовий пакт для протидії Китаю. Що це значить? *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/09/20/7127969/> (дата звернення: 05.10.2021).

лише зашкодять своїм інтересам»⁴⁹. Така реакція не дивна, оскільки Китай стикається з новим потужним оборонним альянсом в Індо-Тихоокеанському регіоні, якого підтримує такий регіональний партнер як Японія.

Напруга у відносинах США та КНР посилилась через зростання військової сили Китаю та його регіональні та глобальні амбіції. Існує кілька причин за баченням США, чому суперництво з Піднебесною продовжується у сфері безпеки. Перша полягає у тому, що США розглядає Китай як ревізіоністську державу, яка прагне витіснити США, що і було підкреслено в стратегії національної безпеки США 2017 року⁵⁰. По-друге, збільшення можливостей Китаю для отримання статусу потужного гравця викликає занепокоєння. Звідси випливає і те, що Китай прагне до регіональної та глобальної гегемонії. Остання причина: військове нарощування Китаю загрожує військовій перевазі США.

Паралельно інвестиції Китаю у свої військові можливості зростають з надзвичайною швидкістю. Ще у березні 2007 році Китай оголосив про збільшення витрат на оборону на 18 %, на загальну суму в 45 мільярдів доларів⁵¹. Із 1990 по 2005 рік військові витрати збільшуються у середньому на 15%. На такі дії Китаю віце-президент США Дік Чейні заявив, що військове нарощування Китаю «не відповідає» заявленій цілі країни щодо «мирного піднесення». Китай заявляє, що збільшує витрати, щоб забезпечити кращу підготовку та вищі зарплати своїм солдатам для «захисту національної безпеки та територіальної цілісності». За офіційними даними оборонний бюджет у 2021 році складає 209,16 мільярдів доларів. Проте ці дані містять лише сукупну

⁴⁹ What is the Aukus alliance and what are its implications? *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2021/sep/16/what-is-the-aukus-alliance-and-what-are-its-implications> (last accessed: 15.10.2021).

⁵⁰ National Security Strategy of the United States of America. 2017. December. URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (last accessed: 10.11.2021).

⁵¹ China Boosts Military Spending. *Washington Post Foreign Service*. URL: <https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/03/04/AR2007030400401.html> (last accessed: 12.10.2021)

цифру для всього оборонного бюджету. Ця цифра не розкриває жодних деталей щодо конкретних пріоритетів витрат і, ймовірно, занижує фактичні витрати на оборону. У порівнянні із іншими демократичними країнами, Китай менш прозорий щодо розподілу витрат на оборону. Оцінки, оприлюднені зовнішніми організаціями, дають більш повну картину того, як Китай насправді витрачає на свою армію, враховуючи витрати поза офіційним бюджетом. Стокгольмський міжнародний інститут дослідження проблем миру підрахував, що витрати Китаю на оборону насправді досягли 240 мільярдів доларів у 2019 році, тобто майже на 40% більше, ніж офіційний бюджет (183,5 мільярда доларів). Міжнародний інститут стратегічних досліджень оцінив показник 2019 року в 234 мільярди доларів. Міністерство оборони США заявило, що фактичні витрати Китаю можуть перевищувати 200 мільярдів доларів. Хоча оцінки різняться, військові витрати Китаю є другим за величиною у світі після США⁵².

Китайське бачення у посиленні мілітаризації полягає у тому, що забезпечення безпеки сильної держави з китайською специфікою вимагає як зміцнення економічної безпеки, так і продовження модернізації армії. Такі думки були опубліковані у статті авторитетного журналу політичної теорії про КПК «Qiushi» 2017 року. Крім того, автор вважав, що Китай повинен захищати добробут і стабільність Гонконгу і Макао, а також рішуче виступати проти незалежності Тайваню. У цьому контексті було згадано про США, адже для цього необхідне міжнародне співробітництво, а саме позитивні та стабільні відносини зі США. До того ж, міністерство закордонних справ Китаю закликала США «відмовитися від холодної війни та застарілої концепції гри з нульовою сумою». На відміну від США, Китай дотримується «стратегії взаємної вигоди та безпрограшних результатів». За словами МЗС, «Китай і Сполучені Штати повинні належним чином розв'язувати свої розбіжності на основі поваги до

⁵² Understanding China's 2021 Defense Budget. CSIS. 2021. March 5. URL: <https://www.csis.org/analysis/understanding-chinas-2021-defense-budget> (last accessed: 11.10.2021).

основних інтересів і основних проблем один одного». Міністерство національної оборони Китаю підкреслило, що Китай дотримується політики національної оборони і не прагне військового розширення.⁵³

Таким чином, в основі відносин лежить класична дилема безпеки, яку можна вважати замкнутим колом. Активна мілітаризація КНР викликає занепокоєння у США, який натомість намагається якось реагувати. Усі подальші дії США КНР сприймає як загрозу, і як наслідок Піднебесна, занепокоєна різними можливими наслідками розробляє концепцій та різні можливості для операцій як військових, так і воєнізованих формувань – «сірих зон» у спірних районах, які, врешті-решт, можуть призвести до ескалації конфлікту.

З боку Китаю, політика безпеки США в Азії стає все більше спрямованою на Китай. Для Пекіна дії США біля території Китаю, яку він вважає власною, є дуже провокаційними. Наступні спірні питання посилюють напругу Китаю: політика США в Азії спрямована на стримування Китаю; система альянсу США дестабілізує регіон; США намагаються використовувати Тайвань для контролю над Китаєм; США втручаються у регіональні територіальні суперечки Китаю⁵⁴.

Отже, США та КНР довгий час співпрацювали з кількох регіональних та глобальних питань безпеки. Проте останніми роки змінились поведінка та погляди з обох сторін, а конкуренція у сфері безпеки значно посилювалась. Вирішальним стало проголошення адміністрацією Обама про «поворот до Азії» 2010 року, який з часом Китай почав вважати спрямованим на його протидію. На сучасному етапі американсько-китайські відносини перебувають у найгіршому стані, і пов'язано це з підписанням пакту AUKUS. Це своєрідна відповідь на експансіоністський рух Китаю в Південно-Китайському морі та

⁵³ The security strategies of the US, China, Russia and the EU. FIIA Report. URL: https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2018/06/fiia_report56_web_security-strategies.pdf (last accessed: 11.10.2021).

⁵⁴ Almén O., Englund J., Ottosson B. China's and US mutual perspectives. FOI: Totalförsvarets forskningsinstitut. 2021. January. URL: <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--5040--SE> (last accessed: 12.10.2021).

посилення бойової готовності щодо ситуації з Тайванем, що є найбільшочішими точками у військово-політичних відносинах держав. І Пекін, і Вашингтон наполягають на тому, що їхні власні наміри є принципово оборонними, звинувачуючи один одного в агресивній позиції. Як вже було зазначено, як в адміністрації США, так і в Конгресі сьогодні переважає думка, що Китай є ревізіоністською державою, яка кидає виклик гегемону, і має на меті підірвати існуючий міжнародний порядок. У цьому випадку відносини між Сполученими Штатами та Китаєм демонструють ознаки класичної дилеми безпеки, коли прагнення кожної зі сторін до більшої безпеки у кінцевому підсумку породжує більшу небезпеку для обох сторін. У цьому випадку проблема посилюється через те, що зростаюча сила починає змагатись зі домінуючою силою.

Висновки до розділу 1

Отож, суперництво США та КНР стало характерною рисою сучасних міжнародних відносин. Ми розглянули теорію переходу потужності Органського та теорію гегемоністської стабільності Кохейна. ТПП передбачає, що державі-гегемону буде кинута виклик державою, яка підноситься, або ж тою, яка є незадоволеною статусом-кво. У ТГС йдеться про те, що, за наявності одного домінуючого актора, міжнародна система є найбільш стабільною. На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин основна відмінність цих теорій полягає у тому, що і Китай, і США незадоволені існуючим порядком, тому вони пропонують альтернативи, які краще їм підходять, тим самим дестабілізуючи існуючий порядок.

Суперництво між двома найвпливовішими державами світу можна вважати багатограним, оскільки у його основі лежить прагнення до економічної, безпекової та технологічної переваги, яке поєднує важливі військові та ідеологічні компоненти. Економічний вимір американсько-китайських відносин характеризується взаємозалежністю, яка значно

збільшилась зі вступом Китаю до Світової організації торгівлі. Проаналізувавши основні проблеми, які сьогодні характеризують суперництво Сполучених Штатів та Китаю в економічній сфері за допомогою емпіричного методу, ми розглянули як на сучасному етапі взаємодіють провідні держави світу.

У той же час, у Китаї та США зростає уявлення про військову загрозу, яку представляє кожна держава. Більше того, Вашингтон вважає, що Китай володіє політичними, економічними, а також військовими засобами для розширення свого впливу в усьому світі. Піднебесна, зі свого боку, звинувачує Сполучені Штати у тому, що вони стримують Китай і намагаються перешкодити його прогресу. Поступово розвивається класична дилема безпеки, коли прагнення кожної сторони до більшої безпеки зрештою породжує небезпеку для обох сторін. У цьому випадку проблема посилюється тим, що зростаюча держава становить виклик для вже існуючої держави-домінанта. Такий розвиток подій чинитиме тиск на інші держави щодо вибору між двома економічними, політичними та технологічними системами.

Ці тенденції вплинуть на конкуренцію між США та Китаєм у найближчі роки. Поліпшення у відносинах двох потуг чи кардинального прориву очікувати не варто. Проте чи зможуть наддержави уникнути пастки Фукідіда? Багато аналітиків вважають, що ймовірність переростання протиріч у війну між наддержавами залишається на досить високому рівні у довготривалій перспективі. Однак виникає питання, чи готові до цього обидві країни. Чи, можливо, країни готові піти на крок до мирного співіснування у рамках існуючої міжнародної системи?

РОЗДІЛ 2. ІНТЕРЕСИ США ТА КНР У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ

2.1. Еволюція американсько-китайської присутності у регіоні Центрально-Східної Європи

Регіон Центрально-Східної Європи завжди слугував «стратегічною ціллю» та привертав увагу наддержав, які хотіли закріпити свій вплив на цій території. У ХХ столітті Центрально-Східну Європу часто вважали буферною зоною між Заходом і Сходом. Проте у ХХІ столітті із буферної зони країни Центральної та Східної Європи перетворилися на новий життєво-важливий стратегічний регіон.

Для розуміння природи міжнародної політики ХХІ століття важливим є вивчення регіональних принципів структуралізації геополітичного та геостратегічного простору всієї Центрально-Східної Європи. На геополітичне значення регіону вперше звернув увагу британський географ Хелфорд Джон Маккіндер у 1904 році у доповіді під назвою «Географічна вісь історії». У статті Маккіндера припускалося, що контроль над Східною Європою є життєво важливим для контролю над світом. Маккіндер запропонував геополітичну концепцію, яка згодом стала відомою як теорія Хартленда, у якій ключовим було⁵⁵:

Хто править Східною Європою, той керує Хартлендом;

А хто керує Хартлендом, той керує Світовим островом;

А той, хто править Світовим островом, той править світом.

На думку Маккіндера, важливість Хартленда пояснюється тим, що цей регіон є найбільшим, найбагатшим і найбільш заселеним, і, як наслідок, це величезний економічний світ, який не має прямих зв'язок з океанською

⁵⁵ Лисенко С. Концепції національної безпеки в сучасному світі. URL: http://vabb.com.ua/assets/files/Tema_8_ONB.pdf (дата звернення: 12.11.2021).

торгівлею. У 1919 році Маккіндер розширив географічні межі Хартленду, додавши Центральну Європу. Хоча просторово-функціональні параметри концепції постійно змінювались, ЦСЄ залишалась основним елементом її структури⁵⁶.

На сучасному етапі розвитку Центральна та Східна Європа консолідується та зміцнюється у зв'язку з величезними можливостями та перевагами, які можуть запропонувати провідні держави. Це пов'язано з тим, що китайська сторона не може ефективно існувати на західному узбережжі Євразії без сильної присутності та співпраці в ЦСЄ, а США не в змозі зберегти свій вплив у Європі та на Близькому Сході без цього стратегічного регіону. Нині у Центрально-Східній Європі відомі слова Маккіндера матеріалізуються як ніколи раніше. Це проявляється у китайській концепції співпраці з регіоном під назвою «16+1» (BRI), так і у польській концепції під егідою США «Ініціатива трьох морів». До того ж, у гру вступає ініціатива США «Відновимо світ у його кращому вигляді» (Build back Better World – B3W), яка повинна стати альтернативою BRI.

У XXI столітті Хартленд можна трактувати як «полюс зіткнення» геополітичного простору, оскільки теорія знайшла відображення у зовнішній політиці США та КНР щодо ЦСЄ. Доцільним було б розглянути концепції зовнішньої політики суперників та яке місце у них відводиться регіону Центрально-Східної Європи.

Поглиблене співробітництво Сполучених Штатів з країнами ЦСЄ закріплено на концептуальному рівні держави. США завжди вважали Європу незамінним партнером, особливо у вирішенні проблем пов'язаних з глобальною безпекою, сприяння процвітанню та дотримання міжнародних норм. У стратегії національної безпеки США за адміністрації Обама згадується про те, що США підтримуватиме прагнення країн на Західних Балканах і

⁵⁶ The Heartland Theory and the Present-Day Geopolitical Structure of Central Eurasia. Rethinking Central Eurasia. URL: <https://www.silkroadstudies.org/resources/pdf/Monographs/1006Rethinking-4.pdf> (last accessed: 12.11.2021).

Східній Європі до європейської та євроатлантичної інтеграції. Щодо самого регіону Центрально-Східної Європи, то у стратегії зазначається про динамічну присутність США регіоні для стримування подальшої російської агресії. Це включатиме співпрацю з країнами для покращення енергетичної безпеки як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективах⁵⁷.

Стратегія національної безпеки США 2017 року містить твердження про важливість сильної та вільної Європи, що становить життєво важливий інтерес для Америки. До того ж, було зазначено про те, що зараз Європа є одним із найбільш процвітаючих регіонів світу та найважливішим торговельним партнером для США⁵⁸.

У стратегії національної оборони США 2018 року йдеться про зміцнення трансатлантичного альянсу НАТО зі європейськими партнерами, що є особливо актуальним для держав ЦСЄ, оскільки 15 країн є членами альянсу. Для Америки європейські партнери є надзвичайно важливі для протидії російському авантюризму та боротьбі з терористами⁵⁹.

Необхідно також розглянути зовнішньополітичну риторичку Китаю щодо Центрально-Східної Європи. Голова КНР Сі Цзіньпін 29 листопада 2012 року під час відвідин виставки «Шлях до відродження» у Національному музеї Китаю запропонував зовнішньополітичну концепцію – «китайська мрія», або іншими словами, «велике омолодження китайської нації». Китайська ініціатива «Один пояс, один шлях» заснована у 2013 році є певним продовженням «китайської мрії» і походить від ідеї так званого «Великого шовкового шляху». Цей стародавній торговий шлях з давніх часів з'єднував Далекий Схід Азії з

⁵⁷ National Security Strategy. 2015. February. URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf (last accessed: 10.11.2021).

⁵⁸ National Security Strategy of the United States of America. 2017. December. URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (last accessed: 10.11.2021).

⁵⁹ Summary of the National Defense Strategy of the United States. 2018. URL: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf> (last accessed: 11.11.2021).

Європою. У різні історичні періоди цей спосіб торгівлі часто переривався насильницькими подіями та суперництвом гегемонів, які змінювались у цьому величезному регіоні⁶⁰.

Ініціатива «Один пояс, один шлях» – економічний та політичний проєкт Китаю, спрямований на посилення впливу як на регіональному, так і глобальному рівнях. Ця глобальна ініціатива об'єднала країни Азії, Європи і Африки (63% світового населення). «Один пояс, один шлях» можна вважати стратегією, яка допоможе Китаю збалансувати свою зовнішню політику із подальшим збільшенням глобального впливу з ефективним використанням «м'якої сили»⁶¹. Тобто BRI також є одним із інструментів Китаю для посилення свого впливу в Євразії та зміни балансу сил у регіоні, а його імплементація не можлива без ефективної співпраці з країнами ЦСЄ. Тому нині країни Центрально-Східної Європи відіграють важливу роль для реалізації амбітних планів глобальної стратегії «Один пояс, один шлях».

У січні 2021 року була опублікована Біла книга «Міжнародне співробітництво Китаю в розвитку в нову еру», що стала продовженням попередніх публікацій про міжнародну допомогу 2011 та 2014 років⁶². Цікавим є той факт, що вперше ініціатива «Один пояс, один шлях» (BRI), яка поєднує цілі інвестицій, розвитку та торгівлі, офіційно включена у Білу книги, що закріплює ініціативу як інструмент геостратегічних амбіцій Китаю. Документ містить приклади внеску Китаю у досягнення майже всіх глобальних цілей, охоплюючи 122 країни та кожен континент. Хоча у Білій книзі відсутній поділ

⁶⁰ Górski G., Górka-Szymczak J. Central and Eastern Europe as partner of Chinese One Belt One Road Project. 2018. December. URL: https://www.researchgate.net/publication/333425224_Central_and_Eastern_Europe_as_Partner_of_Chinese_One_Belt_One_Road_Project (last accessed: 15.11.2021).

⁶¹ Сердечний О.В. Китайська стратегічна програма «Зроблено в Китаї 2025». *Україна-Китай*. 2017. URL: <http://tuipravo.info/images/vydanya/Ukraine-China-N10.pdf> (дата звернення: 12.10.2021).

⁶² White paper «China's International Development Cooperation in the New Era». 2021. January. URL: http://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/202101/10/content_WS5ffa6bbbc6d0f72576943922.html (last accessed: 16.11.2021).

зобов'язань чи пріоритетів за країнами⁶³. Згадується лише про надання допомоги регіональним і міжнародним багатостороннім організаціям в Європі, що становить 3,31%, і є найнижчим серед інших регіонів (порівнюючи з 44,7% наданими Африці). Тому в документі не закріплено місце Європи, чи навіть ЦСЄ у китайській стратегії. Ця тенденція прослідковується і в інших стратегічних документах Китаю.

Хоча у стратегічних концепціях Піднебесної не закріплено про стратегічний статус ЦСЄ, проте китайські лідери та політики не раз у виступах та промовах згадували про цей регіон та його важливість для Китаю. Адже для Китаю це не просто регіон, а різноманітні економічні та політичні можливості. Тому необхідно розглянути інтереси та мотиви, що впливають зі співпраці КНР та держав Центрально-Східної Європи.

Зростаючий інтерес та активність Китаю у регіоні ЦСЄ можна пояснити наступним чином. По-перше, регіон може слугувати своєрідним «вікном» до решти Європи для наземних і морських проектів BRI. По-друге, більшість держав ЦСЄ менш економічно розвинені, ніж Західна Європа. Тому країни є залежними від іноземних інвестицій, що надає колосальні можливості для китайських фірм вигравати тендери на інфраструктурні проєкти для отримання критично важливих активів. По-третє, місцеві правила та економічні умови, як правило, є більш сприятливими для китайських компаній порівняно із Західною Європою, де механізми прозорості та відкритості створюють більші перешкоди. До того ж, Китай також може використовувати місцеві зв'язки, щоб лобіювати власні інтереси в ЄС, або ж підірвати єдність ЄС з певних питань⁶⁴.

⁶³ Insights on China's 2021 White Paper on International Development Cooperation. 2021. February 17. *The Asia Foundation*. January. URL:<https://asiafoundation.org/2021/02/17/insights-on-chinas-2021-white-paper-on-international-development-cooperation/> (last accessed: 16.11.2021).

⁶⁴ China's Influence in Southeastern, Central, and Eastern Europe: Vulnerabilities and Resilience in Four Countries. *Carnegie Endowment for International Peace*. URL:<https://carnegieendowment.org/2021/10/13/china-s-influence-in-southeastern-central-and-eastern-europe-vulnerabilities-and-resilience-in-four-countries-pub-85415> (last accessed: 15.11.2021).

Китай вперше відіграв значну роль для Центрально-Східної Європи у 1950-х роках, коли разом із країнами ЦСЄ намагались зупинити можливе радянське вторгнення у Польщу в жовтні 1956 року. Пізніше ці відносини були розірвані через китайсько-радянський розкол і нестабільну внутрішню ситуацію у Китаї, а саме – Великий стрибок і Культурна Революція. Для країн ЦСЄ політичні та економічні відносини з Китаєм не були стратегічним пріоритетом у 1990-х роках. Швидше, їх найважливішою зовнішньополітичною метою було якнайшвидше приєднання до Європейського Союзу та НАТО, у яких країни вбачали беззаперечний гарант економічного розвитку та безпеки. Під час візиту до Румунії у червні 2004 року президент Китаю Ху Цзіньтао заявив, що Китай сприятиме розвитку взаємовигідних дружніх відносин із ЦСЄ⁶⁵.

Китайські політики давно обмірковували відновлення співпраці з країнами ЦСЄ, проте це вдалося лише після світової фінансової кризи, яка сколихнула всю Європу. Регіональні китайські інвестиції прискорилися після глобальної фінансової кризи, коли країни ЦСЄ почали шукати можливості для економічного відновлення. Зокрема, китайська ініціатива «Один пояс, один шлях» пропонувала комерційні та інвестиційні можливості у таких сферах, як інфраструктура, транспорт та енергетика. 2011 року в Будапешті відбувся перший саміт торгівлі та інвестицій Китаю та 16 країн регіону. У 2012 році активізація співробітництва привела до встановлення співпраці «16+1» між Китаєм та 16 країнами ЦСЄ: 11 державами ЄС (Болгарія, Хорватія, Чехія, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина та Словенія) і п'ять країн Західних Балкан (Албанія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Чорногорія та Сербія). Це частина глобального геополітичного та економічного

⁶⁵ Hu urges efforts to promote world peace. *China.org.cn*. 2004. June 15. URL:http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2004-06/15/content_339534.htm (last accessed:18.11.2021)

бачення Китаю, ініціативи «Один пояс, один шлях» (BRI)⁶⁶. У 2019 році формат розширився, і до нього приєдналась Греція. Проте у травні 2021 року Литва вирішила покинути формат співпраці з Китаєм, який знову став «16+1»⁶⁷.

Для Китаю регіон Центрально-Східної Європи це, передусім, своєрідні «ворота» на Західну Європу. Китай розглядає країни ЦСЄ як ринок для власних стратегічних галузей та експорту на західноєвропейські ринки. Лідери країн ЦСЄ визначають прагматичні мотиви щодо співпраці з Китаєм, керуючись економічними інтересами. Займаючи посаду голови КНР Сі Цзіньпін відвідував ЦСЄ 4 рази протягом 2016-2021 років, а саме: Чехію, Сербію, Польщу та Грецію (Див. Додаток Г). Останній візит Сі Цзіньпіня до ЦСЄ відбувався 10 листопада 2019 року, де він зустрівся з президентом та прем'єр-міністром Греції для поглиблення економічних зв'язків. Сі Цзіньпін зазначив, що і Китай, і Греція зараз знаходяться на важливому етапі відповідного розвитку. Поглиблення двосторонніх відносин та розширення практичного співробітництва є принциповими інтересами двох країн та їхнього народу⁶⁸.

Зустріч, яка була запланована у Пекіні на першу половину 2020 року, так і не відбулась через глобальну пандемію COVID-19. Тому 9 лютого 2021 року відбувся саміт «17+1» у форматі відеоконференції. Пекін зосередився на таких темах як доступ до вакцин проти COVID-19 та відновленні економіки після пандемії. До того ж, під час заходу було підписано п'ять угод про співпрацю у галузі освіти між Міністерством освіти Китаю та органами освіти країн ЦСЄ, зокрема Болгарії, Хорватії, Румунії та Словаччини. Незважаючи на дипломатичні зусилля Китаю, Словенія, Румунія, Латвія, Литва, Болгарія та

⁶⁶ Kaczmarek M. China on Central-Eastern Europe: 16+1 as seen from Beijing. Centre for Eastern Study. 2015. April 14. URL: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-04-14/chiny-europa-srodkowo-wschodnia-161-widziane-z-pekiniu> (last accessed: 16.11.2021).

⁶⁷ Lau S. Lithuania pulls out of China's 17+1 bloc in Eastern Europe. *POLITICO*. 2021. May 21. URL: <https://www.politico.eu/article/lithuania-pulls-out-china-17-1-bloc-eastern-central-europe-foreign-minister-gabrieliuss-landsbergis/> (last accessed: 16.11.2021).

⁶⁸ Xi Jinping Arrives in Athens for a State Visit to the Hellenic Republic. *Ministry of Foreign Affairs of People's Republic of China*. 2019. November 11. URL: https://www.mfa.gov.cn/ce/cgdavao/eng/zgyw_10/t1715368.htm (last accessed: 18.11.2021).

Естонія зменшили вагу своїх делегацій, відправивши лише міністрів. Тактика Китаю «розділяй та володарюй» зазнала тріщин давно, проте відсутність голови держави чи уряду на зустрічі продемонструвала це знову. Китайський лідер отримав чимало неприємних запитань від учасників саміту. Насамперед, учасників саміту цікавило чому відкриття китайського ринку для сільськогосподарської продукції з Центральної та Східної Європи тривало так довго. Лідери ЦСЄ були досить песимістично налаштовані – обсяги китайських інвестицій були невеликими, інфраструктурні проєкти значно скромнішими, ніж анонсувалося спочатку, а співробітництво залишалося незбалансованим. Президент Китаю відповів обіцянками розширити логістичні можливості, пришвидшити поставки китайських вакцин до ЦСЄ та збільшити імпорт сільськогосподарської продукції з регіону до 170 млрд доларів⁶⁹. Проте навряд чи обіцянки виконуватимуться, і навряд чи для держав ЦСЄ цього достатньо.

У контексті посилення суперництва між США та КНР за вплив у Центрально-Східній Європі, Китай не єдина країна, яка зацікавлена у співпраці у регіоні. США та країни ЦСЄ мають як і багато спільних цінностей, так і проблем, тому вони стають все більш взаємозалежними з погляду безпеки та добробуту. Адміністрація США завжди рішуче підтримувала країни ЦСЄ та їхні міжнародні прагнення з кількох причин. Військовий захист Європи та політичне звільнення комуністичної Європи були важливою спадщиною холодної війни та інвестицій США в європейську безпеку. Успішна побудова демократичної політики та ринкової системи розглядалося як велике досягнення зовнішньої політики США через десятиліття інтенсивної дипломатичної взаємодії та матеріальних інвестицій у Європі.

США сприймали країни ЦСЄ як цінний зразок для наслідування політичної та економічної трансформації, чий досвід можна було б застосувати

⁶⁹ Turcsanyi. R. Q. An Unrewarding Show: Online Summit of China-CEE 17+1 Platform. *ISPI*. 2021. February 26. URL: <https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/unrewarding-show-online-summit-china-cee-171-platform-29431> (last accessed: 16.11.2021).

до інших постдиктаторських систем. Завдяки відновленій прихильності адміністрації Джорджа Буша боротьбі з ісламістськими терористами та просуванню демократії в інших регіонах, країни ЦСЄ розглядалися як вагомий приклад успіху не лише для менш успішних країн по сусідству, але й для Кавказу, Азії та Близького Сходу. Крім того, більшість нових демократій Центральної та Східної Європи стали на бік Вашингтона щодо іракської інтервенції, незважаючи на опір кількох західноєвропейських столиць, що сприяло підвищенню їх престижу в США⁷⁰.

У столицях ЦСЄ США сприймається лідером «демократичної спільноти», що вклав значні кошти в трансформацію регіону і залишається важливим для забезпечення безпеки у всій Європі, та й світу в цілому. Їх також визнають ключовою силою у просуванні кордонів НАТО і навіть ЄС далі на схід. Західноєвропейські держави-засновники ЄС не мають достатньої військової сили чи армії, міжнародного престижу чи політичної волі для забезпечення подальшого розширення Заходу. У результаті кожен уряд країн ЦСЄ намагається розвивати стратегічне партнерство зі США та підтримувати тісні зв'язки у невизначеному міжнародному середовищі⁷¹.

Столиці ЦСЄ також вважають, що США мають більш реалістичну, чітку та послідовну політику щодо Росії, ніж ЄС. Це головна західна сила, яку Москва може боятись, і лідери ЦСЄ розраховують, що тісний союз з США допоможе захистити їх від впливу та тиску Росії. Зокрема, присутність Вашингтона вважається життєво важливою у Польщі та трьох країнах Балтії через активну діяльність Росії на цих територіях⁷².

⁷⁰ American interests in Central-Eastern Europe. *Euractiv*. 2006. February 7. URL: <https://www.euractiv.com/section/enlargement/opinion/american-interests-in-central-eastern-europe/> (last accessed: 10.10.2021).

⁷¹ Там само.

⁷² Rumer E., Sokolsky R. Thirty Years of U.S. Policy Toward Russia: Can the Vicious Circle Be Broken? *Carnegie Endowment for International Peace*. 2019. June 29. URL: <https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/unrewarding-show-online-summit-china-cee-171-platform-29431> (last accessed: 07.10.2021).

Варто зазначити і те, що за президенство Обама трансатлантичні відносини значно погіршились. А саме – надання Азіатсько-Тихоокеанському регіону та Близькому Сходу пріоритетності у реалізації зовнішньої політики США, поставили під сумнів можливість зміцнення трансатлантичного партнерства. До того ж, на тлі налагодження американсько-російських відносин, співпраця США та країн ЦСЄ зазнала «трансатлантичних тріщин». Це спричинило занепокоєння у політичних еліт ЦСЄ, тому вони вирішили написати листа до Барака Обама, де висловили надію на трансатлантичне відродження⁷³. У листі було окреслено конкретні кроки для тіснішої співпраці, пов'язані з енергетичною безпекою, співробітництво у сфері безпеки та розміщення комплексів протиракетної оборони. Проте Обама провів 6 державних візитів до Центрально-Східної Європи протягом 2010-2016 років (Див. Додаток Д). Наприкінці президентського терміну Обама провів зустріч в Афінах з грецьким президентом Прокопіосом Павлопулісом і прем'єр-міністром Алексіосом Ципрасом. Політичні лідери обговорювали необхідність Афін продовжувати економічні реформи, оскільки Греція бореться із затяжною економічною кризою⁷⁴. Зрештою, після нападу Росії на Україну, адміністрація президента США вжила певних заходів, щоб захистити Польщу та країни Балтії від потенційної російської агресії. Так, спочатку США направили 12 британських винищувачів F-15 і повітряний танкер KC-135 для посилення місії НАТО Baltic Air Policing. У той же час, США розпочали додаткові військово-морські розгортання на Чорному морі. Більше того, 12 винищувачів F-16 з Італії розмістились на території Польщі для посилення там повітряних сил⁷⁵.

⁷³ Відкритий лист до адміністрації Обама з Центральної та Східної Європи. *Інформаційний центр «Майдан Моніторинг»*. 2009. 21 липня. URL: <https://maidan.org.ua/static/narnewslviv/1248172433.html> (last accessed: 11.11.2021).

⁷⁴ Барак Обама відвідав Грецію. *Голос Америки*. 2016. 15 листопада. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/obama-greetsiya/3597367.html> (дата звернення: 15.11.2021).

⁷⁵ U.S. Military Presence in Central and Eastern Europe: Consequences for NATO Strategic Adaptation, Deterrence and Allied Solidarity. *The Polish Institute of International Affairs*. 2015. August. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/193644/US-Military-Presence-in-Central-and-Eastern-Europe.pdf> (last accessed: 17.10.2021).

Українсько-російська криза переорієнтувала зовнішньополітичні вектори США під час президентства Дональда Трампа на оновлення відносин з ЄС та більш активну співпрацю з країнами Центрально-Східної Європи. Тому за Трампа вищезгадані відносини значно покращилися. Колишній президент активно співпрацював із країнами Центральної та Східної Європи у таких сферах, як безпека, дипломатія, цифровий зв'язок та економіка. Це було очевидним у зростанні кількості двосторонніх зустрічей на високому рівні, а також у передислокації американських військ до Польщі. Схоже, попередній президент цілком розумів, що цей регіон стане значною зоною суперництва з Китаєм і Росією⁷⁶.

Багато держав ЦСЄ вважають питання безпеки пов'язане з російською присутністю пріоритетним завданням, навіть вищим за економічний розвиток. Оскільки країни ЦСЄ знаходяться між Росією та Заходом, тобто серед сфери впливу тої чи тої сторони. Саме тому, паралельно з форматом «16+1» розвивалась Ініціатива трьох морів або Ініціатива Балтійського, Адріатичного, Чорного морів або просто Тримор'я. У 2014 році американський аналітичний центр Atlantic Council опублікував звіт під назвою «Завершення Європи», у якому йшлося про нерівномірність розвитку Європи. Це надихнуло президентку Хорватії Колінду Грабар-Кітарович і президента Польщі Анджея Дуду започаткувати ініціативу Тримор'я, що покликана сприяти співпраці між 12 європейськими країнами та їхніми партнерами в енергетичному, транспортному та цифровому секторах. До ІТМ входять такі країни як: Австрія, Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Хорватія та Чехія⁷⁷.

Перший саміт ІТМ відбувся в 2016 році у Дубровнику на території Хорватії. Саміт започаткував щорічні саміти Тримор'я на президентському

⁷⁶ Там само.

⁷⁷ Three Seas Story. *Three Seas Initiative*. URL: <https://3seas.eu/about/threeseasstory> (last accessed: 14.11.2021).

рівні. Польща приймала другий саміт у 2017 році, серед гостей якого був президент США Дональд Трамп, який підтвердив рішучу підтримку ініціативи та її цілей. У 2018 році саміт відбувся в Бухаресті (Румунія), на якому відбувся перший бізнес-форум ІТМ. На бізнес-форумі було досягнуто домовленості щодо пріоритетних проєктів взаємозв'язку Тримор'я. До цього списку входять 48 проєктів у двох категоріях: багатосторонні проєкти та двосторонні та національні проєкти з міжнародним потенціалом у цифровій, енергетичній та транспортній сферах⁷⁸.

Ініціатива трьох морів тісно пов'язана з США. Співпрацюючи зі США, країни ІТМ прагнуть зміцнити європейську безпеку в контексті регіональних загроз і ризиків, таких як зростаючий вплив Росії. Інвестуючи у ІТМ, США прагнуть зміцнити свій вплив у регіоні і зробити його стратегічно передбачуваним. Для цього США постачають зріджений природний газ, щоб дозволити ЦСЄ диверсифікувати свої джерела енергії і таким чином стати менш залежною від російської нафти та газу. США підтримували ІТМ від періоду заснування. Так, на саміті ІТМ у Варшаві 2017 року, на якому колишній президент Дональд Трамп висловив свою підтримку ініціативі. Крім того, державний секретар США Майк Помпео також пообіцяв 1 мільярд доларів для фонду ІТМ. У жовтні 2020 року перед президентськими виборами Джо Байден також виявив інтерес до ініціативи. А після перемоги Байдена, американський конгрес видав резолюцію № 672, метою яких була підтримка проєктів у рамках ІТМ щодо підвищення енергетичної незалежності та інфраструктурного зв'язку⁷⁹. У 2021 році адміністрація Байдена планує продовжувати підтримувати ІТМ, яка стане центральним елементом зовнішньої політики США в Європі. США розглядає ІТМ, яка можливість отримати економічні вигоди у регіоні

⁷⁸ Там само.

⁷⁹ H.Res.672 - Expressing support of the Three Seas Initiative in its efforts to increase energy independence and infrastructure connectivity thereby strengthening the United States and European national security. *U.S. Congress*. URL:<https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-resolution/672/text/ih> (last accessed: 16.10.2021).

ЦСЄ. До того, ІТМ може протидіяти формату «16+1», який США буде використовувати як інструмент у боротьбі з впливом Китаю у ЦСЄ. ІТМ дозволяє США збільшувати свій вплив економічного та технологічного характеру в регіоні ЦСЄ. США обрав влучний час, оскільки наростання протиріч серед лідерів ЦСЄ постійно зростає, тому США має хороші шанси на успіх. А глобальна пандемія показала, наскільки нестабільні глобальні ланцюги поставок через залежність від Китаю⁸⁰.

До того ж, під патронатом США була запропонована нова ініціатива під назвою «Відродимо світ у його кращому вигляді» (B3W). Ідея нового проєкту була озвучена 12 червня 2021 року на саміті G7 у якості альтернативи китайському проєкту BRI⁸¹. Звісно, на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин мало ознак того, що найближчим часом і так ослаблені COVID-19 держави G7 будуть інвестувати у різноманітні інфраструктурні проєкти у різні країни з низьким і середнім рівнем доходу. Проте існує перспектива, що B3W може стати інструментом довгострокової політики суперництва США та Китаю на основі фінансової надійності, високої якості, належного самоврядування, з дотриманням основних прав та свобод людини та екологічної політики.

Отже, у контексті суперництва США та КНР, ЦСЄ можна розглядати як ще одне «поле бою» двох держав. Основною причиною є те, що провідні держави світу завжди вважали Центрально-Східну Європу важливим геополітичним регіоном. Уперше на важливість ЦСЄ звернув увагу британський географ Хелфорд Джон Маккіндер у під назвою «Географічна вісь історії». Науковець запропонував геополітичну концепцію – теорія Хартленда,

⁸⁰ US Support for 3 Seas Initiative Is Smart, Strategic. *The Heritage Foundation*. 2021. July 8. URL: <https://www.heritage.org/global-politics/commentary/us-support-3-seas-initiative-smart-strategic> (last accessed: 14.11.2021).

⁸¹ President Biden and G7 Leaders Launch Build Back Better World (B3W) Partnership. *The White House*. 2021. June 12. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/12/fact-sheet-president-biden-and-g7-leaders-launch-build-back-better-world-b3w-partnership/> (last accessed: 16.11.2021).

згідно якої контроль над Східною Європою є життєво важливим для контролю над світом.

Зараз у ЦСЄ теорія Маккіндера матеріалізуються як ніколи раніше і проявляється це у китайській співпраці з регіоном у форматі «16+1» та співпраці під патронатом США «Ініціатива трьох морів» та новому проєкті «Відновимо світ у його кращому вигляді» (B3W). Така співпраця КНР та США з країнами ЦСЄ вбачає різноманітні мотиви та інтереси кожної з сторін. Так, США та держави ЦСЄ мають багато спільних цінностей і проблем, тому вони є взаємозалежними з точки зору безпеки та добробуту. США сприймають країни ЦСЄ як цінний приклад вартий наслідування політичної та економічної трансформації. А держави ЦСЄ вбачають у США гаранта безпеки, добробуту та стабільності. Тому така співпраця закріплена на концептуальному рівні, а саме в стратегіях національної безпеки 2015 та 2017 років, де згадується про регіон ЦСЄ та подальшу співпрацю.

Хоча у стратегічних концепціях Піднебесної не зазначено про стратегічний статус ЦСЄ, китайські політики не раз у виступах та промовах згадували про цей регіон та його важливість для Китаю. Оскільки для Китаю ЦСЄ – це своєрідні «ворота» на Західну Європу, тобто за допомогою яких КНР розширить ринок для власних стратегічних галузей та експорту. Керівництво країн ЦСЄ керуються прагматичними мотивами та визначають економічні інтереси такої співпраці.

Активна присутність США та КНР у регіоні ЦСЄ супроводжувалась щорічними самітами китайського та американського форматів, що і призвело до ще більшого загострення відносин між двома потугами світу. Як наслідок, США та КНР активно борються за вплив та прихильність країн у Центральній-Східній Європі, явище якого ми розглянемо у наступному підрозділі.

2.2. Протистояння США та КНР за вплив у Центрально-Східній Європі

За останнє десятиліття економічний та політичний слід Китаю у країнах Центрально-Східної Європи невпинно зростає. Марк Пфайфле, колишній заступник радника з національної безпеки президента США Джорджа Буша-молодшого, зазначив у журналі «The National Interest», що Китай значно розширив свою військову та економічну міць у країнах ЦСЄ. За словами автора, «на кону критично важливий регіон, від якого США залежать у плані торгівлі та геополітичної підтримки, і який є буфером, що відокремлює одночасно від Росії та Китаю»⁸². Тож виникає питання, наскільки серйозні такі побоювання.

Зростання китайського економічного та політичного впливу в ЦСЄ призвело до того, що країни стали заручниками різноманітних інфраструктурних проєктів, і, як наслідок, деякі держави стали залежними від китайського капіталу. Більшість інвестицій Китаю часто не відповідають основним вимогам ЄС щодо клімату, енергії, конкуренції та державних закупівель. Пандемія COVID-19 також допомогла Китаю ще більше збільшити свою м'яку силу в регіоні. Так, коли Сербія отримала медичну допомогу від КНР у березні 2020 року, президент Олександр Вучич вихваляв Сі Цзіньпіна і розкритикував ЄС за «відсутність солідарності», схилиючи громадську думку на користь поглиблення відносин з Китаєм⁸³.

Із початком нового століття Китай наполегливо намагається покращити свій міжнародний імідж за допомогою м'якої сили. Так, у 2007 році президент Ху Цзіньтао заявив про необхідність збільшити м'яку силу, сказавши, що «велике омолодження китайської нації безумовно буде супроводжуватися

⁸² Pfeifle M. China Is Using the Russia-America Standoff to Win Big in Europe. *The National Interest*. 2017. September 24. URL: <https://nationalinterest.org/feature/china-using-the-russia-america-standoff-win-big-europe-22442> (last accessed: 01.10.2021).

⁸³ Serbia Blasts EU's Lack of Solidarity, Praises China's «Brotherly» Support. *Exit News*. 2020. March 17. URL: <https://exit.al/en/2020/03/17/serbia-blasts-eus-lack-of-solidarity-praises-chinas-brotherly-support/> (last accessed: 20.11.2021).

процвітанням китайської культури, а для цього потрібно розвивати культуру як частину м'якої сили нашої країни»⁸⁴. Згодом Сі Цзіньпін у жовтні 2017 року Сі проголосив одну із цілей Китаю на 2020–2035 роки, де згадувалось про використання країною м'якою сили для міжнародного спілкування та просування історії та культури Китаю⁸⁵.

Китай робить значні кроки, щоб культивувати свій вплив у всьому світі за допомогою численних інструментів м'якої сили. Група експертів центру стратегічних і міжнародних досліджень прокоментувала зростання Китаю, вказавши, що Китай став успішним, оскільки держава спроектувала позитивний імідж своєї культури та економіки через мовлення ЗМІ⁸⁶. Проте на фоні напруженості американсько-китайських відносин, пандемії COVID-19 і її походження, імідж Китаю значного погіршився у багатьох куточках усього світу, включаючи Центральну-Східну Європу. Тому доцільно було б розглянути використання м'якої сили у країнах ЦСЄ.

Застосування Китаєм м'якої сили у країнах ЦСЄ не є таким успішним, як от в Африці чи Латинській Америці, оскільки м'яка сила КНР є неоднозначною, а у більшості випадків негативною, ефективність якої постійно знижується. Загалом, можна виділити три китайські підходи щодо розвитку м'якої сили у Центральній-Східній Європі: просування китайської мови та культури у сфері освіти та досліджень; формування іміджу Китаю через ЗМІ і використання м'якої сили для сталого економічного та політичного розвитку. Проаналізуємо ці підходи на конкретних прикладах.

Пропагування культури та освітній обмін є найменш помітними елементами м'якої сили Китаю, оскільки ця діяльність є невеликою та не

⁸⁴ Full text of Hu Jintao's report at 17th Party Congress. *People's Daily Online*. URL:<http://en.people.cn/90001/90776/90785/6290144.html> (last accessed: 17.11.2021).

⁸⁵ Biswas A.K., Tortajada C. China's Soft Power is on the Rise. *China Daily*. 2018. February. URL:<http://www.chinadaily.com.cn/a/201802/23/WS5a8f59a9a3106e7dcc13d7b8.htm> (last accessed: 19.11.2021).

⁸⁶ Karki S. Soft Power in International Relations: Opportunities for Small States like Nepal. *Journal of International Affairs*. 2020. URL: <https://www.nepjol.info/index.php/joia/article/view/29092> (last accessed: 17.11.2021).

актуальною на сучасному етапі розвитку. Хоча існує значний Консорціум вищих навчальних закладів Китаю та ЦСЄ, який об'єднує 134 установи з Китаю та регіону ЦСЄ. Серед них є чотири академічні установи із країн В4: дві з Польщі (Технічний університет у Білостоці та Університет соціальних і гуманітарних наук) та дві із Чехії (Технічний університет у Лібереці та Університет Томаша Бати в Зліні)⁸⁷. Існує також Альянс бізнес-шкіл Шовкового шляху з академічними установами В4 з Чехії та Словаччини⁸⁸.

ЗМІ, соціальні медіа та політичні меседжі є найбільш динамічними засобами реалізації м'якої сили у країнах Центрально-Східної Європи. Китай активно інвестує у свою присутність у традиційному європейському медіа-просторі. Для цього Китай ініціював створення європейсько-національних відділень китайських ЗМІ. Також, важливим для цього було встановлення партнерства та інституційної співпраці між китайськими та європейськими прес-агенціями та ЗМІ. До того ж, активний зв'язок із європейськими ЗМІ у формі дописів та інтерв'ю, а також закупівля реклами сприяли китайській інтеграції у медіа-просторі держав ЦСЄ⁸⁹.

Лише у кількох країнах є національні відділення китайських ЗМІ. Міжнародне радіо Китаю (CRI) веде мовлення місцевою мовою у Чехії, Польщі та Румунії. У Чехії прокитайське висвітлення інформації здійснюється чеськими ЗМІ, що належать китайським інвесторам. Більш поширеними є угоди про партнерство та співпрацю. У рамках BRI державне телебачення Греції та Національне управління радіо та телебачення Китаю підписали угоду про обмін контентом. Крім того, грецьке державне інформаційне агентство підписало меморандум про взаєморозуміння зі Сінхуа – китайською державною

⁸⁷ List of CCHEIC Members. China-CEE Higher Education Institutions Consortium. 2019. May. URL: <https://www.ccheic.org/members> (last accessed: 20.11.2021).

⁸⁸ Alliance of Silk Road Business Schools. UASR. URL: http://uasr.xjtu.edu.cn/About_UASR/Members.htm (last accessed: 20.11.2021).

⁸⁹ Shopov V. Getting on the Radar: China's Rising Media Presence in South-East Europe. *Konrad-Adenauer-Stiftung*. 2020. URL: <https://www.heritage.org/global-politics/commentary/us-support-3-seas-initiative-smart-strategic> (last accessed: 14.11.2021).

урядовою агенцією новин. Румунія також підписала угоду зі Сінхуа, співпрацюючи з національним прес-агентством AGERPRES. Китайська присутність у медіа-просторі держав ЦСЄ може загрожувати і так не стабільним та вразливим країнами ЦСЄ. Так, у 2015 році «Reuters» провів розслідування, яке виявило, що у листопаді 2015 року, медіа-фірма таємно керує мережею з понад тридцяти радіостанцій у 14 країнах через підставні компанії, щоб приховати свій вплив⁹⁰.

У Чехії, Угорщині, Сербії та Боснії та Герцеговині найбільше посилився економічний вплив Китаю. Розширення торгових зв'язків з Піднебесною та розвиток низки масштабних інфраструктурних та енергетичних проєктів зробили ці країни більш вразливими, ніж інші у регіоні. До того ж, країни ЦСЄ мають постійний торговельний дефіцит з Китаєм, що перевищує 4% ВВП. Це може призвести до колосальних економічних проблем у майбутньому. І цю вразливість Китай може використовувати, щоб чинити тиск на іноземні уряди щодо зміни їх зовнішньополітичної орієнтації або відмови від стратегічних активів⁹¹.

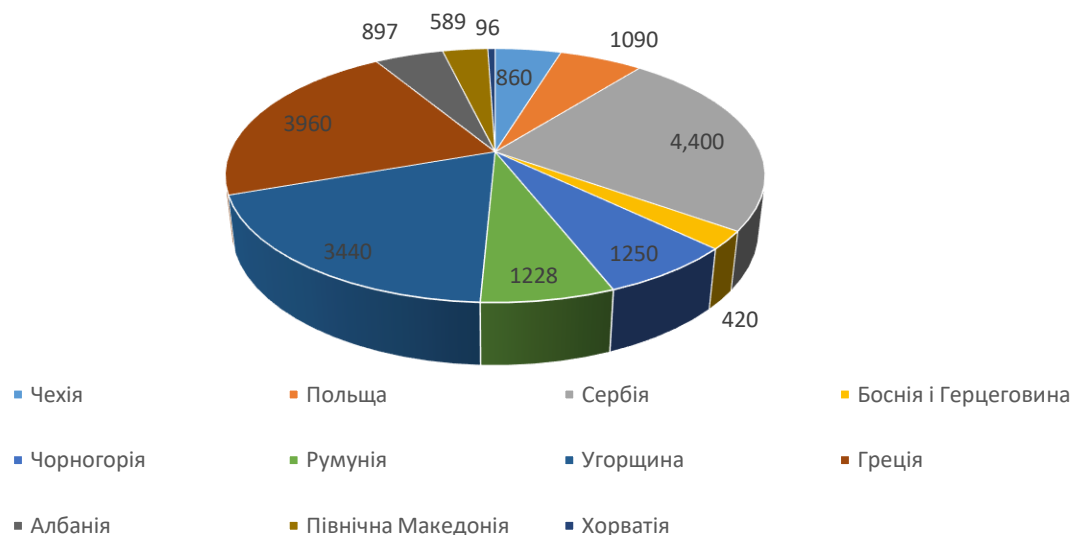
Китайські інвестиції у ЦСЄ спрямовуються у такі сфери як транспорт, енергетика та телекомунікації. Китайські інвестиції також значно зросли зі 100 мільйонів доларів 2009 року до приблизно 2 мільярдів доларів 2019 року. До того ж, останніми роками Китай найбільше спрямовує свої інвестиції до Західних Балкан. Можна побачити розподіл інвестицій КНР щодо деяких країн ЦСЄ наступному графіку⁹²:

⁹⁰ Beijing's covert radio network airs China-friendly news across Washington, and the world. *Reuters*. 2015. November 2. URL: <https://www.reuters.com/investigates/special-report/china-radio/> (last accessed: 20.11.2021).

⁹¹ Chinese Economic Influence in Europe. *Center of the Study Democracy*. 2021. URL: https://csd.bg/fileadmin/user_upload/publications_library/files/2021_09/Chinese_EI_Europe_ENG_WEB.pdf (last accessed: 20.11.2021).

⁹² China Global Investment Tracker. URL: <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/> (last accessed: 20.11.2021).

Китайські інвестиції в країни ЦСЄ з 2010-2021

Джерело: China Global Investment Tracker

Китайський вплив створює загрози для так званих «вразливих» країн, де присутні слабкі державні інституції, недостатня згуртованість громадянського суспільства, олігархізація політичної влади та відсутність прозорості. Для цього ми зосередимось на території Західних Балкан, а саме Сербії, Боснії та Герцеговини та Чорногорії, країни яких не є членами ЄС. Ці країни є найбільш вразливими до китайського економічного впливу.

Хоча китайські інвестиції до країн Західних Балкан становлять лише 2,7% від загального обсягу китайських інвестицій у світі, проте ці інвестиції є масштабними, порівнюючи з розміром економік регіону⁹³. Так, присутність Китаю у Сербії стала надзвичайно активною з 2018 року, а обсяг прямих іноземних інвестицій становить 3,35 мільярдів доларів⁹⁴. Величезні інвестиції змушують владу в Сербії діяти за китайськими правилами, нехтуючи екологічними стандартами. Яскравим прикладом може слугувати металургійний

⁹³ Chinese Economic Influence in Europe. *Center of the Study Democracy*. 2021. URL: https://csd.bg/fileadmin/user_upload/publications_library/files/2021_09/Chinese_EI_Europe_ENG_WEB.pdf (last accessed: 20.11.2021).

⁹⁴ China Global Investment Tracker. URL: <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/> (last accessed: 20.11.2021).

завод Смедерево в Сербії, який досить вигідний для КНР. Китайські проекти сприяють політичному блокуванню урядів, які відмовляються від цілей декарбонізації та продовжують приділяти пріоритетність експлуатації вуглецевим галузей, включаючи виробництво електроенергії на вугіллі та важку металургію⁹⁵.

Аналогічні дії можна спостерігати у Боснії та Герцеговині. Китай спрямував туди 420 мільйонів доларів з 2018 року⁹⁶. Країна є привабливою для Китаю через олігархічний режим правління у Боснії та Герцеговині. Так, теплоелектростанція «Stanari» отримала пільговий режим від уряду Республіки Сербської у Боснії та Герцеговині. Сербська республіка змінила своє законодавство, щоб дозволити можливість передачі прав на шахту. Тим часом уряд обмежив витрати для оператора станції, знизивши концесійну плату за виробництво вугільної електроенергії з 3,6% до 0,2% загального доходу, повністю звільнивши її від плати за видобуток вугілля⁹⁷.

Чорногорія стає дедалі залежною від Китаю, і це пояснюється наданням позики Китаєм країні. КНР надав два кредити на суму близько 1,84 мільярдів євро для будівництва різних відрізків автомагістралі Бар-Белград. Проект реалізується через Китайський експортно-імпортний банк (ExIm), який фінансує 85% проекту. Угода, яка регулює реалізацію проектів, передбачала залучення китайського державного інфраструктурного гіганта «China Road and Bridge Corporation» та залучення китайських будівельників, що є необдуманим, оскільки рівень безробіття у Чорногорії становить 15,7%. Проекти також були звільнені від податків та митних зборів. І Міжнародний валютний фонд (МВФ), і Світовий банк стверджують, що ці проекти сприяли зростанню державного

⁹⁵ Chinese-owned steel mill coats Serbian town in red dust; cancer spreads. *Reuters*. 2021. November 9. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/chinese-owned-steel-mill-coats-serbian-town-red-dust-cancer-spreads-2021-11-09/> (last accessed: 20.11.2021).

⁹⁶ China Global Investment Tracker.

⁹⁷ Chinese Economic Influence in Europe.

боргу, який перевищив 70% ВВП⁹⁸. Тобто, можна припустити, що майбутні фінансові зобов'язання Чорногорії можуть поставити уряд у скрутне становище. Результати можуть бути згубними для Чорногорії, потенційно змусивши країну змінити політичні позиції, здати Китаю в оренду вже побудовану інфраструктуру або погодитися на жорсткі умови погашення у разі дефолту⁹⁹.

Отже, можна зробити висновок, що привабливість Західних Балкан порівняно з іншими країнами-членами формату «16+1» полягає у тому, що китайські інвестиції обходять суворі правила ЄС щодо прозорості, конкуренції та навколишнього середовища. Адже для Китаю вигідний такий бізнес-клімат, де переважають слабкі інституції з місцевими політичними та бізнес-лідерами, які прагнуть отримати вигоду від відсутності контролю з боку громадськості та прозорості.

Китайський вплив у ЦСЄ стає дедалі небезпечніший. Тому і виникла необхідність протидіяти зростаючому впливу Китаю, що була підкреслена у Стратегії національної безпеки США 2017 року. У Сполучених Штатах зростання Китаю все більше розглядається як небезпека для його панівного положення у міжнародній системі. Саме тому, США в оборонній стратегії 2018 року визнали Китай стратегічним конкурентом. А головним викликом добробуту та безпеці США є відновлення довгострокової стратегічної конкуренції з Китаєм, яку вони вважають ревізіоністською державою. Тобто, на думку США, Китай прагне сформувати світ відповідно до їх авторитарної моделі та отримати право вето на економічні, дипломатичні та безпекові рішення інших країн¹⁰⁰. А вище наведені приклади діяльності Китаю на

⁹⁸ IMF Montenegro Report. *International Monetary Fund*. 2019. September. URL: <file:///C:/Users/dell/Downloads/1MNEEA2019003.pdf> (last accessed: 20.11.2021).

⁹⁹ Montenegro calls for EU help over \$1bn Chinese highway loan. *Financial Times*. 2021. April 11. URL: <https://www.ft.com/content/3dd7a516-5352-4f48-bfac-236e43b2342d> (last accessed: 20.11.2021).

¹⁰⁰ National Defense Strategy of the United States of America. URL: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf> (last accessed: 10.11.2021).

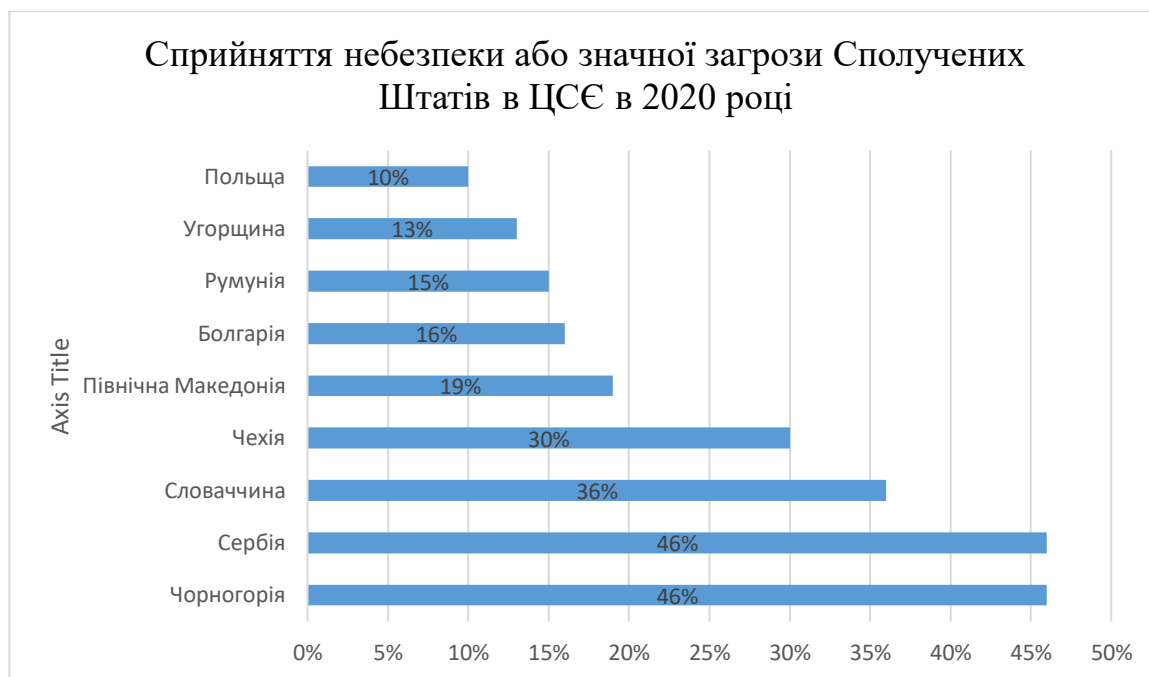
Західних Балканах це доводять. До того ж, успішні кампанії Пекіна щодо масок, а потім і вакцин зміцнили його м'яку силу на Західних Балканах.

У контексті пандемії варто зазначити, що кількість смертей спричинених від COVID-19 у Китаї менша, ніж у США через катастрофічне помилкове поводження з кризою охорони здоров'я з боку Дональда Трампа. Із моменту початку кампанії вакцинації США ще експортували вакцини до країн ЦСЄ, тоді як Китай із широкою рекламою надавав якомога більше країнам вакцини Sinovac. Наприкінці президентського терміну Трампа дослідницький центр Pew провів опитування, яке показало, що в Європі лідеру Китаю Сі Цзіньпін довіряють більше ніж Трампу¹⁰¹.

Щодо м'якої сили США, то за президенство Трампа її реалізація у всьому світі, та й у країнах ЦСЄ зазнала кризи. Гаслом «Америка перш за все» адміністрація Трампа поставила під сумнів цінність давніх союзів у сфері безпеки, розпочала торговельні війни з найближчими партнерами Америки та зайняла рішучу позицію проти багатостороннього співробітництва на користь двосторонніх угод. Це і призвело до того, що у 2020 році країни ЦСЄ сприймали США як загрозу, наведено дані у графіку нижче¹⁰²:

¹⁰¹ China's international image remains broadly negative as views of the U.S. rebound. *Pew Research Center*. 2021. June 30. URL:<https://www.pewresearch.org/fact-tank/2021/06/30/chinas-international-image-remains-broadly-negative-as-views-of-the-u-s-rebound/> (last accessed: 20.11.2021).

¹⁰² Perception of danger or significant threat of the United States in CEE in 2020, by country. *Statista*. 2021. URL:<https://www.statista.com/statistics/1200586/united-states-threat-perception-in-cee-countries/> (last accessed: 22.10.2021).

Джерело: Statista

Така ситуація на Західних Балканах не дивна через активну присутність Китаю, що і посунуло у бік проамериканську позицію у країнах. До того ж, згідно опитування велика кількість людей вважає, що європейці повинні інвестувати у власну оборону та орієнтуватись на ЄС як на свого найважливішого партнера, а не на Америку¹⁰³.

Проте сильною стороною США є те, що попри негативні моменти, світ все ще добре ставиться до зовнішньої політики країни, та й Америки загалом. Причиною є лідерство у галузі культури, освіти та цифрових технологій¹⁰⁴. Америка володіє найбільшими та найбагатшими компаніями світу: Facebook, Google, Amazon, Apple, Microsoft, MasterCard, Johnson & Johnson, JPMorgan Chase, Visa та багато інших. Часто ці транснаціональні корпорації (ТНК) представляють та лобіюють національні інтереси США. Інколи ТНК є навіть важливими політичними акторами, чиї чіткі інтереси та вплив формують

¹⁰³ The crisis of American power: How Europeans see Biden's America. *European Council on Foreign Relations*. 2021. January 19. URL: <https://ecfr.eu/publication/the-crisis-of-american-power-how-europeans-see-bidens-america/> (last accessed: 22.11.2021).

¹⁰⁴ 2019 Overview of the United States. *The Soft Power 3.0*. 2019. URL: <https://softpower30.com/country/united-states/> (last accessed: 22.11.2021).

зовнішню політику. Наприклад, компанія Google LLC у липні 2021 року оголосила про підтримку країн ЦСЄ щодо відновлення економіки та зменшення нерівності після пандемії COVID-19. Компанія надасть 13 організаціям ЦСЄ фінансування для підтримки роботи з цифрової інтеграції у регіоні. Кожна організація отримає від 50 000 до 250 000 євро від Google.org і наставництва від Google, щоб допомогти втілити свої проєктні пропозиції у реальність. Наведемо приклади деяких організацій. Startup Wise Guys Foundation у Естонії створює програму соціальної та цифрової інкубації стартапів для створення понад 1000 робочих місць у 11 країнах Центральної та Східної Європи. Digital Nation у Румунії створює програму пошуку роботи, яка об'єднує молодих людей із цифровими навичками, які потребують працевлаштування, з малими та середніми підприємствами, яким потрібні практичні знання для розвитку свого бізнесу. Тобто, підтримка цих організацій за допомогою цифрових технологій сприятиме ефективному економічному відновленню Центральної та Східної Європи.¹⁰⁵

Згідно з дослідженням Corporate Europe Observatory і Lobby Control, найбільші американські корпорації Google, Facebook і Microsoft витрачають найбільше коштів на лобіювання своїх інтересів у сфері цифрової економіки ЄС. При цьому, Google витратив 5,75 мільйонів євро, Facebook – 5,5 мільйонів євро, Microsoft – 5,25 мільйонів євро, а Apple – 3,5 мільйонів євро¹⁰⁶.

Отже, аналізуючи присутність США та КНР у регіоні ЦСЄ та взаємодію двох потуг з країнами ЦСЄ, можна стверджувати, що Китай не зміг створити потужну сферу впливу в ЦСЄ. Дві ініціативи BRI та «16+1» мають більше символічний, ніж фактичний вплив. Незважаючи на постійне торговельне співробітництво, вони не мають суттєвої політичної чи інвестиційної діяльності

¹⁰⁵ Google Impact Challenge CEE: The organizations driving inclusive digitization. Think with Google. 2021. July. URL: <https://www.thinkwithgoogle.com/intl/en-CEE/future-of-marketing/management-and-culture/diversity-and-inclusion/google-digital-economy-inclusion/> (last accessed: 22.11.2021).

¹⁰⁶ Google, Facebook і Microsoft витратили найбільше на лобіювання інтересів в ЄС – дослідження. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/08/31/677346/> (дата звернення: 04.10.2021).

у жодній країні, окрім Західних Балкан. Проте ситуація у країнах Західних Балкан потребує негайного реагування з боку США та ЄС. Адже китайська присутність створює загрози для країн Західних Балкан, які є вразливими до китайського економічного впливу. Через слабкі державні інституції та відсутність прозорості, результати можуть бути згубними для держав, оскільки Китай зможе чинити політичний тиск через економічну залежність цих країн. Варто зазначити і те що, китайська модель експансії, створена для потреб країн Африки та Латинської Америки, не була адаптована до умов ЦСЄ. До того ж, поступове повернення військової присутності США у регіоні, мобілізоване діяльністю Китаю та Росії.

Усі країни-члени ЄС дедалі більше перебувають у перехресному вогні між двома конкуруючими державами і змушені переглянути свої стратегічні погляди. Дипломатичний тиск, щоб прийняти чиїсь сторони, посилюється як з боку США, так і Китаю, і багато країн плавають у невідомих водах, оскільки хочуть дотримуватися мети залишатися під егідою безпеки США, одночасно маючи бізнес з Китаєм.

Висновки до розділу 2

Отже, Центральна-Східна Європа є важливим геополітичним регіоном, який завжди привертав увагу наддержав, які хотіли закріпити свій вплив на цій території. ЦСЄ можна розглядати як ще одне «поле бою» двох наддержав. Вперше важливість ЦСЄ продемонстрував Маккіндер, зазначивши, що хто контролює Східну Європу, той контролює світ. Активна присутність США та КНР у регіоні ЦСЄ супроводжувалась щорічними самітами китайського та американського форматів та візитами політичних лідерів, що і призвело до ще більшого протистояння між Сполученими Штатами та Китаєм.

Для США регіон ЦСЄ є важливим для збереження свого впливу в Європі та на Близькому Сході. На думку країн ЦСЄ, США є лідером «демократичної

спільноти», яка сприяла трансформації регіону, гарантуючи безпеку у всьому світі. До того ж, США закликають до співпраці в Ініціативі трьох морів та «Відновимо світ разом», активно інвестуючи у неї. Хоча бачення Америки країнами ЦСЄ погіршилися під час президентства Трампа, позитивне сприйняття США залишається на високому рівні. На це вплинула багаторічна праця над іміджем США у культурній, науковій, освітній галузях. Зміцнити свій вплив у ЦСЄ США вдалось завдяки лобіюванню інтересів, що займає важливе місце у зовнішньополітичному житті держави. До того ж, поступове повернення військової присутності США у регіоні, мобілізоване діяльністю Китаю та Росії.

Для Китаю регіон ЦСЄ – це своєрідний вихід на ринок Західної Європи власних стратегічних галузей та експорту. Керівництво країн ЦСЄ керується прагматичними мотивами та визначає економічні інтереси такої співпраці. Активна співпраця Китаю з країнами ЦСЄ розпочалась у межах BRI. Китайський вплив створює загрози для «вразливих» країн із слабкими державними інституціями, олігархізацією влади та відсутністю прозорості. Особливо це помітно на Західних Балканах, де країни є найбільш вразливими до китайського економічного впливу. До того ж, китайська модель експансії, створена для потреб країн Африки та Латинської Америки, провалилась у регіоні ЦСЄ.

Суперництво між США та КНР стало невід’ємною рисою сучасних міжнародних відносин. Виникає все більше і більше дискусій про те, як реагувати на посилення геополітичного суперництва між Вашингтоном та Пекіном. Особливо, як реагувати країнам ЦСЄ, які мають тісні відносини як і з США, так і з КНР. Можна стверджувати, що тиск як з боку Вашингтона, так і з боку Пекіна на своїх союзників серед країн ЦСЄ щодо чіткої позиції до загострення американо-китайського конфлікту, швидше за все, зростатиме. І це напруження між двома наддержави може завдати серйозної шкоди майбутнім інтеграційним проектам у регіоні ЦСЄ, які ми розглянемо у наступному розділі.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ПОСИЛЕННЯ ВПЛИВУ США ТА КИТАЮ У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ

3.1. Перспективи інтеграційних проєктів США у регіоні

Відносини США та країн ЦСЄ зазнавали чисельних злетів і падінь у минулому. Проте, незважаючи на торгові суперечки, дипломатичну напруженість, яка часто пов'язана з міжнародною безпекою, трансатлантичні відносини залишались стійкими до всіляких загроз та криз. Однак ця стійкість перевірялась на міць президентом Дональдом Трампом з політикою «Америка понад усе». Якщо проаналізувати президентство Трампа, то його гучні заклики-зауваження в дусі євроскептицизму, скарги на європейських лідерів з приводу їх м'якості, критика міграційної політики ЄС, вихід з Паризької кліматичної угоди – усі ці дії, які значно вплинули на політичний вимір трансатлантичних відносин та спровокували «трансатлантичний розкол». Майбутнє трансатлантичних відносин залишалось туманним. А прихід до влади нового президента США Джозефа Байдена може призвести до змін та поглибленої співпраці країн ЄС, у тому числі і ЦСЄ у сфері безпеки та оборони.

Поки весь світ спостерігає як США розвивають свою нову зовнішньополітичну стратегію, можна припустити, що якщо країни Центрально-Східної Європи хочуть відігравати стратегічну роль у розбудові нового трансатлантичного порядку денного, регіон повинний зосередитися на таких сферах, як зміцнення своєї позиції безпеки, особливо у рамках НАТО, протидія геополітичним загрозам, таким як Росія та Китай, і подолання зростаючого демократичного регресу та верховенства права. Якщо ні, регіон може стати сприятливим до подальшого поділу внутрішніх і зовнішніх акторів, що у кінцевому результаті підірве згуртованість ЄС. Це і можна вважати основним аспектом відновлення і побудови нових трансатлантичних відносин,

оскільки США хочуть співпрацювати зі згуртованим ЦСЄ, а не з фрагментованим.

Президент Байден заявив, що «Америка не може дозволити собі більше бути відсутньою на світовій арені»¹⁰⁷. Безсумнівно, президент прагне відновити глобальне лідерство США, а також усунути деякі помилки зовнішньої та безпекової політик попередньої адміністрації. Байден також окреслив спільні глобальні проблеми безпеки, закликаючи до посилення колективних та міжнародних дій для протидії не лише пандемії та іншим біологічним ризикам, а й для пом'якшення ескалації кліматичної кризи, кібер та цифрових загроз, економічних зривів, гуманітарної кризи, насильницького екстремізму та тероризму та поширення ядерної зброї серед переліку інших екзистенційних небезпек. Для конкретного вирішення цих глобальних і першорядних проблем Байден закликав до відновлення та зміцнення багатосторонніх партнерств, включаючи НАТО. У заяві для преси від членів В4 Блінкен наголосив на важливості колективної безпеки, включаючи її адаптацію через ініціативу НАТО 2030, яка окреслює нові загрози та виклики, у тому числі з боку більш наполегливих та агресивних Росії та Китаю. Блінкен підкреслив трансатлантичні цінності, які складають основу НАТО, і привітав В4 з 30-річним партнерством з часу його заснування, відзначивши їхнє лідерство у вирішенні питань енергетичної безпеки та відновлення економіки Європи¹⁰⁸.

Однак у рамках регіональних проблем було описано про «завуальоване попередження для союзників НАТО, які регресують у демократичних практиках, як-от Угорщина та Польща»¹⁰⁹. Незважаючи на ці занепокоєння,

¹⁰⁷ Biden vows to restore alliances in first foreign policy speech. *Exbulletin*. 2021. February 4.

URL:<https://exbulletin.com/politics/718297/> (last accessed: 22.10.2021)

¹⁰⁸ Secretary Blinken Meets with the Visegrad Group Foreign Ministers. U.S. Embassy in The Czech Republic. URL:https://pl.usembassy.gov/meeting_v4/ (last accessed: 16.10.2021).

¹⁰⁹ Blinken's Welcome by NATO Doesn't Hide Differences on Key Issues. *The New York Times*. 2021. March 24. URL:<https://www.nytimes.com/2021/03/24/world/europe/Blinken-Biden-NATO-Europe.html?referringSource=articleShare> (last accessed: 20.11.2021).

геостратегічне положення та роль ЦСЄ у НАТО залишається перевагою відносин, особливо коли йдеться про східний фланг Європи та російський чинник у регіоні. Члени ЦСЄ завжди були сильними прихильниками НАТО як у фінансовому, так і в оперативному плані з моменту їхньої незалежності. Наприклад, Польща залишається однією з найбільших країн на східному фланзі НАТО, де на ротації перебуває приблизно 4500 військовослужбовців США¹¹⁰. Звісно, не всі члени ЦСЄ витрачають на оборону 2% ВВП, оскільки Болгарія, Словаччина, Чорногорія, Албанія, Угорщина, Чехія, Словенія скоротили свій внесок у колективний бюджет НАТО та витрачають менше 2% ВВП. Їх незначний вклад у бюджет НАТО можна пояснити малим розміром національних економік. Проте позитивним є те, що спостерігається тенденція з 2014 року до зростання військових витрат у 2021 році у тих країнах ЦСЄ, де керівні органи неодноразово заявляли про загрозу безпеці з боку Російської Федерації: Румунії (2,02% з 1,4% у 2014), Словаччини (1,73% з 1%), Угорщини (1,60% з менше 1% у 2014), Болгарії (1,56%)¹¹¹. Тобто сфера оборони залишається пріоритетом у регіоні та сферою, яку країни ЦСЄ готові розвивати далі. Зростаючі механізми подальшої європейської координації оборони та безпеки за допомогою таких напрямків, як PESCO та CARD, доповнили арсенал безпеки регіону, об'єднавши європейські фінанси, спроможність та військовий потенціал у пошуках європейської стратегічної автономії, який і утворює міцний стовп НАТО. Саме тоді, коли стратегічна автономія набула популярності за правління Трампа, політична підтримка в Європі також набирає обертів. Ці дебати сприяли зростанню розриву в ЄС між тими, хто хоче більшої автономії і тими, хто у значній мірі покладається на США, включаючи регіон ЦСЄ, який все ще зацікавлений у безпеці та ядерній парасольці США. Хоча

¹¹⁰ США збільшать свій військовий контингент у Польщі. *Zaxid.NET*. URL: https://zaxid.net/ssha_zbilshat_sviy_viyskoviy_kontingent_u_polshhi_n1506409 (дата звернення: 11.10. 2021).

¹¹¹ Defense Expenditure of NATO Countries (2014-2021). *NATO*. 2021. June 11. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/210611-pr-2021-094-en.pdf (last accessed: 25.10.2021).

країни ЦСЄ продемонстрували, що цінують цю платформу ЄС як позитивний розвиток у модернізації старих радянських технологій та інтеграції подальших ресурсів та військових технологій між іншими європейськими країнами – це не може служити альтернативою НАТО. До того ж, польський прем'єр-міністр Моравецький заявив, що «консенсус щодо цього терміну в галузі безпеки та оборони не досягнутий на рівні ЄС. Якщо наші союзники неправильно зрозуміють цю концепцію, ця концепція може негативно вплинути на трансатлантичні відносини»¹¹².

Що стосується заходів із відновлення трансатлантичних зв'язків, то наразі адміністрація США зосереджена на боротьбі з невідкладними спільними загрозами, закликаючи ЄС-союзників відігравати більш сильну роль і продовжувати інвестувати у власні оборонні можливості. Це включає не лише інвестиції у посилення співпраці з НАТО, а й посилення економічної та безпекової підтримки у регіоні ЦСЄ за допомогою різних напрямків. Наприклад, Байден закликав до продовження розвитку обороноздатності регіону, віддаючи пріоритет Ініціативі трьох морів. ІТМ допомагає США будувати «посилені трансатлантичні ділові, енергетичні та геополітичні зв'язки з Центральною та Східною Європою, а також балансує зусилля КНР та РФ щодо проникнення у регіон»¹¹³. У березні 2021 року Палата представників США одноголосно прийняла двопартійну резолюцію на підтримку ІТМ, яка включала 43 двопартійних співавтора, що означає потужну двопартійну підтримку в Конгресі трансатлантичного альянсу. Цей крок можна вважати і ключовим

¹¹² Polish PM voices a clear stance on EU strategic autonomy at EU summit. *The First News*. 2021. February 28. URL: <https://www.thefirstnews.com/article/polish-pm-voices-a-clear-stance-on-eu-strategic-autonomy-at-eu-summit-20174> (last accessed: 26.10.2021).

¹¹³ The Three Seas Initiative Is a Strategic Investment that Deserves the Biden Administration's Support. *The Heritage Foundation*. 2021. February 21. URL: <https://www.heritage.org/europe/report/the-three-seas-initiative-strategic-investment-deserves-the-biden-administrations> (last accessed: 26.10.2021).

кроком до завершення бачення Європи, яка є нерозділеною, процвітаючою, безпечною і вільною від зростаючого російського та китайського впливу¹¹⁴.

Проте ефективна реалізація проєктів у рамках ІТМ залежить від згуртованості країн ЦСЄ, яка зі свого боку є нестабільною через різні стратегічні інтереси країн-учасниць. У цьому контексті існують дві відмінності інтересів. Перша полягає у поточних інтересах керуючого уряду, тобто економічних проблем, таких як передача енергії. Друга відмінність стосується переконань щодо спільної долі та визнання Європи та довгострокових загроз. Яскравим прикладом слугує Сербія, яку не запросили на Варшавський саміт через ворожнечу з Хорватією. Відсутність Сербії мала великий вплив на потенціал для розвитку відносин Хорватії з Румунією та Болгарією. Так само існує незначний шанс активізація співпраці між Румунією та Польщею через спільні кордони з Україною. Не всі члени ІТМ бажають співпрацювати з Україною через відсутність членства України в ЄС та триваючу війну¹¹⁵.

Ворожі стосунки між Хорватією та Словенією через прикордонну суперечку щодо морського кордону у Піранській затоці, яка не може вирішитись і до сьогодні. Ця суперечка Словенії та Хорватії ставить під загрозу розширення ЄС на Балкани. Словенія роками блокувала вступ Хорватії до ЄС саме через це питання кордону. Ситуацію погіршив вирок голландського арбітражного суду у 2017 році, який визнав на користь Словенії. Загреб заявив, що не має наміру визнавати вирок. А у 2020 році Суд Європейського Союзу заявив, що не має юрисдикції для вирішення прикордонної суперечки¹¹⁶.

Щодо Румунії, то вона ґрунтує свою політику безпеки на позиціях США. Уряд Румунії погодився на встановлення частин американської системи

¹¹⁴ Resolution supporting Three Seas Initiative unanimously passes U.S. House of Representatives. *Three Seas*. URL: <https://3seas.eu/media/news/resolution-supporting-three-seas-initiative-unanimously-passes-u-s-house-of-representatives> (last accessed: 17.10.2021).

¹¹⁵ Górka M. The Three Seas Initiative as a Political Challenge for the Countries of Central and Eastern Europe. *Politics in Central Europe*. 2018. URL: <https://sciendo.com/pdf/10.2478/pce-2018-0018> (last accessed: 06.11.2021).

¹¹⁶ Суд ЄС не буде вирішувати суперечку Хорватії і Словенії щодо морського кордону. *Європейська правда*. 2020. 31 січня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/01/31/7105826/> (дата звернення: 11.10. 2021).

оборони від балістичних ракет на румунській території у Девеселу. Він також хоче збільшити кількість військ США у країні. Одним із потенційних планів є закупівля американської ракетної системи «Patriot» з одночасним розвитком співпраці з німецькою та французькою збройовою промисловістю. Також Румунія повинна створити спільну бригаду сухопутних військ з чехами, німцями та французами. Однак у політичній та економічній сферах Бухарест надає перевагу союзу з Берліном та Парижем, і він розглядає ІТМ як додаткову¹¹⁷.

Угорщина – яскравий приклад того, як уряд балансує між вигодами від співпраці із США, КНР та РФ. Будапешт посилює свою енергетичну безпеку на через поставку газу від «Газпрому», намагаючись диверсифікувати енергопостачання країни¹¹⁸. Впродовж багатьох років Угорщина мала тісні політичні відносини з Піднебесною, паралельно обіцяючи США дистанціюватися від КНР. Незважаючи на погіршення відносин з США, Будапешт уклав найбільшу в історії угоду щодо закупівлі озброєнь¹¹⁹, що свідчить про важливість співробітництва у сфері безпеки для обох держав, а також США є важливий і найбільший торговельний та інвестиційний партнер Угорщини. Водночас, угорський уряд не збирається відмовлятися від близьких відносин із Китаєм і лишається єдиною державою в ЄС, що попри тиск США все ж залучила Huawei до розбудови мережі 5G.

Щодо Болгарії, то вона відмовилась від деяких аспектів проєкту. Так, наприклад, країна відмовилася брати участь у спільних операціях з Румунією та Україною, побоюючись, що це може роздратувати Росію. Уряд намагається балансувати між Заходом і Росією, яка й досі має великий вплив у країні, особливо в енергетиці. Болгарський парламент навіть був готовий схвалити

¹¹⁷ Górka M. The Three Seas Initiative as a Political Challenge for the Countries of Central and Eastern Europe.

¹¹⁸ Там само.

¹¹⁹ Угорщина придбає американські ракети на мільярд доларів. *Ukrainian Military Pages*. 2020. 13 серпня. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2020/08/hungary-amraam.html> (дата звернення: 01.10.2021).

будівництво газопроводу Південний потік. Однак це питання вирішилось після того, як втрутилася Європейська комісія і з'ясувалося, що законопроект про будівництво Південного потоку, внесений одним болгарським депутатом, був розроблений юристами «Газпрому». А через напруження у відносинах з Росією на тлі української кризи, Болгарія та США у 2016 році провели спільні болгарсько-американські військові навчання Joint Training-1¹²⁰.

Що об'єднало ці країни у цій політичній та економічній ініціативі, так це тиск агресивної політики Російської Федерації. Після анексії Криму та російської військової агресії щодо України такі держави, як Польща, Литва, Латвія, Естонія та Румунія, відчують дедалі більшу потребу у зміцненні свого стратегічного партнерства зі Сполученими Штатами.

Варто згадати ще одну ініціативу, яка може відігравати важливу роль для ЦСЄ, – «Відновимо світ у його кращому вигляді» (B3W) – проєкт, який орієнтований на розбудову інфраструктури у країнах з низьким і середнім рівнем доходу. У часи стратегічної конкуренції між Китаєм і США багато хто інтерпретує B3W як зустрічну пропозицію ініціативі BRI. Наразі багато експертів вважає, що програма B3W зосередиться на «м'якших» результатах, а саме на покращенні клімату, охорони здоров'я, модернізації цифрових технологій, а також на гендерній рівності. Ці цілі перегукуються з внутрішнім прагненням президента США Джо Байдена зміцнити соціальну інфраструктуру, наприклад, посилити турботу про дітей та літніх людей і створити робочі місця із гідною заробітною платою¹²¹.

Що стосується безпеки, Байден продовжив на п'ять років договір СНО-3 (New Start) про контроль над озброєннями. Договір про контроль озброєнь, термін дії якого закінчився у лютому, обмежує Сполучені Штати та Росію

¹²⁰ Там само.

¹²¹ Zhu K. Build Back Better World' and the Belt and Road Are Not Necessarily at Odds. *The Diplomat*. 2021. June 28. URL: <https://thediplomat.com/2021/06/build-back-better-world-and-the-belt-and-road-are-not-necessarily-at-odds/> (last accessed: 13.11.2021).

розміщенням не більше 1550 стратегічних ядерних боєголовок кожна і вважається інтересом національної безпеки США¹²². СНО-3 був викладений у доповіді «Тимчасове стратегічне керівництво в області національної безпеки» Байдена як важливий крок до зменшення ролі ядерної зброї, одночасно гарантуючи, що стратегічний стримуючий механізм США залишається «безпечним, надійним та ефективним, а наші розширені зобов'язання щодо стримування перед нашими союзниками залишаються сильними та заслуговують на довіру» – сфера, яка надто важлива для ЦСЄ¹²³.

Крім того, незважаючи на вихід попередньої адміністрації, Байден вказав, що договір з відкритого неба слід переглянути. Договір дозволяв Сполученим Штатам, союзникам по НАТО, Росії та іншим європейським країнам літати над територіями один одного та робити знімки для спостереження за військовими силами та об'єктами, що є життєво важливим для прозорості та координації, зважаючи на актуальну загрозу – РФ. Вихід США з договору під керівництвом Трампа спонукав Росію розглянути ті самі заходи на початку цього року, заявивши, що вихід США зруйнував баланс інтересів держав-учасниць і завдав серйозної шкоди його функціонуванню та підірвав роль відкритого неба¹²⁴. Договір можна розглядати як один із способів зміцнення довіри та безпеки, що дало б членам ЦСЄ зітхнути з полегшенням, оскільки угода є важливим інструментом союзників для управління військовими та безпекою регіону.

До того ж, відбувся прорив у сфері ядерної енергетики, а саме низьковуглецевих технологій. Так, міністр енергетики США Дженніфер Гранхолм заявила у вересні 2021 року, що кліматична криза дає «ринкові можливості для технологій, що скорочують викиди вуглекислого газу» і на це

¹²² США подовжили дію договору СНО-3 – Державний департамент. *Радіо Свобода*. 2021. 3 лютого. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ssha-sno-3/31084400.html> (дата звернення: 11.10. 2021).

¹²³ Biden seeks five-year extension of New START arms treaty with Russia. *Reuters*. 2021. January 21. URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-russia-nuclear-idUSKBN29Q2I4> (last accessed: 13.11.2021).

¹²⁴ Russia Officially Leaves Open Skies Treaty. *Arms Control Association*. 2020. July, August. URL: <https://www.armscontrol.org/act/2021-07/news/russia-officially-leaves-open-skies-treaty> (last accessed: 14.11.2021).

спрямовується 23 трлн доларів США. Тобто, це дасть шанс розпочати новий бізнес, нові галузі промисловості, залучити мільярди доларів нових інвестицій і, безумовно, створити мільйони нових робочих місць. Так, наприклад, у Польщі Гранхолм офіційно перезапустила Р-ТЕСС – Партнерство для трансатлантичного співробітництва у галузі енергетики та клімату – фінансовану США програму розгортання чистих технологій у ЦСЄ¹²⁵.

Посилені орієнтації на безпеку та політику щодо стратегічних партнерів, таких як ЦСЄ, додають до мети Байдена збалансувати глобальний ландшафт і брати участь у стратегічній конкуренції з Росією та Китаєм з різних питань безпеки, економіки та геополітики. Росія, зокрема, продовжує зростати як стратегічна загроза не лише для США, а й для країн-сусідів ЄС та ЦСЄ. Нещодавній крок Росії щодо мобілізації військ уздовж кордону з Україною є новим викликом для адміністрації Байдена і загрожує порушити режим припинення вогню між Україною та проросійськими бойовиками¹²⁶. Потенційні спалахи на кордоні могли б перевірити підтримку Байденом України та побачити, наскільки союзники підтримуватимуть схід Європи під новою опікою керівництва Байдена. Крім того, тривала напруженість навколо газопроводу «Північний потік-2» між Німеччиною та Росією, який після завершення може стати «загрозою розвідки для Заходу»¹²⁷, що призведе до посилення присутності Кремля для участі у Балтійському морі, але також відродити або активізувати свою військову діяльність в Україні. Усе більше і більше країн, включаючи нову адміністрацію Байдена, підняли червоні прапори та «двопартійний консенсус щодо того, що «Північний потік-2» є загрозою колективній безпеці загалом. Ці

¹²⁵ Simon F. US lures Eastern Europe with nuclear power, \$23tln clean energy market. *Euractiv*. 2021. September 23. URL: <https://www.euractiv.com/section/energy/news/us-lures-eastern-europe-with-nuclear-power-23tln-clean-energy-market/> (last accessed: 27.10.2021).

¹²⁶ Росія перекидає війська до кордону з Україною. Чи буде велика війна. *BBC Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56607609> (дата звернення: 11.10. 2021).

¹²⁷ Putin's pipeline poses an «existential threat» to Ukraine. *Atlantic Council*. 2021. August 25. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putins-pipeline-poses-an-existential-threat-to-ukraine/> (last accessed: 28.10.2021).

дебати залишаться на передньому плані разом з іншими зацікавленими країнами в Європі, особливо з країнами на східному фланзі НАТО.

Незважаючи на спільні занепокоєння щодо безпеки Росії між ЦСЄ та США, Китай залишається більш складним питанням безпеки та економіки. Стурбованість зростаючим впливом Китаю пов'язана з їх бажанням зайняти своє місце як світового лідера у таких питаннях, як технології, торгівля, безпека, економіка та навіть проблеми клімату, що створює виклики спільним цінностям заснованих на правилах міжнародному порядку, які пов'язують США та ЄС та ЦСЄ. До того ж, США, ЄС та країни ЦСЄ часто використовували різні підходи до відносин з Пекіном, які часто грали на руку Китаю. Наприклад, Всеосяжна інвестиційна угода між ЄС (CAI) та Китаєм 30 грудня 2020 року, яка надає більший доступ до ринку для інвесторів ЄС, а також зростання розбіжностей у політиці США та ЄС щодо Китаю. CAI, що має на меті вирівняти ігрове поле та створити кращий баланс у торгових відносинах ЄС-Китай. Ця угода розглядається та описується як геополітична перемога Китаю та удар по трансатлантичним відносинам¹²⁸.

Для ЦСЄ їхні складні відносини набули повної сили, коли вони приєдналися до формату «16+1», де Китай планував інвестувати у різні європейські країни, використовуючи країни ЦСЄ як вихід на ринок. За словами Андреа Брінзе із «The Diplomat», «що для США механізм «16+1» є інструментом Китаю для створення сфери впливу в Європі за допомогою м'якої та жорсткої сили; для Європейського Союзу «16+1» – це механізм, кінцевою метою якого є поділ Союзу. Однак для регіону ЦСЄ це лише щорічний саміт, на якому представлено безліч нездійснених обіцянок і проєктів»¹²⁹. Ситуація це і доводить. Формат «16+1» передбачав розбудову інфраструктури та інвестиції у

¹²⁸ The Strategic Implications of the China-EU Investment Deal. *The Diplomat*. 2021. January 4. URL: <https://thediplomat.com/2021/01/the-strategic-implications-of-the-china-eu-investment-deal/> (last accessed: 28.10.2021).

¹²⁹ How China's 17+1 Became a Zombie Mechanism. *The Diplomat*. 2021. February 4. URL: <https://thediplomat.com/2021/02/how-chinas-171-became-a-zombie-mechanism/>

нові проєкти та галузі, але поки що це безуспішно. Значною невдачею можна вважати заяву Румунії про обмеження китайських компаній не тільки в транспортній інфраструктурі, а й у цифровій, а також підписання меморандум про взаєморозуміння зі США, щоб обмежити такі компанії, як Huawei, у створенні інфраструктури 5G. Тобто, тепер регіон ЦСЄ є одним із регіонів, які обмежують розвиток 5G¹³⁰. Наразі ЦСЄ зарекомендувала себе як вірний союзник у боротьбі з Росією та Китаєм, що вторгаються. Тому адміністрація Байдена використовує підходи до зовнішньої та безпекової політики, щоб забезпечити продовження міцного партнерства. Однак, на перший погляд, зростаюче занепокоєння не лише в ЄС чи США, а й у демократіях всього світу щодо окремих членів ЦСЄ, зокрема занепад демократії Польщі та Угорщини, може бути причиною занепокоєння, коли йдеться про перспективу довгострокових трансатлантичних відносини.

Адаптація до адміністрації Байдена може стати справжнім випробуванням для регіону ЦСЄ. Звісно, може спостерігатись тенденція зниження демократичних процесів і верховенства права. Але залишається питання, наскільки сильно це буде відчуватись та якої шкоди завдасть країнам ЦСЄ. Польщі та Угорщині, відносини яких процвітали під час правління Трампа, можливо, доведеться переоцінити свою позицію, щоб дотримуватись демократичної політики, до якої адміністрація Байдена неодмінно закликатиме. Урешті-решт, це може призвести до розколу всередині В4. Хоча конструкція та мета В4 змінилися з моменту створення «четвірки», регіон може втратити згуртованість та підхід до решти Європи, що може бути позитивним для Словаччини та Чехії, оскільки вони тяжіють до ЄС. Наприклад, Польща та Угорщина заблокували бюджет Євросоюзу на 2021–2027 роки та створення фонду ЄС відновлення економіки після пандемії у розмірі 750 мільярдів євро, що підкреслює розрив спільної політики, який може зменшити важливість

¹³⁰ Там само.

колективної ролі В4 у Європі та потенційно вплинути на їхні відносини зі США, що вже викликає занепокоєння з приводу їхнього зростаючого демократичного дефіциту¹³¹.

Тепер, коли адміністрація Байдена окреслила свої основні цілі у галузі безпеки та політики, які прямо чи опосередковано впливають на регіон Центральної та Східної Європи, ЦСЄ потрібно виокремити стратегічний курс майбутніх трансатлантичних відносин. Якщо ЦСЄ хоче розвивати міцніше партнерство з США, їм потрібно буде продемонструвати об'єднані зусилля як єдиного партнера з питань безпеки та демократії, щоб протистояти глобальним викликам на сучасному етапі. Якщо ні, регіон ЦСЄ може стати вразливим до зовнішніх загроз і впливу. Тому країни ЦСЄ повинні розглянути можливість адаптації наступних рекомендацій.

Передусім, адміністрація Байдена буде розраховувати на співпрацю з ЄС та регіоном ЦСЄ у сфері безпеки та оборони. Постійні інвестиції у безпеку та військову інфраструктуру як у НАТО, так і у ЄС забезпечать страхування безпеки, і саме тут PESCO, EDF і CSDP можуть бути надзвичайно корисними. ЦСЄ має дотримуватися своїх сильних сторін у сфері безпеки та далі розвиватися як лідер у сфері безпеки для НАТО та ЄС.

Далі США сподіватимуться на зниження рівня співробітництва між Китаєм та країнами ЦСЄ. Оскільки ЄС також розвиває економічні відносини з Китаєм, країни ЦСЄ повинні залишатись пильними. Для того щоб не допустити реалізацію політики Китаю «розділяй і володарюй», регіон повинен зменшити або припинити співпрацю з КНР. Цей стратегічний план надасть важелі впливу на відносини регіону ЦСЄ зі США, оскільки адміністрація Байдена закликає протистояти китайській ініціативі «Один пояс, один шлях» та «16+1», продовжуючи інвестувати в ІТМ.

¹³¹ Угорщина ветоувала бюджет ЄС через розбіжності щодо міграції. *Радіо Свобода*. 2020. 18 листопада. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-uhorshchyna-byudzhets-es-veto/30956535.html> (дата звернення: 12.10.2021).

Важливим фактором також є зростаюча присутність російського чинника у регіоні ЦСЄ. На прикладі України можна зробити висновок, що розвиток сильнішого регіонального підходу в рамках НАТО, так і регіону загалом, ЦСЄ може позиціонувати себе як життєво важливий міст для США. Зокрема, В4 мають стратегічну перевагу у цьому районі і повинні продовжувати розвивати та змінювати свої оборонні можливості та активи.

До того ж, може спостерігатись активна співпраця держав ЦСЄ із США для протидії спільним викликам та загрозам. Байден окреслив багато глобальних проблем, включаючи клімат, енергетику та відновлення економіки після пандемії як основні політичні виклики США. Цими питаннями може займатися не лише ЄС, а ЦСЄ може реагувати на виклики та вирішувати загрози у рамках своїх політичних цілей. Це може значно збільшити вплив та авторитет країн ЦСЄ, оскільки деякі із світових лідерів, ЄС та США розглядатимуть їх як союзників у цих питаннях, а не як загрозу чи навіть перешкоду.

Отож, для ефективної реалізації інтеграційних проєктів США, країни ЦСЄ повинні зміцнити свої позиції безпеки, особливо в рамках НАТО, протидіяти геополітичним загрозам, таким як Росія та Китай, і подолати зростаючий демократичний регрес та верховенство права. Оскільки через внутрішні розбіжності держав, існує серйозна загроза, що регіон може стати сприятливим до подальшого поділу внутрішніх і зовнішніх акторів, що у кінцевому результаті призведе до розколу. Це є першочерговим завданням для ЦСЄ, оскільки США прагнуть розвивати відносини зі згуртованим, а не фрагментованим регіоном. Байден окреслив зовнішньополітичні орієнтири Америки, тому за спільних зусиль може спостерігатись співпраця у сферах безпеки та оборони, енергетики, екології та економіки, а саме відновлення економіки після пандемії. До того ж, можна очікувати активну співпрацю у рамках Ініціативи трьох морів, В3W та В4, куди Сполучені Штати

спрямовуватимуть найбільшу кількість інвестицій для побудови посилених трансатлантичних ділових, енергетичних та геополітичних зв'язків з країнами Центральної та Східної Європи.

3.2. Перспективи ініціатив та проєктів КНР у Центрально-Східній Європі

Центральна та Східна Європа становила особливий інтерес для Китайської Народної Республіки. Стратегічні наміри Китаю у країнах Центрально-Східної Європи можна визначити як вихід на ринок найбагатших держав Західної Європи. До того ж, Китай прагне сформувати позитивний імідж у Європі, що сприятиме ефективній реалізації різноманітних проєктів з ЄС. Для цього Піднебесна намагалась відновити зв'язки з регіоном, що існували з 1949–1989 роки. Китай давно розглядав своє «повернення» до країн ЦСЄ, проте реалізувати це вдалося лише після глобальної фінансової кризи 2008 року. Охоплені панікою від економічної кризи, країни ЦСЄ з нетерпінням шукали капітал для стимулювання інвестицій та розвитку своїх економік. Ці умови створили середовище, у якому КНР сприймався як перспективна альтернатива. З огляду на те, що високий торговий дефіцит з Китаєм був присутнім у всіх країнах ЦСЄ, залучення китайських інвестицій та розширення експорту було логічним завданням для країн ЦСЄ¹³².

У 2012 році Піднебесна звернулась до країн Центрально-Східної Європи з пропозицією щодо регіонального співробітництва у форматі «16+1», на яку держави позитивно відреагували. Так, між КНР та 16 посткомуністичними країнами Центральної та Східної Європи була встановлена співпраця. До формату входили такі країни, як Албанія, Боснія і Герцеговина, Болгарія, Хорватія, Чехія, Естонія, Угорщина, Литва, Латвія, Македонія, Чорногорія,

¹³² Kaczmarek M. China on Central-Eastern Europe: 16+1 as seen from Beijing. *Centre for Eastern Study*. 2015. April 14. URL: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-04-14/chiny-europa-srodkowo-wschodnia-161-widziane-z-pekinu> (last accessed: 16.10.2021).

Польща, Румунія, Сербія, Словаччина та Словенія. Лідери країн ЦСЄ та Китаю щороку збирались на саміти, що проходили на одній з території країни, яка є членом формату. У 2019 році до ініціативи доєдналась Греція, членство якої поліпшило вже механізм «16+1» і додало нового стимулу, коли співпраця Піднебесної та країн Центрально-Східної Європи починала зазнавати невдач. Проте через два роки Литва оголосила про завершення співпраці з КНР, покинувши формат¹³³.

Перший саміт відбувся у 2012 році у Варшаві. На саміті китайськими лідерами було представлено 12 заходів для сприяння дружньому співробітництву з країнами ЦСЄ. Серед яких було запропоновано створити Секретаріат – головний орган для співпраці між КНР та ЦСЄ, який координує діяльність у межах формату. Йшлося і про надання кредитної лінії у розмірі 10 мільярдів доларів для інвестицій в інфраструктуру, високі та новітні технології та «зелену» економіку в регіон ЦСЄ. Також прем'єр-міністр Китаю Вень Цзябао підкреслив на важливості подальшого розвитку відносин і поглиблення співпраці між Китаєм та ЦСЄ. Для цього сторони повинні поважати і однаково ставитися одна до одної, а також вирішувати основні проблеми іншої сторони, щоб поглибити їхню політичну взаємну довіру. На що лідери ЦСЄ заявили, що бачать великий потенціал і світле майбутнє у співпраці з Китаєм – важливим партнером¹³⁴.

Варто зазначити, що мотиви країн ЦСЄ є прагматичними і пріоритетним для них є економічна співпраця з Китаєм, яка принесе країнам значні вигоди. Що стосується Китаю, то його основні цілі спрямовані на диверсифікацію експортних напрямків і збільшення обсягів торгівлі з Європою. Відповідно, Китай вбачав у такій співпраці з країнами ЦСЄ своєрідні «ворота» для

¹³³ Lithuania says its rocky ties with China are a «wake up call» for Europe. *Reuters*. 2021. November 4. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/lithuania-says-its-rocky-ties-with-china-are-wake-up-call-europe-2021-11-03/> (last accessed: 17.10.2021).

¹³⁴ Warsaw 2012. *Cooperation between China and Central and Eastern Europe*. URL: http://www.china-ceec.org/eng/ldrhw_1/2012hs/ (last accessed: 08.10.2021).

розширення китайського продукту на внутрішньому європейському ринку. До того ж, для Піднебесної важливим залишалось налагодження відносин з ЄС та створення позитивного іміджу в Європі¹³⁵.

На сучасному етапі розвитку формат «16+1» вимагає істотної трансформації, оскільки з кожним роком посилюється скептицизм та критика проєкту з боку Європейського Союзу, Сполучених Штатів та й власне учасників ініціативи. Багато експертів вважають, що саміт у 2021 році був останнім, оскільки формат вже не актуальний для більшості країн ЦСЄ. Зокрема, дистанціювання країн ЦСЄ спостерігалось протягом 2019 року і пов'язане з протестами у Гонконзі проти запропонованого законопроєкту про екстрадицію. Події у Гонконзі збіглись з 30-річчям «оксамитових революцій» у країнах ЦСЄ. Зокрема, країни Балтії підтримували Гонконг, який перебував у скрутному становищі. Негативна реакція Китаю на таку підтримку отримала широке висвітлення у місцевих ЗМІ. Наприклад, у серпні 2019 року китайські дипломати у Литві влаштували мітинг на знак солідарності з Гонконгом¹³⁶. На цьому «китайські патріоти» не зупинились і зіпсували оригінальну стіну Леннона у Празі, зобразивши графіті присвячені 70-й річниці заснування Китайської Народної Республіки¹³⁷. Обурення у країні лише посилили антикитайські настрої стосовно рішення Праги припинити відносини міста-побратима з Пекіном. У грудні 2019 року китайський турист осквернив місце паломництва на Пагорбі Хрестів у Литві, що є символом національної незалежності країни, знищивши хрест, встановлений там на підтримку боротьби народу Гонконгу. Згодом лише Сербія, Угорщина та Греція погодилися взяти участь у відеоконференції співробітництва «Один пояс, один шлях» у червні

¹³⁵ Кошовий С. Досвід співпраці Китаю і країн Центральної та Східної Європи у форматі «16+1» та перспективи України. URL: <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/16plyus1-42a26.pdf> (дата звернення: 06.10.2021).

¹³⁶ Chinese demonstration in Vilnius unmasks Beijing's reach into Lithuania. *LRT English*. 2019. August 10. URL: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1104874/chinese-demonstration-in-vilnius-unmasks-beijing-s-reach-into-lithuania-lrt-investigation> (last accessed: 17.11.2021).

¹³⁷ Lennon and the Leninists: Prague's Lennon Wall repurposed to celebrate the founding of the PRC. *Sinopsis*. 2019. October 4. URL: <https://sinopsis.cz/en/lennon-wall/> (last accessed: 17.11.2021).

2020 року. А 11 із 17 країн ЦСЄ підписали спільну заяву ООН з критикою Китаю за порушення прав людини в Сінцзяні, Тибеті та Гонконзі¹³⁸. Звідси і виникло негативне сприйняття Китаю і поширення скептицизму серед країн ЦСЄ. Для деяких з них така зміна була пов'язана із прийняттям чиєїсь сторони в ескалації конфлікту між США та Китаєм.

Так, Литва завжди вбачала опір у США, а оскільки відносини з Китаєм значно погіршились з 2019 року, вибирати не довелося. У литовському документі під назвою «Національна оцінка загрози» 2019 року, китайська шпигунська діяльність визначена як загроза національній безпеці країни, вперше заявивши, що саме «питання внутрішньої політики» керують розвідувальною діяльністю Китаю в Литві, оскільки він прагне, щоб Вільнюс «не підтримував незалежність Тибету та Тайваню і не розглядав ці питання на міжнародному рівні»¹³⁹. Проте Литва обрала саме цей шлях, спричинений численними репресіями у Китаї, а також пандемією COVID-19. Тодішній міністр закордонних справ Литви Лінас Лінкявічюс попросив голову ВООЗ запросити представників Тайбею на майбутню Всесвітню асамблею охорони здоров'я в якості спостерігачів. Пізніше представник Тайваню виступив у парламенті Литви щодо питання подолання пандемії островом, що ознаменувало найвищий статус, який тайванські чиновники коли-небудь отримували у Литві, або взагалі у країнах Балтії¹⁴⁰.

Міністр закордонних справ Литви Габріелюс Ландсбергіс заявив у травні 2021 року, що країна покидає формат «17+1», закликавши інші країни відмовитись від ініціативи. У листопаді 2021 року Литва відкрила торгове

¹³⁸ Kavalski E. Quo Vadis Cooperation Between China and Eastern Europe in the Era of COVID-19? *Sage Journal*. 2021. March 8. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0043820021991116> (last accessed: 15.11.2021).

¹³⁹ National Threat Assessment. State Security Department of the Republic of Lithuania and Second Investigation Department under the Ministry of National Defense. 2019. URL: <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2019/02/2019-Gresmes-internetui-EN.pdf> (last accessed: 22.10.2021).

¹⁴⁰ Chinese ambassador incensed after Taiwan representative speaks in Lithuanian parliament. *LRT English*. 2020 June 6. URL: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1190951/chinese-ambassador-incensed-after-taiwan-representative-speaks-in-lithuanian-parliament> (last accessed: 17.11.2021).

представництво Тайваню у Вільнюсі, чим і підтвердила свою рішучість з приводу захисту основних прав і свобод Тайваню. До того ж, для Литви стратегічною є співпраця з демократичними державами, а саме з США, оскільки такий вид співпраці ґрунтується на верховенстві права, і є найбільш стабільним і тривалим. Таке бачення поділяє і США, вважаючи Литву цінним союзником та партнером НАТО у вирішенні багатьох спільних глобальних викликів і можливостей, зокрема тих, що існують в Індо-Тихоокеанському регіоні¹⁴¹.

Виникає питання, чи пов'язано це з пандемією COVID-19. Очевидно, що ні, оскільки пандемія лише прискорила соціальне дистанціювання країн ЦСЄ від Китаю. Проте розкол між учасниками «16+1» та Піднебесною виник задовго до пандемії, оскільки такий вид співпраці не приносив значної користі. З моменту заснування формату «16+1» співпраця між Китаєм та країнами Центральної та Східної Європи зазнавала як і злетів, так і падінь. Проте з початку існування ініціатива вже зазнала «тріщин» через неправильне сприйняття Пекіном регіону ЦСЄ. Із самого початку Піднебесна ставилась до ЦСЄ як до блоку, проте таке трактування є помилковим, оскільки формат «16+1» є угрупованням держав з різними політичними, економічними та зовнішньополітичними мотивами, що унеможлиблює ефективну співпрацю. Різні політичні інтереси країн ЦСЄ заважають досягненню спільних цілей зазначених форматом «16+1». Одинадцять із шістнадцяти країн ЦСЄ є членами ЄС. Решта п'ять є кандидатами на вступ до ЄС найближчим часом, але у більшості випадків політика цих країн розвивається далеко від курсу ЄС. Для деяких держав поглиблення трансатлантичних відносин має пріоритетне

¹⁴¹ Statement by NSC Spokesperson Emily Horne on the U.S.-Lithuania Strategic Dialogue on the Indo-Pacific. *The White House*. 2021. November 23. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/11/23/statement-by-nsc-spokesperson-emily-horne-on-the-u-s-lithuania-strategic-dialogue-on-the-indo-pacific/> (last accessed: 23.11.2021).

значення, тому країни Балтії, Польща та Румунія є вірними союзниками США і зосереджують свою політику безпеки на загрозах з боку Росії¹⁴².

Угорщина та Сербія розглядають Пекін як стратегічного партнера. А пандемія COVID-19 допомогла посилити і так прокитайські настрої у суспільстві. Дипломатія Китаю щодо масок та вакцин було успішною на території Сербії. Тому коли у Сербській Республіці був оголошений надзвичайний стан, а через експортні обмеження країна не могла отримати доступ до медичного обладнання, Пекін швидко надав допомогу Сербії. Хоча Сербія є стратегічним союзником Росії саме тоді прагне до набуття членства у ЄС, країна не проти поглиблювати відносини з Китаєм. Так, ми спостерігали вихваляння президента Сербії Олександра Вучича з приводу міцних китайсько-сербських відносин; та відданий поцілунок китайського прапору. Отримавши 1,5 мільйона доз вакцин Sinopharm, Сербія розпочала вакцинацію населення. Хоча Сербія використовує і російську вакцину «Спутнік-V», і американсько-німецьку Pfizer-BioNTech, Китай відіграв позитивну роль у вакцинації населення Сербії. Саме тому кампанія вакцинації проти COVID-19 у Сербії проходить успішно, оскільки станом на 23 листопада 2021 року понад 45% сербів були повністю вакциновані проти COVID-19¹⁴³. До того ж, у вересні 2021 року стало відомо, що у Сербії починається робота над китайською фабрикою вакцин Sinopharm. Це спільна інвестиція Сербії, Китаю та Об'єднаних Арабських Еміратів на суму 30 мільйонів євро. Вучич заявив, що завод буде виробляти 30 мільйонів доз вакцини проти COVID-19 на рік, що, за його словами, достатньо для Сербії, регіону та всіх, хто зацікавлений у цьому. Додавши, що окрім виробництва, вони зможуть вдосконалити та заповнити нові

¹⁴² Przychodniak M. Why a United Front of CEE Countries Against China is Not in the Cards. *CHOICE*. April 30. URL: <https://chinaobservers.eu/why-a-united-front-of-cee-countries-against-china-is-not-in-the-cards/> (last accessed: 16.11.2021).

¹⁴³ Serbia: Coronavirus Pandemic Country Profile. Our World in Data. URL: <https://ourworldindata.org/coronavirus/country/serbia#what-share-of-the-population-has-been-fully-vaccinated-against-covid-19> (last accessed: 23.11.2021).

компоненти для майбутніх вакцин. Тобто можна спостерігати активну співпрацю у галузі досліджень та інновації¹⁴⁴.

Для Будапешта після світової фінансової кризи 2008 року Пекін став ключовим партнером у диверсифікації своєї економічної політики від Європи. З часом зовнішньополітична стратегія Орбана почала тяжіти у бік Пекіна. А все тому, що Угорщина хоче стати «воротами» для Китаю, що у майбутньому може стати шляхом до посилення геополітичного потенціалу країни. Так, у березні 2020 року Міністр закордонних справ П. Сіярто розкритикував ЄС за введення санкцій проти посадовців Китаю, причетних до геноциду уйгурської спільноти, незважаючи на те, що Угорщина спочатку приєдналась до санкцій. Крім того, міністр оборони Китаю Вей Фенхе зустрівся з Яношем Адером та іншими політичними елітами лише через кілька днів після оголошення санкцій¹⁴⁵.

Угорщина позиціонує себе регіональним центром для Китаю у Центральній та Східній Європі, хоча китайські інвестиції до країни були незначними і як такі не приносять значних економічних вигод. Що стосується прямих китайських інвестицій, Угорщина перебуває у більш вигідному становищі порівняно з іншими державами ЦСЄ, хоча їх загальний обсяг є невеликий. Згідно із статистичною базою даних Угорського центрального банку обсяг китайських інвестицій до кінця 2018 р. становив лише 2,6% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій. На противагу прямим американським інвестиціям в Угорщину, які складають 13,9%¹⁴⁶. Єдиною значною китайською інвестицією, яка варта уваги є угорська хімічна компанія Borsodchem придбана за 1,2 мільярда євро у 2011 році. До того ж, Китай спрямовує 85% свого

¹⁴⁴ Dragojlo S. Work Starts in Serbia on Chinese Sinopharm Vaccines Factory. *BalkanInsight*. 2021. September 9. URL: <https://balkaninsight.com/2021/09/09/work-starts-in-serbia-on-chinese-sinopharm-vaccines-factory/> (last accessed: 22.10.2021).

¹⁴⁵ Угорщина може стати троянським конем Китаю в ЄС. TEXTY.ORG.UA. 2021. 13 серпня. URL: <https://texty.org.ua/articles/104212/uhorshyna-mozhe-staty-troyanskym-konem-kytayu-v-yes/> (дата звернення: 31.09.2021).

¹⁴⁶ Inward FDI stocks by partner country. URL: <https://data.oecd.org/fdi/inward-fdi-stocks-by-partner-country.htm> (last accessed: 30.09.2021).

фінансування на будівництво надсучасного залізничного сполучення між Будапештом та Белградом¹⁴⁷.

Крім того, є кілька підозрілих проєктів, зокрема відкриття найбільшою китайською комунікаційною компанією Huawei, який є важливим регіональним логістичним центром, звинуваченого у шпигунстві в Угорщині; а також філії університету Фудань в Будапешті для 6000 студентів, відкриття якого планується в 2024 році. Угорський уряд надав часткове фінансування будівництва на суму близько 2,3 мільйонів євро, а Китайський банк розвитку – 1,3 мільярди¹⁴⁸.

Греція є членом НАТО і однією зі «старих» країн-членів ЄС. Однак вона більше стурбована військовою та політичною позицією Туреччини в Середземномор'ї, ніж активною співпрацею з КНР. Впродовж 2008-2018 рр. грецько-китайські відносини характеризувались як дружні, проте пандемія COVID-19 негативно вплинула на них, а сприйняття Китаю у Греції стало неоднозначним. Так, 44% населення Греції звинувачують Китай у пандемії COVID-19. А скасування китайсько-грецьких проєктів, таких як розбудова навколо аеропорту Hellenikon, продаж Ethniki Asfalistikі, найбільшої страхової компанії Греції або приватизацію грецького залізничного оператора TrainOSE викликали скептицизм у грецьких політиків.¹⁴⁹

Наразі, здається, що Китай намагається вирішити проблему негативного іміджу в очах країн-партнерів ЦСЄ. Так от, 17 вересня 2021 року прем'єр-міністр Китаю Лі Кецянь у відеозверненні закликав Китай і Грецію сприяти

¹⁴⁷ Brînză A. China and the Budapest-Belgrade Railway Saga. *The Diplomat*. 2020. April 28. URL: <https://thediplomat.com/2020/04/china-and-the-budapest-belgrade-railway-saga/> (last accessed: 14.11.2021).

¹⁴⁸ Угорщина може стати троянським конем Китаю в ЄС. *TEXTY.ORG.UA*. 2021. 13 серпня. URL: <https://texty.org.ua/articles/104212/uhorshyna-mozhe-staty-troyanskym-konem-kytayu-v-yes/> (дата звернення: 31.09.2021).

¹⁴⁹ Le Corre P. Greece's ambivalent romance with China. *Euractiv*. 2021. October 25. URL: <https://www.euractiv.com/section/eu-china/opinion/greeces-ambivalent-romance-with-china/> (last accessed: 29.10.2021).

культурному обміну та взаємному навчанню між цивілізаціями¹⁵⁰. «Це може стати фундаментальним способом для обох країн набути мудрості та сили, щоб вирішувати проблеми та впоратися з викликами, які випливають із складної та глибокої зміни міжнародної ситуації», – виступив з промовою Лі у відеозверненні на церемонії відкриття китайсько-грецької конференції. З моменту спалаху COVID-19 дві країни допомагали одна одній долати труднощі.¹⁵¹

Важливо зазначити те, що ні одна держава ЦСЄ не є винятково ваговою для КНР. Можливо і це стало основною проблемою, чому механізм «16+1» є недостатньо ефективним. Китай на етапі зародження ініціативи пообіцяв, що інвестиції, торговельне співробітництво та розвиток інфраструктури дадуть новий імпульс зростанню регіональних економік. У рамках формату «16+1» не було жодної істотної економічної пропозиції від Китаю, яка б відповідала початковим очікуванням країн ЦСЄ. Інвестиції залишалися обмеженими, а інфраструктурні проекти відкладались або зупинялись. Так, прямі іноземні інвестиції Китаю в ЄС досягли піку в 2016 році і склали 43 мільярди доларів, а потім знову впали до рівня 2012 року в 2020 році¹⁵². Згідно з проведеним дослідженням Центром вивчення демократії серед 80 масштабних інфраструктурних та енергетичних проектів, які фінансує Китай, 17 з них завершені, 16 – у процесі, 35 – плануються, а 12 – скасовано¹⁵³.

Перспективи співпраці країн ЦСЄ та Китаю у форматі «16+1» залишаються невизначеними. На тлі загострення суперництва між США та КНР, можливо, Китаю доведеться поступитися деякими важливими

¹⁵⁰ Premier Li calls for enhanced China-Greece cultural cooperation, ties. Cooperation between China and Central and Eastern European countries. URL:http://www.china-ceec.org/eng/zyxw_4/202109/t20210930_9588261.htm (last accessed: 20.10.2021).

¹⁵¹ Там само.

¹⁵² How China lost central and eastern Europe. *The Conversation*. 2020. July 27. URL:<https://theconversation.com/how-china-lost-central-and-eastern-europe-142416> (last accessed: 20.10.2021).

¹⁵³ Chinese Economic Influence in Europe. *Center of the Study Democracy*. 2021. URL:https://csd.bg/fileadmin/user_upload/publications_library/files/2021_09/Chinese_EI_Europe_ENG_WEB.pdf (last accessed: 20.11.2021).

інфраструктурними та енергетичними проєктами, наприклад, телекомунікаційними мережами та атомними електростанціями у регіоні ЦСЄ, оскільки вони, вірогідно, отримають посилення контролю та тиску як з боку ЄС, так із США. Проте Піднебесна може успішно інвестувати у базову інфраструктуру, особливо у розбудову автомобільних та залізничних шляхів, і, що ще важливіше, на сприяння торгівлі, зокрема імпорту з країн ЦСЄ; туризму та «зеленим» інвестиціям.

Можна зробити висновок, що перспективи співпраці з Китаєм знаходяться під знаком питання через посилення конфронтації із США та погіршення іміджу Піднебесної в ЄС. Ефективна співпраця буде залежати від розвитку відносин як між Китаєм та ЄС, так між Китаєм та США. Проте, чи бачать країни ЦСЄ у КНР такого ж потужного гравця та глобального інвестора на міжнародній арені. Наразі перед Піднебесною стоїть непросте завдання, яке вимагає трансформації формату та переосмислення власних дій. Формат має відповідати початковим амбіціям країн ЦСЄ, тобто співпраця повинна задовільнити економічні, зовнішньополітичні та соціальні інтереси країн. Варто враховувати і той факт, що подальші проєкти залежать від ефективної координації у межах регіону. Важливим є і співпраця з Україною, Білоруссю, Туреччиною, країнами Центральної Азії, Південного Кавказу та Ірану, тобто, транзитними країнами, які розташовані між Європейський Союзом та Китаєм. Усі ці фактори є причиною неефективної реалізації різноманітних проєктів у рамках формату «16+1».

Наше дослідження продемонструвало, що більшість країн Центральної та Східної Європи або розчаровані, або незадоволені співпрацею з Китаєм, і ці явища почали спостерігатись задовго до пандемії COVID-19. Протести 2019 року в Гонконзі були справжньою точкою роздвоєння, яка розділила країни ЦСЄ між тими, які сповідують принципи демократії, права людини та верховенство права, і тими, хто шукає неліберальні альтернативи. А пандемія

лише зміцнила такий розкол, наслідком стало те, що Литва покинула формат, закликавши інші країни до такого ж кроку.

Висновки до розділу 3

Отож, поглиблення відносин США та країн ЦСЄ може відбуватись у таких сферах як, безпека та оборона, енергетика, екологія та економіка (відновлення економіки після пандемії). Постійні інвестиції у безпеку та військову інфраструктуру як у НАТО, так і у ЄС забезпечать безпеку ЦСЄ. До того ж, може спостерігатись активна співпраця ЦСЄ з США для протидії спільних викликів та загроз. ЦСЄ може реагувати на виклики та вирішувати загрози у рамках своїх політичних цілей. Це може значно збільшити вплив та авторитет країн ЦСЄ, так як деякі з світових лідерів, ЄС та США розглядатимуть їх як союзників у цих питаннях, а не як загрозу чи навіть перешкоду. До того ж, адміністрація Байдена наголосила на важливості Ініціативи трьох морів для посилення трансатлантичних ділових, енергетичних та геополітичних зв'язків з ЦСЄ. Із запуском проєкту В3W можлива співпраця в екологічній сфері, охорони здоров'я та модернізації цифрових технологій. Проте для цього країни ЦСЄ мають подолати внутрішні проблеми пов'язані із регресом демократії та верховенства права та зменшити співпрацю з Китаєм. Оскільки США хочуть співпрацювати зі згуртованим ЦСЄ, а не з фрагментованим.

Ефективне співробітництво Піднебесною з країнами ЦСЄ залежить від бажання цих країн продовжувати подальшу співпрацю. Подальша співпраця ж залежить від переформатування формату в регіональний механізм та залучення до нього інших зацікавлених сторін. До того ж, перспектива реалізації різноманітних проєктів буде залежати від розвитку відносин Піднебесної з США та ЄС. Однак, чи зможе Китай відновити вплив на території ЦСЄ залежить від інвестицій, які будуть спрямовуватись та виконання зобов'язань,

які Китай так і не виконав. Варто зазначити і те, що успішність подальших інтеграційних проектів залежить від процесу координації серед країн ЦСЄ та ефективного розвитку відносин з транзитними країнами, які розташовані між ЄС та КНР: України, Білорусі, Туреччини, країн Центральної Азії, Південного Кавказу та Ірану.

Сполучені Штати та Китай розпочали серйозну боротьбу за вплив у регіоні ЦСЄ. Проте, важливо визнати той факт, що більшість країн є вірними соратниками США. А зіткнувшись з вибором між Сполученими Штатами, тобто безпековими зв'язками, та Китаєм, тобто економічними зв'язками, країни ЦСЄ, скоріше всього, нададуть перевагу співпраці зі США, якщо формат «16+1» не принесе їм значних переваг.

ВИСНОВКИ

У роботі виконано узагальнення і дослідження згідно зазначених завдань для реалізації мети, яка полягає у дослідженні суперництва США та КНР у Центрально-Східній Європі. Проаналізувавши результати дослідження, можна підсумувати, що суперництво США та КНР є важливою характеристикою сучасних міжнародних відносин, а одним із регіонів, де воно простежується є Центрально-Східна Європа.

Проаналізувавши відносини США та КНР у контексті глобального лідерства крізь призму теорій переходу та гегемоністської стабільності, було визначено, що відповідно до теорій зростаюча держава, яка незадоволена міжнародним порядком кине виклик державі-гегемону, що призведе до нестабільної ситуації у світовому порядку. Проте, у ході нашого дослідження було визначено, що обидві держави незадоволені існуючим порядком, тому вони пропонують альтернативи, які краще їм підходять, тим самим підриваючи міжнародну стабільність. Загострення конкуренції США та Китаю привернуло значну увагу останніми роки. За правління Сі Цзіньпіна зовнішня політика Китаю стала агресивніша з посиленням авторитаризму всередині країни. Під час правління Дональда Трампа, а тепер і Джо Байдена, американська політика щодо Китаю перетворилась у політику стримування із зображенням Китаю як стратегічного суперника.

Сьогодні це суперництво можна спостерігати в економічній, технологічній, військовій, безпековій та ідеологічній сферах. Розглянувши сфери стратегічного суперництва, а саме економічну та безпекову, слід підкреслити, що дефіцит зовнішньоторговельного балансу, нерівномірний обсяг двосторонніх прямих інвестицій, неправомірні дії Китаю, пов'язані з крадіжками інтелектуальної власності та комерційної таємниці США викликали все більше занепокоєння у США, що і призводило до суперечок. З'ясовано

економічні сфери, де виникають постійні спори: питання торгівлі, роль держав в економіці, технологічне суперництво та вплив на світову економічну систему. Дослідивши безпековий вимір суперництва було визначено, що відносини між Сполученими Штатами та Китаєм демонструють ознаки класичної дилеми безпеки, коли прагнення кожної зі сторін до більшої безпеки у кінцевому підсумку породжує більшу небезпеку для обох сторін. Активна мілітаризація та значне збільшення оборонного бюджету КНР спричинили значну напругу в американсько-китайських відносинах. Визначено, що існують такі регіональні проблеми між двома потугами, а саме система альянсу США, регіональна військова присутність, статус Тайваню та морські територіальні суперечки. КНР визначає політику безпеки США в Азії спрямовану на Китай. Китай вважає дії США дестабілізуючими, а спроба використати Тайвань спрямована на контроль над Піднебесною. Потепління американо-китайських відносин малоймовірні, за винятком несподіваної помірності у поведінці Пекіна. Тим часом, навряд чи відносини переростуть у відверту ворожість, за винятком непередбачених драматичних подій.

Суперництво між США та КНР у ЦСЄ можна розглядати як ще одне «поле бою» двох наддержав. Центральна та Східна Європа є важливим геополітичним регіоном. Британський географ Маккіндер вказав на цінність ЦСЄ у роботі «Географічна вісь історії» зазначивши, що той, хто контролює Східну Європу, той контролює світ. Досліджено еволюцію присутності США та КНР у країнах Центрально-Східної Європи та визначено, що активність обох країн у регіоні супроводжувалась щорічними самітами форматів співпраці «16+1» та Ініціативи трьох морів та візитами політичних лідерів.

Визначено основні цілі наддержав у регіоні Центрально-Східної Європи. Для США регіон ЦСЄ є цінним для збереження свого впливу в Європі та на Близькому Сході. На думку країн ЦСЄ, США є лідером «демократичної спільноти», яка сприяла трансформації регіону, гарантуючи безпеку у всьому

світі. До того ж, США закликають до співпраці в Ініціативі трьох морів та «Відродимо світ разом», активно інвестуючи їх. Хоча бачення Америки країнами ЦСЄ погіршилися під час президентства Трампа, позитивне сприйняття США залишається на позитивному рівні. На це вплинула багаторічна праця над іміджем США у культурній, науковій, освітній галузях. Зміцнити свій вплив в ЦСЄ США вдалося завдяки ефективному використанню м'якої сили та завдяки лобіюванню інтересів, що займають важливе місце у зовнішньополітичному житті держави. До того ж, поступове повернення військової присутності США у регіоні, мобілізоване діяльністю Китаю та Росії.

Для Піднебесної країни ЦСЄ – це своєрідні «ворота» на ринок Західної Європи власних стратегічних галузей та експорту. Керівництво країн ЦСЄ керуються прагматичними мотивами та визначають економічні інтереси такої співпраці. Співпраця Китаю з країнами ЦСЄ розпочалась у межах ініціативи «16+1». Китайський вплив створює загрози для «вразливих» країн із слабкими державними інституціями, олігархізацією влади та відсутністю прозорості. Негативна динаміка, особливо помітна на Західних Балканах, де країни є досить вразливими до китайського економічного впливу. До того ж, китайська модель експансії, створена для потреб країн Африки та Латинської Америки, не була адаптована до умов ЦСЄ.

Суперництво між США та КНР у межах регіону спричинило численні дискусії серед країн ЦСЄ про те, як реагувати на посилення геополітичного суперництва між Вашингтоном та Пекіном. Це призвело до того, що країни ЦСЄ для ефективної співпраці з однією стороною повинні зробити вибір на користь іншої. Можна стверджувати, що тиск як з боку США, так і з боку КНР на країни ЦСЄ стосовно чіткої позиції щодо загострення американо-китайського конфлікту зростатиме. І це напруження між двома лідерами ставить під сумнів майбутню реалізацію інтеграційних проєктів країн ЦСЄ з кожною стороною.

У ході дослідження було проаналізовано сучасні та найважливіші сфери співробітництва США та Китаю з регіоном Центрально-Східної Європи. США та країни ЦСЄ активно співпрацюють з питань безпеки та оборони, енергетики, екології та відновлення економіки після пандемії. Важливим залишається співпраця у рамках Ініціативи трьох морів для посилення трансатлантичних ділових, енергетичних та геополітичних зв'язків з ЦСЄ. У перспективі формат ВЗВ, ініційований під егідою США, сприятиме реалізації проєктів в екологічній сфері, сфері охорони здоров'я та модернізації цифрових технологій. Проте для цього країни ЦСЄ мають подолати внутрішні розбіжності у межах регіону та проблеми пов'язані із занепадом демократії та верховенства права. До того ж, необхідно зменшити співпрацю з авторитарним Китаєм. Виконання цих умов є необхідним для ефективної співпраці з США, оскільки держава прагне співпрацювати зі згуртованим регіоном ЦСЄ, а не з фрагментованим, що нині спостерігається.

Співпраця країн Центрально-Східної Європи та Китаю у форматі «16+1» зазнала провалу, а пандемія COVID-19 лише прискорила роздратування країн. Країни розчаровані таким співробітництвом, оскільки зазначені цілі на початковому етапі не відповідали реальності. Так, більшість проєктів Піднебесної скасовані, або перебувають на етапі розробки, а реальна кількість імplementованих перспектив – мізерна. Наразі ефективна співпраця Китаю з країнами ЦСЄ залежить від їх бажання продовжувати подальшу співпрацю. До того ж, Китай повинен переформатувати ініціативу в регіональний механізм та переосмислити свою політику стосовно країн ЦСЄ. До того ж, перспектива реалізації різноманітних проєктів буде залежати від розвитку відносин Піднебесної з США та ЄС. Наразі, нагальним залишається питання, чи зможе відновити вплив на території ЦСЄ. Проте це залежить від інвестицій, які будуть спрямовуватись, а також виконання зобов'язань, які Китай так і не виконав. Варто враховувати і факт перспективи співпраці з транзитними країнами, які

розташовані між ЄС та КНР, а саме Україною, Білоруссю, країнами Центральної Азії, Південного Кавказу, Туреччиною та Іраном, що є важливим фактором реалізації майбутніх інтеграційних проєктів.

Сполучені Штати Америки та Китайська Народна Республіка розпочали серйозне протистояння за вплив серед країн Центрально-Східної Європи. Проте, важливо визнати той факт, що більшість країн є союзниками США або вбачають у них гаранта безпеки. Опинившись перед вибором між своїми безпековими зв'язками зі Сполученими Штатами та економічними зв'язками з Китаєм, які останнім часом не приносять вигоди, країни ЦСЄ, скоріше всього, стануть на бік США, якщо формат «16+1» не принесе їм користі.

Суперництво США та КНР за вплив у Центрально-Східній Європі залишається актуальною темою для вивчення, аналізу та дослідження. Зважаючи на динамічні трансформації, яких зазнає світ на сучасному етапі розвитку, суперництво США та КНР набуватиме нових обрисів, тому дослідження стає ще важливішим, а перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення суперництва держав у інших регіонах світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. China and US trade. World Integrated Trade Solution. URL: <https://wits.worldbank.org/countrysnapshot/en/CHN> (last accessed: 14.11.2021).
2. China Global Investment Tracker. URL: <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/> (last accessed: 20.11.2021).
3. China Island Tracker. Asia Maritime Transparency Initiative. URL: <https://amti.csis.org/island-tracker/china/> (last accessed: 16.10.2021).
4. Defense Expenditure of NATO Countries (2014-2021). NATO. 2021. June 11. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/210611-pr-2021-094-en.pdf (last accessed: 25.10.2021).
5. Direct investment position of the United States in China from 2000 to 2020. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/188629/united-states-direct-investments-in-china-since-2000/> (last accessed: 11.10.2021).
6. Foreign direct investment (FDI) from China in the U.S. 2000-2020. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/188629/united-states-direct-investments-in-china-since-2000/> (last accessed: 11.10.2021).
7. Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying's Remarks on US Defense Secretary Carter's Speech Relating to the Issue of the South China Sea at the Shangri-La Dialogue. Ministry of Foreign Affairs of People's Republic of China. 2015. May 30. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/2535_665405/201505/t20150530_696514.html (last accessed: 15.10.2021).
8. Free and Open Indo-Pacific. *U.S. Department of State*. 2019. November 4. URL: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/11/Free-and-Open-Indo-Pacific-4Nov2019.pdf> (last accessed: 15.10.2021).

9. Full text of Hu Jintao's report at 17th Party Congress. People's Daily Online. URL:<http://en.people.cn/90001/90776/90785/6290144.html> (last accessed: 17.11.2021).
- 10.H.Res.672 - Expressing support of the Three Seas Initiative in its efforts to increase energy independence and infrastructure connectivity thereby strengthening the United States and European national security.US. Congress. URL:<https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-resolution/672/text/ih> (last accessed: 16.10.2021).
- 11.IMF Montenegro Report. International Monetary Fund. 2019. September. URL: <file:///C:/Users/dell/Downloads/1MNEEA2019003.pdf> (last accessed: 20.11.2021).
- 12.Insights on China's 2021 White Paper on International Development Cooperation. 2021. February 17. *The Asia Foundation*. January. URL:<https://asiafoundation.org/2021/02/17/insights-on-chinas-2021-white-paper-on-international-development-cooperation/> (last accessed: 16.11.2021).
- 13.Inward FDI stocks by partner country. URL: <https://data.oecd.org/fdi/inward-fdi-stocks-by-partner-country.htm> (last accessed: 30.09.2021).
- 14.Made in China 2025. State Council. 2015. July 7. URL: <http://www.cittadellascienza.it/cina/wp-content/uploads/2017/02/IoT-ONE-Made-in-China-2025.pdf> (last accessed: 19.10.2021).
- 15.Memorandum on Reforming Developing-Country Status in the World Trade Organization. *The White House*. 2019. July 26. (last accessed: 11.10.2021).
- 16.Ministry of Foreign Affairs of People's Republic of China. URL:https://www.mfa.gov.cn/mfa_eng/t (last accessed: 16.11.2021)
- 17.National Defense Strategy of the United States of America.URL:<https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf> (last accessed: 10.11.2021).

18. National Security Strategy of the United States of America. 2017. December.
URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (last accessed: 10.11.2021).
19. National Security Strategy. 2015. February.
URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf (last accessed: 10.11.2021).
20. National Security Strategy. 2015. February.
URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf (last accessed: 10.11.2021).
21. National Threat Assessment. State Security Department of the Republic of Lithuania and Second Investigation Department under the Ministry of National Defense. 2019. URL: <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2019/02/2019-Gresmes-internetui-EN.pdf> (last accessed: 22.10.2021).
22. President Biden and G7 Leaders Launch Build Back Better World (B3W) Partnership. *The White House*. 2021. June 12. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/12/fact-sheet-president-biden-and-g7-leaders-launch-build-back-better-world-b3w-partnership/> (last accessed: 16.11.2021).
23. Resolution supporting Three Seas Initiative unanimously passes U.S. House of Representatives. *Three Seas*. URL: <https://3seas.eu/media/news/resolution-supporting-three-seas-initiative-unanimously-passes-u-s-house-of-representatives> (last accessed: 17.10.2021).
24. S. 1678: Taiwan Allies International Protection and Enhancement Initiative (TAIPEI) Act of 2019. *U.S. Congress*. URL: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/1678/text> (last accessed: 15.11.2021).

25. Secretary Blinken Meets with the Visegrad Group Foreign Ministers. U.S. Embassy in The Czech Republic. URL: https://pl.usembassy.gov/meeting_v4/ (last accessed: 16.10.2021).
26. Serbia: Coronavirus Pandemic Country Profile. Our World in Data. URL: <https://ourworldindata.org/coronavirus/country/serbia#what-share-of-the-population-has-been-fully-vaccinated-against-covid-19> (last accessed: 23.11.2021).
27. Statement by NSC Spokesperson Emily Horne on the U.S.-Lithuania Strategic Dialogue on the Indo-Pacific. *The White House*. 2021. November 23. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/11/23/statement-by-nsc-spokesperson-emily-horne-on-the-u-s-lithuania-strategic-dialogue-on-the-indo-pacific/> (last accessed: 23.11.2021).
28. Summary of the National Defense Strategy of the United States. 2018. URL: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf> (last accessed: 11.11.2021).
29. Taiwan Relations Act (Public Law 96-8, 22 U.S.C. 3301 et seq.). American Institute in Taiwan. 1979. January 1. URL: <https://www.ait.org.tw/our-relationship/policy-history/key-u-s-foreign-policy-documents-region/taiwan-relations-act/> (last accessed: 13.11.2021).
30. The security strategies of the US, China, Russia and the EU. FIIA Report. URL: https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2018/06/fiia_report56_web_security-strategies.pdf (last accessed: 11.10.2021).
31. Travels Abroad of the President. *Office of the Historian*. URL: <https://history.state.gov/departmenthistory/travels/president> (last accessed: 16.11.2021).

32. Treasury Designates China as a Currency Manipulator. *U.S. Department of the Treasury*. 2019. August 5. URL:<https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm751> (last accessed: 11.10.2021).
33. United States Product exports and imports to China. URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/USA/Year/2009/TradeFlow/EXPIMP/Partner/CHN/Product/all-groups> (last accessed: 09.11.2021).
34. United States Product exports and imports to China 2017. World Integrated Trade Solution. URL:<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/USA/Year/2017/TradeFlow/EXPIMP/Partner/CHN/Product/All-Groups> (last accessed: 14.11.2021).
35. US Trade Deficit by Country. World Population Review. URL:<https://worldpopulationreview.com/country-rankings/us-trade-deficit-by-country>. (last accessed: 13.11.2021).
36. USTR Announces Initiation of Section 301 Investigation of China. Office of the United States Trade Representative. 2017. August 18. URL: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2017/august/ustr-announces-initiation-section> (last accessed: 14.11.2021).
37. White paper «China's International Development Cooperation in the New Era». 2021. January. URL:http://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/202101/10/content_WS5ffa6bbbc6d0f72576943922.html (last accessed: 16.11.2021).
38. Williams B.R., Hammond K. E. Escalating U.S. Tariffs: Timeline. Congressional Research Service. 2020. January 29. URL:<https://sgp.fas.org/crs/row/IN10943.pdf> (last accessed: 11.10.2021).

Література

1. Барак Обама відвідав Грецію. *Голос Америки*. 2016. 15 листопада. URL:<https://ukrainian.voanews.com/a/obama-gretya/3597367.html> (дата звернення: 15.11.2021).
2. Британія, США та Австралія уклали військовий пакт для протидії Китаю. Що це значить? *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/09/20/7127969/> (дата звернення: 05.10.2021).
3. Відкритий лист до адміністрації Обама з Центральної та Східної Європи. *Інформаційний центр «Майдан Моніторинг»*. 2009. 21 липня. URL:<https://maidan.org.ua/static/narnewslviv/1248172433.html> (дата звернення: 11.11.2021).
4. Зосименко Т. Геополітичний трикутник США–Китай–ЄС. *Рада зовнішньої політики «Українська призма»*. 2021. URL:http://prismua.org/wp-content/uploads/2021/09/EU_china_usa.pdf (дата звернення: 19.11.2021).
5. Калмиков О. Китай і США помирилися. Перемога чи капітуляція Трампа в торговельній війні? *BBC Україна*. 2019. 15 грудня. URL:<https://www.bbc.com/ukrainian/news-50799123> (дата звернення: 13.10. 2021).
6. Китай vs США: чого очікувати світові від протистояння двох країн. *Mind*. 2021. 5 серпня. URL:<https://mind.ua/publications/20229553-kitaj-vs-ssha-chogo-ochikuvati-svitovi-vid-protistoyannya-dvoh-krayin> (дата звернення: 16.10. 2021).
7. Китай залишиться стратегічним суперником США після пандемії – Помпео. *Укрінформ*. 2020. 1 квітня. URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2910240-kitaj-zalisitsa-strategicnim-supernikom-ssa-pisla-pandemii-rompeo.html> (дата звернення: 29.10. 2021).

8. Коваль О. Всеохоплююча інвестиційна угода ЄС та КНР: нові принципи співпраці. *Україна–Китай* N1(21). 2021 URL: <https://sinologist.com.ua/koval-o-vseohoplyuyucha-investytsijna-ugoda-yes-ta-knr-novi-pryntsypy-spivpratsi/> (дата звернення: 17.10.2021).
9. Кошовий С. Досвід співпраці Китаю і країн Центральної та Східної Європи у форматі «16+1» та перспективи України. URL: <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/16plyus1-42a26.pdf> (дата звернення: 06.10.2021).
10. Лисенко С. Концепції національної безпеки в сучасному світі. URL: http://vabb.com.ua/assets/files/Tema_8_ONB.pdf (дата звернення: 12.11.2021).
11. Орлик В. Чотиристоронній діалог з питань безпеки (QUAD) як новий формат партнерства в Індो-Тихоокеанському регіоні. *НІСД*. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-02/quad1.pdf> (дата звернення 12.10.2021).
12. Росія перекидає війська до кордону з Україною. Чи буде велика війна. *BBC Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56607609> (дата звернення: 11.10. 2021).
13. Рудько С.О. Історія Центрально-Східної Європи (кін. XVIII - поч. XXI ст.): Навчально-методичний посібник з курсу. Вид. 2-ге, доповнене. Острог, 2010. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Rudko_Serhii/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy_kin_XVIII_-_poch_XXI_st.pdf?PHPSESSID=7cknndbjop1b7muam3gjuatc4 (дата звернення: 11.10.2021).
14. Сердечний О.В. Китайська стратегічна програма «Зроблено в Китаї 2025». *Україна-Китай*. 2017. URL:

- <http://tuipravo.info/images/vydanya/Ukraine-China-N10.pdf> (дата звернення: 12.10.2021).
15. Стратегія Байдена: Китай, глобальний вплив і Україна. *Укрінформ*. 2021. 24 вересня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3321372-strategia-bajdena-kitaj-globalnij-vpliv-i-ukraina.html> (дата звернення: 13.10. 2021)
 16. Суд ЄС не буде вирішувати суперечку Хорватії і Словенії щодо морського кордону. *Європейська правда*. 2020. 31 січня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/01/31/7105826/> (дата звернення: 11.10. 2021).
 17. Суперництво між США та Китаєм залишається широкомасштабним і небезпечним – FT. *Дзеркало тижня*. 2021. 23 листопада. URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/supernitstvo-mizh-ssha-ta-kitajem-zalishajetsja-shirokomasshtabnim-i-nebezpechnim-ft.html> (дата звернення: 23.11. 2021).
 18. США збільшать свій військовий контингент у Польщі. *Zaxid.NET*. URL: https://zaxid.net/ssha_zbilshat_sviy_viyskoviy_kontingent_u_polshhi_n1506409 (дата звернення: 11.10. 2021).
 19. США подовжили дію договору СНО-3 – Державний департамент. *Радіо Свобода*. 2021. 3 лютого. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ssha-sno-3/31084400.html> (дата звернення: 11.10. 2021).
 20. США розгортають систему ПРО у Південній Кореї для захисту від КНДР. *Європейська правда*. 2017. 7 березня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/03/7/7062632/> (дата звернення: 12.10.2021).
 21. Третя світова. Чи можлива війна між США та Китаєм? *BBC Україна*. 2019. 26 березня. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47691338> (дата звернення: 15.10. 2021).

22. Угорщина ветоувала бюджет ЄС через розбіжності щодо міграції. *Радіо Свобода*. 2020. 18 листопада. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-uhorshchyna-byudzheth-es-veto/30956535.html> (дата звернення: 12.10.2021).
23. Угорщина може стати троянським конем Китаю в ЄС. *TEXTY.ORG.UA*. 2021. 13 серпня. URL: <https://texty.org.ua/articles/104212/uhorshyna-mozhestaty-troyanskym-konem-kytayu-v-yes/> (дата звернення: 31.09.2021).
24. Угорщина придбає американські ракети на мільярд доларів. *Ukrainian Military Pages*. 2020. 13 серпня. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2020/08/hungary-amraam.html> (дата звернення: 01.10.2021).
25. Фесенко М. Боротьба США та Китаю за глобальне лідерство в XXI столітті. 2015. URL: <file:///C:/Users/dell/Downloads/2511-9148-1-PB.pdf> (дата звернення: 10.10.2021).
26. Google, Facebook і Microsoft витратили найбільше на лобіювання інтересів в ЄС – дослідження. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/08/31/677346/> (дата звернення: 04.10.2021).
27. 2019 Overview of the United States. The Soft Power 3.0. 2019. URL: <https://softpower30.com/country/united-states/> (last accessed: 22.11.2021).
28. Alliance of Silk Road Business Schools. *UASR*. URL: http://uasr.xjtu.edu.cn/About_UASR/Members.htm (last accessed: 20.11.2021).
29. Almén O., Englund J., Ottosson B. China's and US mutual perspectives. FOI: Totalförsvarets forskningsinstitut. 2021. January. URL: <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--5040--SE> (last accessed: 12.10.2021).

30. American interests in Central-Eastern Europe. *Euractiv*. 2006. February 7. URL: <https://www.euractiv.com/section/enlargement/opinion/american-interests-in-central-eastern-europe/> (last accessed: 10.10.2021).
31. Ataman M. Global leadership crisis: The U.S. hegemony vs. China. *Daily Sabah*. 2021. September 9. URL: <https://www.dailysabah.com/opinion/columns/global-leadership-crisis-the-us-hegemony-vs-china> (last accessed: 13.11.2021).
32. Beijing's covert radio network airs China-friendly news across Washington, and the world. *Reuters*. 2015. November 2. URL: <https://www.reuters.com/investigates/special-report/china-radio/> (last accessed: 20.11.2021).
33. Biden seeks five-year extension of New START arms treaty with Russia. *Reuters*. 2021. January 21. URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-russia-nuclear-idUSKBN29Q2I4> (last accessed: 13.11.2021).
34. Biden vows to restore alliances in first foreign policy speech. *Exbulletin*. 2021. February 4. URL: <https://exbulletin.com/politics/718297/> (last accessed: 22.10.2021).
35. Biswas A.K., Tortajada C. China's Soft Power is on the Rise. *China Daily*. 2018. February. URL: <http://www.chinadaily.com.cn/a/201802/23/WS5a8f59a9a3106e7dcc13d7b8.htm> (last accessed: 19.11.2021).
36. Blinken's Welcome by NATO Doesn't Hide Differences on Key Issues. *The New York Times*. 2021. March 24. URL: <https://www.nytimes.com/2021/03/24/world/europe/Blinken-Biden-NATO-Europe.html?referringSource=articleShare> (last accessed: 20.11.2021).
37. Brînză A. China and the Budapest-Belgrade Railway Saga. *The Diplomat*. 2020. April 28. URL: <https://thediplomat.com/2020/04/china-and-the-budapest-belgrade-railway-saga/> (last accessed: 14.11.2021).

- 38.CFIUS doesn't mean Chinese companies can't invest in the US.2021.
Lowenstein Sandler. May 5. URL:<https://www.lowenstein.com/news-insights/publications/articles/cfius-doesn-t-mean-chinese-companies-can-t-invest-in-the-us-edelman-fraedrich-contardo>(last accessed: 12.10.2021).
- 39.China Boosts Military Spending. Washington Post Foreign Service.
URL:<https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/03/04/AR2007030400401.html> (last accessed: 12.10.2021).
- 40.China's Influence in Southeastern, Central, and Eastern Europe: Vulnerabilities and Resilience in Four Countries. *Carnegie Endowment for International Peace*. URL:<https://carnegieendowment.org/2021/10/13/china-s-influence-in-southeastern-central-and-eastern-europe-vulnerabilities-and-resilience-in-four-countries-pub-85415> (last accessed: 15.11.2021)
- 41.China's international image remains broadly negative as views of the U.S. rebound. *Pew Research Center*. 2021. June 30. URL:<https://www.pewresearch.org/fact-tank/2021/06/30/chinas-international-image-remains-broadly-negative-as-views-of-the-u-s-rebound/> (last accessed: 20.11.2021).
- 42.China's ramping up pressure on Taiwan. *CNN*. 2018. May 29. URL: <https://edition.cnn.com/2018/05/28/asia/taiwan-china-explainer-intl/index.html> (last accessed:13.11.2021).
- 43.Chinese ambassador incensed after Taiwan representative speaks in Lithuanian parliament. *LRT English*. 2020 June 6. URL: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1190951/chinese-ambassador-incensed-after-taiwan-representative-speaks-in-lithuanian-parliament> (last accessed: 17.11.2021).
- 44.Chinese demonstration in Vilnius unmasks Beijing's reach into Lithuania. *LRT English*. 2019. August 10. URL: <https://www.lrt.lt/en/news-in->

- english/19/1104874/chinese-demonstration-in-vilnius-unmasks-beijing-s-reach-into-lithuania-lrt-investigation (last accessed: 17.11.2021).
- 45.Chinese Economic Influence in Europe. Center of the Study Democracy. 2021. URL:
https://csd.bg/fileadmin/user_upload/publications_library/files/2021_09/Chinese_EI_Europe_ENG_WEB.pdf (last accessed: 20.11.2021).
- 46.Chinese-owned steel mill coats Serbian town in red dust; cancer spreads. *Reuters*. 2021. November 9.URL:
<https://www.reuters.com/world/europe/chinese-owned-steel-mill-coats-serbian-town-red-dust-cancer-spreads-2021-11-09/> (last accessed: 20.11.2021).
- 47.Chung L. US lawmakers including John Cornyn, Mike Crapo make surprise trip to Taiwan. *South China Morning Post*. 2021. November 9. URL:
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3155460/us-congress-group-makes-surprise-trip-taiwan> (last accessed:15.11.2021).
- 48.Clinton H. America's Pacific Century. *Foreign Policy*. 2011. October 11. URL:<https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/> (last accessed: 15.10.2021).
- 49.Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap? Harvard Kennedy School. 2017. URL:
<https://www.hks.harvard.edu/publications/destined-war-can-america-and-china-escape-thucydides-trap> (last accessed:10.10.2021).
- 50.Dragojlo S. Work Starts in Serbia on Chinese Sinopharm Vaccines Factory. *BalkanInsight*. 2021. September 9. URL:
<https://balkaninsight.com/2021/09/09/work-starts-in-serbia-on-chinese-sinopharm-vaccines-factory/> (last accessed:22.10.2021).
- 51.Gao C. China, US Fight Over China's Market Economy Status. *The Diplomat*. 2017. December 2. URL: <https://thediplomat.com/2017/12/china-us-fight-over-chinas-market-economy-status/> (last accessed: 15.10.2021).

52. Google Impact Challenge CEE: The organizations driving inclusive digitisation. Think with Google. 2021. July. URL: <https://www.thinkwithgoogle.com/intl/en-CEE/future-of-marketing/management-and-culture/diversity-and-inclusion/google-digital-economy-inclusion/> (last accessed: 22.11.2021).
53. Górka M. The Three Seas Initiative as a Political Challenge for the Countries of Central and Eastern Europe. *Politics in Central Europe*. 2018. URL: <https://sciendo.com/pdf/10.2478/pce-2018-0018> (last accessed: 06.11.2021).
54. Górski G., Górka-Szymczak J. Central and Eastern Europe as partner of Chinese One Belt One Road Project. 2018. December. URL: https://www.researchgate.net/publication/333425224_Central_and_Eastern_Europe_as_Partner_of_Chinese_One_Belt_One_Road_Project (last accessed: 15.11.2021).
55. Hansler J. US declares «most» of China's maritime claims in South China Sea illegal. *USNI News*. 2020. July 14. URL: <https://news.usni.org/2018/10/03/37076> (last accessed: 16.11.2021).
56. How China lost central and eastern Europe. *The Conversation*. 2020. July 27. URL: <https://theconversation.com/how-china-lost-central-and-eastern-europe-142416> (last accessed: 20.10.2021).
57. How China's 17+1 Became a Zombie Mechanism. *The Diplomat*. 2021. February 4. URL: <https://thediplomat.com/2021/02/how-chinas-171-became-a-zombie-mechanism/> (last accessed: 20.10.2021).
58. How Much U.S. Debt Does China Own? *Investopedia*. 2021. April 29. URL: <https://www.investopedia.com/articles/investing/080615/china-owns-us-debt-how-much.asp> (last accessed: 14.11.2021).

59. Hu urges efforts to promote world peace. *China.org.cn*. 2004. June 15. URL: http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2004-06/15/content_339534.htm (last accessed: 18.11.2021).
60. Kaczmariski M. China on Central-Eastern Europe: 16+1 as seen from Beijing. *Centre for Eastern Study*. 2015. April 14. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-04-14/china-central-eastern-europe-161-seen-beijing> (last accessed: 16.11.2021).
61. Karki S. Soft Power in International Relations: Opportunities for Small States like Nepal. *Journal of International Affairs*. 2020. URL: <https://www.nepjol.info/index.php/joia/article/view/29092> (last accessed: 17.11.2021).
62. Kavalski E. Quo Vadis Cooperation Between China and Eastern Europe in the Era of COVID-19? *Sage Journal*. 2021. March 8. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0043820021991116> (last accessed: 15.11.2021).
63. Lai. D. The United States and China in power transition. Strategic Studies Institute Book. 2011. URL: <https://publications.armywarcollege.edu/pubs/2166.pdf> (last accessed: 10.10.2021).
64. Larson D. Can China Change the International System? The Role of Moral Leadership. *The Chinese Journal of International Politics*. 2020. February 27. URL: <https://academic.oup.com/cjip/article/13/2/163/5762630> (last accessed: 11.10.2021).
65. Lau S. Lithuania pulls out of China's 17+1 bloc in Eastern Europe. *POLITICO*. 2021. May 21. URL: <https://www.politico.eu/article/lithuania-pulls-out-china-17-1-bloc-eastern-central-europe-foreign-minister-gabrielius-landsbergis/> (last accessed: 16.11.2021).

66. Le Corre P. Greece's ambivalent romance with China. *Euractiv*. 2021. October 25. URL: <https://www.euractiv.com/section/eu-china/opinion/greeces-ambivalent-romance-with-china/> (last accessed: 29.10.2021).
67. Lennon and the Leninists: Prague's Lennon Wall repurposed to celebrate the founding of the PRC. *Sinopsis*. 2019. October 4. URL: <https://sinopsis.cz/en/lennon-wall/> (last accessed: 17.11.2021).
68. List of CCHEIC Members. China-CEE Higher Education Institutions Consortium. 2019. May. URL: <https://www.ccheic.org/members> (last accessed: 20.11.2021).
69. Lithuania says its rocky ties with China are a «wake up call» for Europe. *Reuters*. 2021. November 4. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/lithuania-says-its-rocky-ties-with-china-are-wake-up-call-europe-2021-11-03/> (last accessed: 17.10.2021).
70. Milner H. V., Moravcsik A. Power, Interdependence, and Nonstate Actors in World Politics. Princeton University Press. URL: <http://www.princeton.edu/~amoravcs/library/keohane.pdf> (last accessed: 10.11.2021).
71. Montenegro calls for EU help over \$1bn Chinese highway loan. *Financial Times*. 2021. April 11. URL: <https://www.ft.com/content/3dd7a516-5352-4f48-bfac-236e43b2342d> (last accessed: 20.11.2021).
72. Perception of danger or significant threat of the United States in CEE in 2020, by country. *Statista*. 2021. URL: <https://www.statista.com/statistics/1200586/united-states-threat-perception-in-cee-countries/> (last accessed: 22.10.2021).
73. Mullen A. US-China trade war timeline: key dates and events since July 2018. *South China Morning Post*. 2021. August 29. URL: <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3146489/us-china-trade-war-timeline-key-dates-and-events-july-2018> (last accessed 12.11.2021).

74. Pfeifle M. China Is Using the Russia-America Standoff to Win Big in Europe. *The National Interest*. 2017. September 24. URL: https://nationalinterest.org/feature/china-using-the-russia-america-standoff-win-big-europe-22442_ (last accessed: 01.10.2021).
75. Polish PM voices a clear stance on EU strategic autonomy at EU summit. *The First News*. 2021. February 28. URL: <https://www.thefirstnews.com/article/polish-pm-voices-a-clear-stance-on-eu-strategic-autonomy-at-eu-summit-20174> (last accessed: 26.10.2021).
76. Prabhakar R. Hegemonic Stability Theory and the 20th Century International Economy. *E-International Relations*. 2010. January 10. URL: <https://www.e-ir.info/2010/01/08/hegemonic-stability-theory-and-the-20th-century-international-economy/> (last accessed: 10.11.2021).
77. Premier Li calls for enhanced China-Greece cultural cooperation, ties. Cooperation between China and Central and Eastern European countries. URL: http://www.china-ceec.org/eng/zyxw_4/202109/t20210930_9588261.htm (last accessed: 20.10.2021).
78. Przychodniak M. Why a United Front of CEE Countries Against China is Not in the Cards. *CHOICE*. April 30. URL: <https://chinaobservers.eu/why-a-united-front-of-cee-countries-against-china-is-not-in-the-cards/> (last accessed: 16.11.2021).
79. Putin's pipeline poses an «existential threat» to Ukraine. *Atlantic Council*. 2021. August 25. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putins-pipeline-poses-an-existential-threat-to-ukraine/> (last accessed: 28.10.2021).
80. Rauch C. Realism and Power Transition Theory: Different Branches of the Power Tree. *E-International Relations*. 2018. February 3. URL: <https://www.e-ir.info/2018/02/03/realism-and-power-transition-theory-different-branches-of-the-power-tree/> (last accessed: 10.11.2021).

81. Rumer E., Sokolsky R. Thirty Years of U.S. Policy Toward Russia: Can the Vicious Circle Be Broken? *Carnegie Endowment for International Peace*. 2019. June 29. URL: <https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/unrewarding-show-online-summit-china-cee-171-platform-29431> (last accessed: 07.10.2021).
82. Russia Officially Leaves Open Skies Treaty. *Arms Control Association*. 2020. July, August. URL: <https://www.armscontrol.org/act/2021-07/news/russia-officially-leaves-open-skies-treaty> (last accessed: 14.11.2021).
83. Schell O., Shirk S. Course Correction: Toward an Effective and Sustainable China Policy. *Asia Society*. 2019. February. URL: <https://asiasociety.org/center-us-china-relations/course-correction-toward-effective-and-sustainable-china-policy> (last accessed: 12.10.2021).
84. Serbia Blasts EU's Lack of Solidarity, Praises China's «Brotherly» Support. *Exit News*. 2020. March 17. URL: <https://exit.al/en/2020/03/17/serbia-blasts-eu-lack-of-solidarity-praises-chinas-brotherly-support/> (last accessed: 20.11.2021).
85. Shepardson D., Freifeld K. China's Huawei, 70 affiliates placed on U.S. trade blacklist. *Reuters*. 2019. May. URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-china-huaweitech-idUSKCN1SL2W4> (last accessed: 15.11.2021).
86. Shopov V. Getting on the Radar: China's Rising Media Presence in South-East Europe. *Konrad-Adenauer-Stiftung*. 2020. URL: <https://www.heritage.org/global-politics/commentary/us-support-3-seas-initiative-smart-strategic> (last accessed: 14.11.2021).
87. Shwe Sin Htay Y. No One is Satisfied: Two Theories of the US-China Global Rivalry and the International Order. *Pacific Forum*. 2021. April. URL: https://pacforum.org/wp-content/uploads/2021/04/issuesinsights_Vol21WP5-Younn.pdf (last accessed: 12.11.2021).

- 88.Simon F. US lures Eastern Europe with nuclear power, \$23tln clean energy market. *Euractiv*. 2021. September 23. URL: <https://www.euractiv.com/section/energy/news/us-lures-eastern-europe-with-nuclear-power-23tln-clean-energy-market/> (last accessed: 27.10.2021).
- 89.Singapore, Malaysia could be most exposed to US-China trade war: OCBC. *The Business Time*. 2021. January. URL:<https://www.businesstimes.com.sg/asean-business/singapore-malaysia-could-be-most-exposed-to-us-china-trade-war-ocbc-0> (last accessed: 15.11.2021).
- 90.Tai-Ting Liu T., Ming-Te H. Hegemonic Stability and North East Asia: What Hegemon? What Stability? *Journal of Asia Pacific Studies*.2011.URL:<https://c-cluster-110.uploads.documents.cimpress.io/v1/uploads/4f3d8c8f-6607-4d48-845f-c9e9fd9c4867~110/original?tenant=vbu-digital> (last accessed: 11.11.2021).
- 91.Taiwan says Chinese fighters, U.S. aircraft both entered defense zone. *Reuters*. 2021. January 31. URL:<https://www.reuters.com/article/us-taiwan-china-security-idUSKBN2A00I3> (last accessed: 15.11.2021).
- 92.Tammen R.L., Kugler J., Lemke D. Power Transitions theory. 2011.December. URL:<https://static1.squarespace.com/static/576ef1a0be65941edd80fcf7/t/578d56e22e69cfbb1192c4cf/1468880611440/Power+Transition+Theory.pdf> (last accessed:10.11.2021).
- 93.The crisis of American power: How Europeans see Biden's America. *European Council on Foreign Relations*. 2021. January 19. URL:<https://ecfr.eu/publication/the-crisis-of-american-power-how-europeans-see-bidens-america/>(last accessed: 22.11.2021).
- 94.The Heartland Theory and the Present-Day Geopolitical Structure of Central Eurasia. *Rethinking Central Eurasia*.

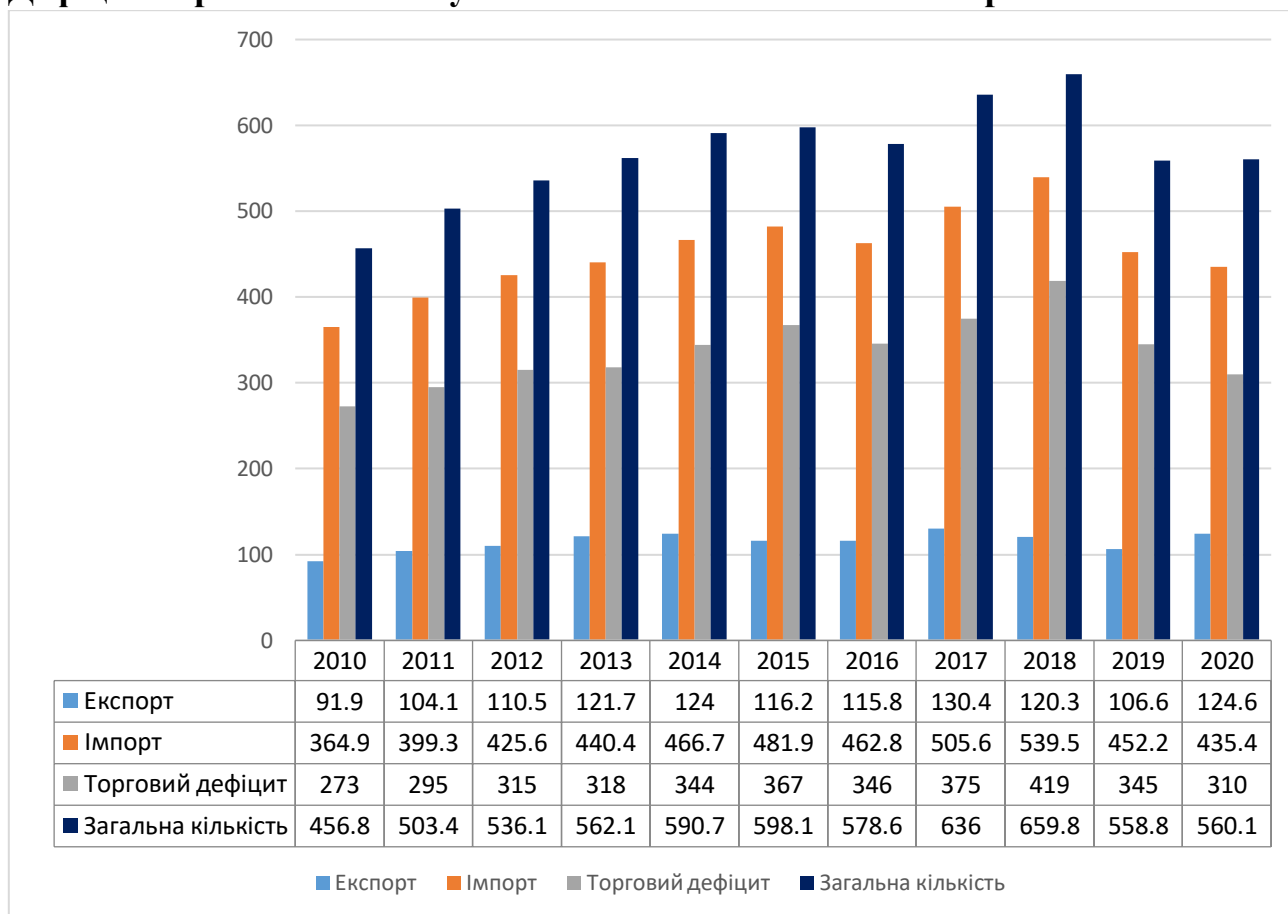
- URL:<https://www.silkroadstudies.org/resources/pdf/Monographs/1006Rethinking-4.pdf> (last accessed: 12.11.2021).
95. The Strategic Implications of the China-EU Investment Deal. *The Diplomat*. 2021. January 4. URL:<https://thediplomat.com/2021/01/the-strategic-implications-of-the-china-eu-investment-deal/> (last accessed: 28.10.2021).
 96. The Three Seas Initiative Is a Strategic Investment that Deserves the Biden Administration's Support. *The Heritage Foundation*. 2021. February 21. URL: <https://www.heritage.org/europe/report/the-three-seas-initiative-strategic-investment-deserves-the-biden-administrations> (last accessed: 26.10.2021).
 97. Three Seas Story. *Three Seas Initiative*. URL: <https://3seas.eu/about/threeseasstory> (last accessed: 14.11.2021).
 98. Trump administration approves arms sales to Taiwan amid China tensions. *CNN*. 2020. May 21. URL: <https://edition.cnn.com/2020/05/21/politics/us-taiwan-arms-sale/index.html> (last accessed: 14.11.2021).
 99. Turcsanyi. R. Q. An Unrewarding Show: Online Summit of China-CEE 17+1 Platform. *ISPI*. 2021. February 26. URL: <https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/unrewarding-show-online-summit-china-cee-171-platform-29431> (last accessed: 16.11.2021).
 100. U.S. Military Presence in Central and Eastern Europe: Consequences for NATO Strategic Adaptation, Deterrence and Allied Solidarity. The Polish Institute of International Affairs. 2015. August. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/193644/US-Military-Presence-in-Central-and-Eastern-Europe.pdf> (last accessed: 17.10.2021).
 101. Ul Khaliq R. 3 reasons' China tries to control South China Sea. *AA*. 2021. February 25. URL: <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/3-reasons-china-tries-to-control-south-china-sea/2157110> (last accessed: 16.10.2021).

102. Understanding China's 2021 Defense Budget. *CSIS*. 2021. March 5. URL:<https://www.csis.org/analysis/understanding-chinas-2021-defense-budget> (last accessed: 11.10.2021).
103. US Support for 3 Seas Initiative Is Smart, Strategic. *The Heritage Foundation*. 2021. July 8. URL: <https://www.heritage.org/global-politics/commentary/us-support-3-seas-initiative-smart-strategic> (last accessed: 14.11.2021).
104. Warsaw 2012. Cooperation between China and Central and Eastern Europe. URL:http://www.china-ceec.org/eng/ldrhw_1/2012hs/ (last accessed: 08.10.2021).
105. What is the Aukus alliance and what are its implications? *The Guardian*. URL:<https://www.theguardian.com/politics/2021/sep/16/what-is-the-aukus-alliance-and-what-are-its-implications> (last accessed: 15.10.2021).
106. Xi Jinping Arrives in Athens for a State Visit to the Hellenic Republic. Ministry of Foreign Affairs of People's Republic of China. 2019. November 11. URL:https://www.mfa.gov.cn/ce/cgdavao/eng/zgyw_10/t1715368.htm (last accessed: 18.11.2021).
107. Zhu K. Build Back Better World' and the Belt and Road Are Not Necessarily at Odds. *The Diplomat*. 2021. June 28. URL:<https://thediplomat.com/2021/06/build-back-better-world-and-the-belt-and-road-are-not-necessarily-at-odds/> (last accessed: 13.11.2021).

ДОДАТКИ

Додаток А.

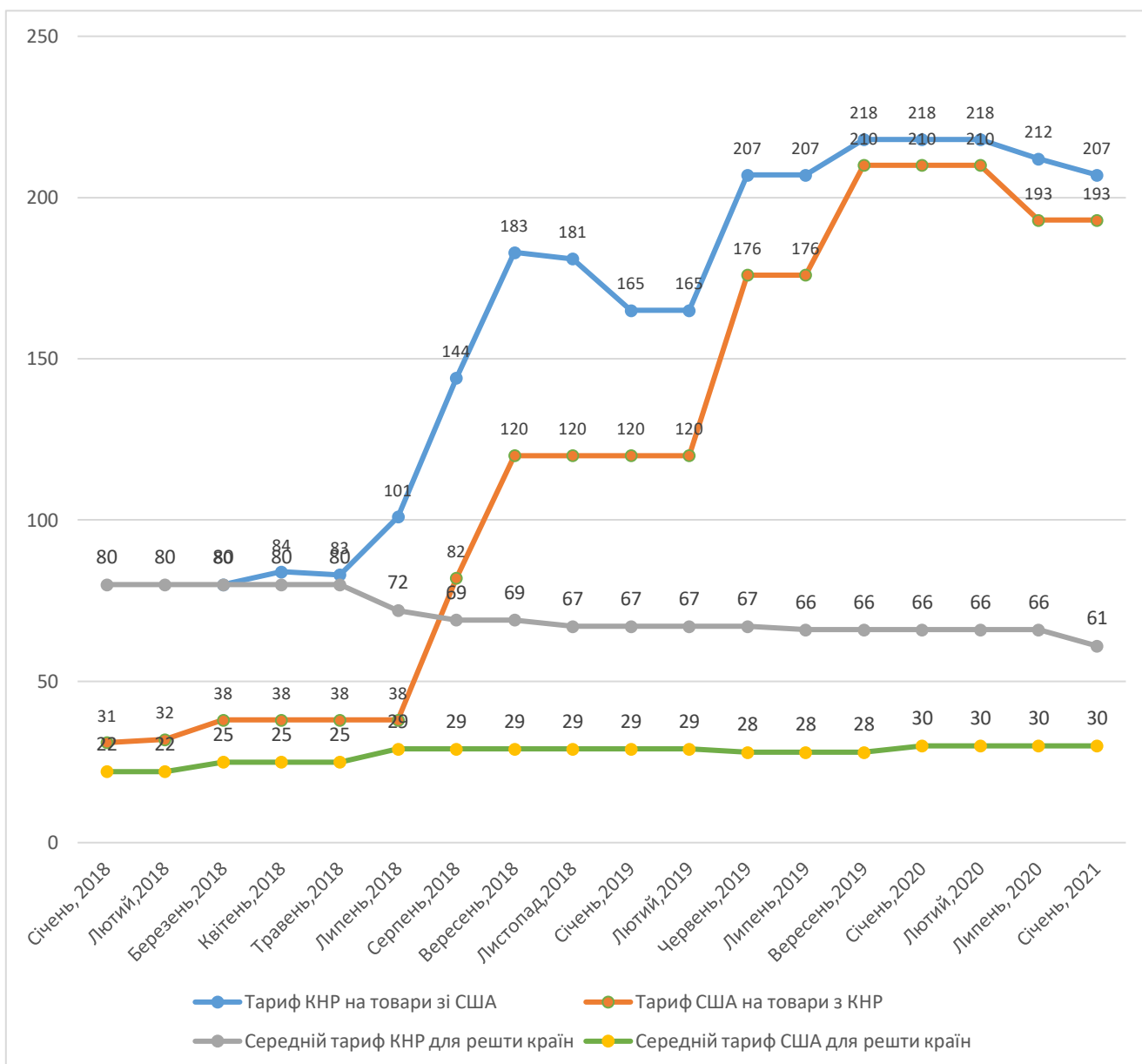
Дефіцит торгового балансу США з Китаєм з 2013 по 2020 роки

Source: United States Product exports and imports to China. URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/USA/Year/2009/TradeFlow/EXPIMP/Partner/CHN/Product/all-groups> (last accessed: 09.11.2021).

Додаток Б.

Тарифи США та КНР один одному та іншим країнам у період торговельної війни

Джерело: Зосименко Т. Геополітичний трикутник США–Китай–ЄС. Економічні інтереси України на тлі суперечностей. *Рада зовнішньої політики Українська призма*. 2021. URL: http://prismua.org/wp-content/uploads/2021/09/EU_china_usa.pdf (дата звернення: 12.11.2021).

Додаток В.

Хронологічна таблиця торговельної війни США та КНР

Дата	Подія
06.07.2018	Початок торговельної війни. США увели 25-% мита на китайський імпорт на суму 34 мільярдів доларів.
06.07.2018	Відповідь Китаю. Запровадження 25-% мита на 545 товарів зі США на загальну вартість – 34 мільярди доларів.
23.08.2018	США запровадили 25-% мита на ще 16 мільярдів доларів на китайські товари.
23.08.2018	Китай у відповідь ввели 25-% мита на американські товари вартістю 16 мільярдів доларів
24.09.2018	США ввели 10-% мита на китайський імпорт на суму 200 мільярдів доларів.
24.09.2018	Китай у відповідь ввели митні збори на американські товари на суму 60 мільярдів доларів.
01.12.2018	Сі Цзіньпін і Дональд Трамп оголосили перемир'я в торговельній війні на саміті G20 в Аргентині.
10.05.2019	Після зриву торгових переговорів США підвищують мита на китайські товари на 200 мільярдів доларів, тобто з 10 до 25 %.
15.05.2019	Міністерство торгівлі США додало Huawei до свого чорного списку.
31.05.2019	Китай оголосив про плани створити власний «список ненадійних організацій».
01.06.2019	Китай підвищив мита на американську продукцію на 60 мільярдів доларів
29.06.2019	Сі Цзіньпін і Дональд Трамп знову погодилися на перемир'я в торговельній війні на саміті G20 в Японії.
05.08.2019	США назвали Китай «валютним маніпулятором».
13.08.2019	Рішення США про відкладення або скасування різних запланованих мит стосовно китайської продукції вартістю 455 мільярдів доларів.
23.08.2019	Китай оголосив про заплановані тарифи в розмірі 5 і 10 % на американські товари вартістю 75 мільярдів доларів.
01.09.2019	Введення мита США на китайський імпорт на суму понад 125 мільярдів доларів.
11.09.2019	США погодились ненадовго відкласти нові мита на китайські товари вартістю 250 мільярдів доларів.

11.10.2019	США оголосили про відкладення запланованого підвищення мит на 25-30% на китайські товари вартістю 250 мільярдів доларів.
15.01.2020	Китай і США підписали першу фазу торговельної угоди.
14.02.2020	Китай вдвічі зменшив додаткові мита запроваджені у 2019 році на американську продукцію вартістю 75 мільярдів доларів.
12.05.2020	Китай оголосив про другу групу зняття мит, які охоплюють 79 американських товарів.
14.05.2020	Китай дозволив імпорт ячменю та чорниці зі США.
01.09.2020	Зняття мит та митних зборів на десятки видів імпорту США з Китаю на короткий термін дії.
14.09.2020	Прикордонно-митна служба США ввела обмеження на імпорт бавовни, одягу та комп'ютерних комплектуючих від чотирьох компаній у Сіньцзян.
15.09.2020	Рішення Китаю про зняття тарифних мит звільнити на групу з 16 американських товарів ще на один рік.
02.12.2020	Уряд США заявив, що почне блокувати імпорт усіх бавовняних виробів, виготовлених Сіньцзянським виробничо-будівельним корпусом.
02.12.2020	Обраний президент США Джо Байден заявив у «The New York Times», що не буде робити жодних «негайних кроків» щодо скасування тарифів на торговельну війну.
18.02.2021	Міністр фінансів США Джанет Єллен заявила про збереження мит.
27.05.2021	Віце-прем'єр Китаю Лю Хе та торговий представник США Кетрін Тай виступили на перших торговельних переговорах з серпня 2020 року.
02.06.2021	Переговори віце-прем'єра Китаю та міністра фінансів США щодо торговельних питань
10.06.2021	Розмова міністру комерції Китаю Ван Вентао зі американською колегою Джиною Раймондо. Деталі розмови не оприлюднені.
15.07.2021	США заявили, що не мають наміру відновлювати двосторонній форум найвищого рівня.
19.07.2021	Джанет Єллен заявила, що торговельна угода не вирішила фундаментальних проблем.

Source: Mullen A. US-China trade war timeline: key dates and events since July 2018. *South China Morning Post*. 2021. August 29. URL: <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3146489/us-china-trade-war-timeline-key-dates-and-events-july-2018> (last accessed 12.11.2021).

Додаток Г.

Візити політичних лідерів КНР до країн ЦСЄ за 2011-2020 роки

Дата	Країна	Деталі
5 серпня, 2011	Польща, Варшава	МЗС Китаю Ян Цзечі зустрівся з прем'єр-міністром Польщі Д.Туском.
20 грудня, 2011	Польща, Варшава	Президент Китаю Ху Цзіньтао та президент Польщі Б. Коморовський підписали спільну заяву про розширення двосторонніх відносин до рівня стратегічного партнерства.
28 березня, 2016	Чехія, Прага	Перший візит Сі Цзіньпіня до ЦСЄ. Зустріч з чеським президентом Мілошем Земаном. Участь у Четвертому саміті з ядерної безпеки.
18 червня, 2016	Сербія, Белград	Президент Сі Цзіньпіня провів зустріч з президентом Томіславом Ніколичем.
20 червня, 2016	Польща, Варшава	Зустріч Сі Цзіньпіня з польським президентом А. Дудою.
13 квітня, 2017	Естонія, Таллінн	Віце-прем'єр Чжан Гаолі зустрівся з президенткою Естонії Керсті Кальюлайд.
17 квітня, 2017	Албанія, Тірана	Чжан Гаолі зустрівся з президентом Албанії Буяром Нісані
10-12 листопада, 2019	Греція, Афіни	Зустріч Сі Цзіньпіня з президентом та прем'єр-міністром Греції для поглиблення економічних зв'язків.
10 липня, 2019	Словаччина, Братислава	Президентка Словаччини Зузана Чапутова зустрілася з радником Державної ради та міністром закордонних справ Ван І.

Source: Ministry of Foreign Affairs of People's Republic of China. URL: https://www.mfa.gov.cn/mfa_eng/t (last accessed: 16.11.2021).

Додаток Д.

Візити політичних лідерів США до країн ЦСЄ протягом 2010-2020 років.

Дата	Країна	Деталі
8 квітня, 2010	Чехія, Прага	Зустріч Обама з президентами Чехії, Естонії, Латвії та Румунії; та з прем'єр-міністрами Болгарії, Хорватії, Чехії, Угорщини, Литви, Польщі, Словаччини та Словенії.
27-28 травня, 2011	Польща, Варшава	Зустріч Обама з президентом Б. Комаровський і прем'єр-міністром Д. Туском. До зустрічі доєдналися лідери ЦСЄ.
3-4 червня, 2014	Польща, Варшава	Зустріч Б. Обама з президентом Б. Комаровським. Участь у заходах пов'язаних з 25-річчям початку демократичних перетворень у країні. Зустріч з Д.Туском, де обговорювались проблеми енергетичної безпеки Європи. Зустріч з лідерами ЦСЄ.
3 вересня, 2014	Естонія, Таллінн	Зустріч Б. Обама з президентом Т. Ільвесом і прем'єр-міністром Т. Ройвасом. До зустрічі приєдналися президенти Латвії та Литви. Обговорювались питання про збільшення військової присутності НАТО в Балтії та Польщі.
7-9 липня, 2016	Польща, Варшава	Участь у саміті НАТО.
15-16 липня, 2016	Греція, Афіни	Зустріч Б. Обама з президентом Прокопіосом Павлопулісом і прем'єр-міністром Алексіосом Ципрасом.
5-6 липня, 2017	Польща, Варшава	Зустріч Д. Трампа з президентом Анджеєм Дудою. Виступ на саміті Ініціативи трьох морів, заявивши про підтримку формату.
11 лютого, 2019	Угорщина, Будапешт	Зустріч держсекретаря США М.Помпео та прем'єр-міністра В. Орбана та МЗС П. Сійярто

12 лютого, 2019 року	Словаччина, Братислава	М. Помпео зустрівся з президентом А. Кіска, прем'єр-міністром П.Пеллегріні та МЗС М.Лайчаком.
12 лютого, 2019 року	Польща, Варшава	Зустріч Помпео з МЗС Я. Чапутовичем.
5 жовтня, 2019	Греція, Афіни	Зустріч Помпео з прем'єр-міністром К. Міцотакісом, міністром закордонних справ Н. Дендіасом та міністром оборони Н. Панайотопулосом.

Source: Travels Abroad of the President. Office of the Historian. URL: <https://history.state.gov/departmenthistory/travels/president> (last accessed: 16.11.2021).